

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Tuomo Jussila

Tilinpäätöksen laatu laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta

Laskentatoimen ja rahoituksen
akateeminen yksikkö
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen
Pro gradu -tutkielma
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen
maisteriohjelma

Vaasa 2025

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Tuomo Jussila		
Tutkielman nimi:	Tilinpäätöksen laatu laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta		
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri		
Oppiaine:	Laskentatoimi ja tilintarkastus		
Työn ohjaaja:	Benita Gullkvist		
Valmistumisvuosi:	2025	Sivumäärä:	98

TIIVISTELMÄ:

Tilinpäätös on pohjimmiltaan luottamuksen ja päätöksenteon perusta toimialasta riippumatta. Sen laatuun vaikuttavat sekä tekijän omat ominaisuudet että eettiset näkökohdat. Aikaisemmissa tutkimuksissa tilinpäätökseen liitettyä laatua on tutkittu suurelta osin virallisten säännösten tai etiikasta eriyvien kokonaisuuksien avulla. Tutkimusaukko on olemassa erityisesti sen ymmärtämisessä, miten laskentatoimen asiantuntijat itse määrittelevät ja kokevat tilinpäätökseen liitetyn laadun osana omaa eettistä toimintaansa.

Tässä tutkielmassa selvitetään, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun ja miten eettiset periaatteet vaikuttavat heidän päätöksentekoprosesseihinsa. Tutkimus perustuu seitsemään puolistrukturoituun teemahaastatteluun, jotka toteutettiin suuressa suomalaisessa organisaatiossa työskenteleville laskentatoimen asiantuntijoille. Kvalitatiivisen sisällönanalyysin avulla saadut tulokset osoittavat, että laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun tärkeäksi ja muodostuvan useista keskeisistä ominaisuuksista: oikean ja riittävän kuvan antamisesta, ymmärrettävyydestä, olennaisuudesta, vertailukelpoisuudesta ja yhteistyöstä asiakasyrityksien kanssa.

Yksi tutkimuksen keskeisistä havainnoista oli se, että laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätökseen liittyvän laadun sisältösidonnaisena ja eettisesti perusteltuna prosessina. Eettiset periaatteet kuten rehellisyys, avoimuus, objektiivisuus ja vastuullisuus koettiin ratkaisevan tärkeinä taloudellisten tietojen eheyden ylläpitämisessä. Tutkimuksessa paljastui myös se, että eettiset painetilanteet aiheuttavat useasti ristiriitaisuuksia vaikeissa tilinpäätöskirjauksissa. Tällaisissa tapauksissa laskentatoimen asiantuntijat kertoivat luottavansa asiakasyritykseen, riittävään dokumentointiin, viestinnän kehittämiseen ja tilintarkastuksen laatuun. Tutkimus osoitti myös yksiselitteisesti, että kommunikaatiota on kehitettävä tilinpäätöksen laadun yhteydessä kaikilla tasoilla. Lisäksi organisaation eettinen kulttuuri koettiin tärkeäksi, mutta ristiriitaiseksi laadun tekijäksi. Ristiriitaisuuksia laadun kokemiseen aiheuttivat myös vertailukohdat ja tekoälyn käyttäminen.

Tutkimus täydentää akateemista kirjallisuutta tarjoamalla käytännönläheisen ja eettisesti kattavan käsityksen tilinpäätökseen liittyvästä laadusta. Tutkimuksen on tarkoitus laajentaa säännösten ja käytännön näkemysten välistä syvyyttä ja osoittaa, että laskentatoimen asiantuntijat kokevat ja soveltavat aktiivisesti omia eettisiä periaatteita laatuun liittyen. Tulokset ovat merkityksellisiä myös sääntelyviranomaisille, organisaatioille ja asiakasyritysjohdolle, sillä ne korostavat etenkin kommunikaation kehittämistä eettisissä ristiriitatilanteissa.

AVAINSANAT: Tilinpäätös, tilinpäätöksen laatu, eettiset periaatteet, laskentatoimen asiantuntija

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Tutkielman tavoite	6
1.2	Tutkielman rajaukset	8
1.3	Tutkielman rakenne	8
2	Tilinpäätöksen laatu	10
2.1	Tilinpäätöksen laadun käsite ja määritelmä	11
2.2	Tilinpäätöksen laadun sääntely	15
2.3	Tilinpäätöksen palvelupolku	18
2.4	Asiantuntijan rooli tilinpäätöksen laatuun liittyen	22
3	Eettiset periaatteet laskentatoimessa	25
3.1	Eettinen toiminta ja päätöksenteko	26
3.2	Etiikka organisaatiotasolla	29
3.3	Laskentatoimen asiantuntijan etiikka	33
3.4	Eettiset haasteet ja ristiriidat laskentatoimeen liittyen	35
3.5	Yhteenveto	38
4	Tutkimusmenetelmät ja aineisto	40
4.1	Tutkimusmenetelmän valinta	40
4.2	Aineiston kerääminen	42
4.3	Aineiston analysointi	46
4.4	Tutkimuksen luotettavuus	47
5	Tutkimuksen tulokset	49
5.1	Tilinpäätöksen laatu	49
5.1.1	Tilinpäätöksen laadun ominaisuudet	50
5.1.2	Tilinpäätöksen vertailukohtat	52
5.1.3	Tilinpäätöksen laatua edesauttavat tekijät, haasteet ja tulevaisuus	55
5.2	Eettinen toiminta ja päätöksenteko	63
5.2.1	Eettisten periaatteiden ymmärtäminen	65
5.2.2	Eettisten periaatteiden ja tilinpäätöksen laadun välinen suhde	67

5.2.3	Eettiset ristiriitatilanteet	71
5.2.4	Organisaation etiikan vaikutus yksilön toimintaan	75
6	Johtopäätökset	79
6.1	Tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset	79
6.2	Tutkielman rajoitukset	86
6.3	Jatkotutkimusehdotukset	87
	Lähteet	89
	Liitteet	97
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	97

Kuvat

Kuva 1.	Tilinpäätöksen laadun määritelmä, mukailleen DeAngelo (1981).....	12
Kuva 2.	Eettisen päätöksentekoprosessin vaiheet, mukailleen Rest ja muut (1986).	27

Taulukot

Taulukko 1.	Haastateltavien tiedot	45
-------------	------------------------------	----

1 Johdanto

Tilinpäätöksen laatu ja laatuun liittyvä määrittely ovat keskeisiä osia organisaation taloudelliseen vastuullisuuteen ja päätöksenteon läpinäkyvyyteen liittyen. Läpinäkyvyys korostuu erityisesti nykyisissä liiketoimintaympäristöissä, joissa sidosryhmät asettavat edistyneitä odotuksia laadukkaalle ja eettiselle raportoinnille. Achim ja Chiş (2014) esittävät, että laadukas tilinpäätös perustuu ymmärrettävyyden, olennaisuuden, luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden periaatteisiin. Tämä viitekehys muodostaa tilinpäätöksen laadun arvioinnin perustan ja korostaa sekä ulkoisten että sisäisten sidosryhmien tarpeiden huomioimista.

Tilinpäätöksen laadun ylläpitäminen on eettisestä näkökulmasta katsottuna monitasoinen haaste. Laadun ylläpitäminen edellyttää laskentatoimen asiantuntijoilta ja organisaatiolta rehellisyyttä ja vahvaa sitoutumista avoimuuteen. Cowton (2009) korostaa tutkimuksessaan tärkeimmiksi ammattietiikan periaatteiksi rehellisyyden, objektiivisuuden ja asiantuntijan oman ammattitaidon. Hän painottaa näiden ominaisuuksien asettavan riskin tilinpäätöksen manipulaation liittyen. Tilinpäätökseen sisältyvän manipulaatoriskin hän kertoo johtavan taloudellisen raportoinnin vääristymään ja sidosryhmien epäluottamukseen.

Organisaation hallintokäytänteet ovat myös oleellinen osa tilinpäätöksen laatuun liittyvää prosessia. Useat teoriat ja tutkimukset (Alam, 2006; Dechow ja muut, 2010) ilmaisevat sidosryhmien tarpeiden huomioimisen sekä laadukkaan raportoinnin edistämisen olevan hallintotasolla tilinpäätöksen laatuun liittyviä kriittisiä pisteitä. Biddle ja muut (2009) haluavat lisätä ympäristöllisen ja globaalin perspektiivin aiheeseen. Heidän mukaansa tilinpäätöksen laatu ei ole ainoastaan tekninen ominaisuus, vaan se on aina kytköksissä yrityksen eettisiin periaatteisiin ja näiden periaatteiden toteuttamiseen käytännössä.

Eettiset näkökulmat edellyttävät laskentatoimen asiantuntijoilta jatkuvaa valmiutta tehdä moraalisesti perusteltuja päätöksiä. Yksi mielenkiintoisimmista aiheista, joka

käsitteli eettisten periaatteiden ja laskentatoimen välistä suhdetta oli Dunnin ja Saintyn tuore (2020) tutkimus, joka kertoi eettisen päätöksenteon perustuvan viiteen keskeiseen tekijään. Nämä tekijät olivat rehellisyys, ammattitaito ja pätevyys, objektiivisuus, läpinäkyvyys ja sosiaalinen vastuu. Edellä mainittuun tutkimukseen pohjautuen, tilinpäätöksen laatuun vaikuttavat olennaisesti laskentatoimen asiantuntijan eettisten näkökohtien, kouluttautumisen ja menetelmien käytön välinen vuorovaikutus.

Tutkielmassa tarkastellaan tilinpäätöksen laatuun liittyvää tärkeyttä ja eettisiä näkökohtia erityisesti laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta. Tilinpäätökseen liittyvää laatua yhdessä eettisten periaatteiden kanssa on tutkittu aikaisemmin suhteellisen vähän. Edin ja Enzelin (2022) tuore tutkimus kuitenkin osoitti yhtymäkohtia laskentatoimen asiantuntijan etiikan ja tilinpäätöksen laadun välillä. Tutkimuksen mukaan laskentatoimen asiantuntijoiden noudattamat eettiset periaatteet paransivat sekä taloudellisten raporttien uskottavuutta että luotettavuutta.

Tilinpäätökseen liittyvä laadun tarkastelu laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta on erittäin tärkeää ja ajankohtaista. Oleellisinta laadun tärkeydessä ja ajankohtaisuudessa on, että tilinpäätöksen laatu on ratkaisevan tärkeää avoimen ja luotettavan informaation saavuttamiseksi. Laskentatoimen asiantuntijoilla on samanaikaisesti eettinen velvollisuus ylläpitää taloudellista luotettavuutta, koska tehdyt tilinpäätökset toimivat perustana niin yritysten investointi- ja sijoituspäätöksille kuin jatkuvasti muuttuvalle sääntelylle. (Duska ja muut, 2018.)

1.1 Tutkielman tavoite

Tämän tutkielman tavoitteena on analysoida tilinpäätösten laatua ja eettisyyden roolia laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta. Erityisesti tutkimuksessa tutkitaan sitä, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun ja miten eettiset periaatteet ohjaavat heidän päätöksentekoaan. Huomiota kiinnitetään mahdollisiin eettisiin haasteisiin ja ristiriitatilanteisiin kuten sidosryhmien paineeseen tai raportointikäytäntöjen tulkinnanvaraisuuteen. Tilinpäätös on keskeinen osa yrityksen

taloudellista raportointia, ja sen laatu vaikuttaa merkittävästi sidosryhmien päätöksentekoon. Laskentatoimen asiantuntijat ovat avainasemassa varmistamassa, että tilinpäätökset ovat luotettavia. Tämän vuoksi tutkimuksessa on tärkeää selvittää asiantuntijoiden kokemuksia tilinpäätöksen laadusta ja sen toteutumisesta käytännössä. Samanaikaisesti on oleellista ymmärtää, miten eettiset periaatteet ohjaavat laskentatoimen asiantuntijoiden toimintaa ja päätöksentekoa. Taloushallinnon päätökset eivät ole vain teknisiä ratkaisuja, vaan niillä on merkittäviä eettisiä ulottuvuuksia, jotka vaikuttavat organisaation sidosryhmiin ja koko liiketoimintaympäristöön. Näihin kysymyksiin syventyminen auttaa hahmottamaan, miten asiantuntijat tasapainoilevat taloudellisten tavoitteiden, lakisääteisten velvoitteiden ja eettisten periaatteiden välillä. Tutkimusta ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset, jotka perustuvat Dunnin ja Saintyn (2020), Beestin ja muiden (2009) sekä Alamin (2006) teoreettisiin viitekehyksiin:

- 1. Miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätökseen liittyvän laadun?*
- 2. Miten eettiset periaatteet ohjaavat laskentatoimen asiantuntijoiden toimintaa ja päätöksentekoa?*

Tutkielman analyysimenetelmänä käytetään laadullista sisällönanalyysia. Tutkimuksen empiirinen osa perustuu puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin, jotka toteutetaan seitsemälle kokeneelle ulkoisen laskentatoimen ammattilaisille. Haastattelut toimivat empiirisen aineiston ensisijaisena lähteenä ja niiden on tarkoitus tarjota syvällistä tietoa asiantuntijoiden subjektiivisista näkökulmista ja ammattikäytännöistä tilinpäätöksen laatuun ja etiikkaan liittyen. Laadullista sisällönanalyysia tutkimusmenetelmänä tukevat Puusan ja muiden (2020) näkemykset, joiden mukaan kvalitatiivinen lähestymistapa antaa tutkittavasta ilmiöstä kattavan ja syvällisen käsityksen. Heidän mukaansa teemoittelu analyysimenetelmänä auttaa tunnistamaan tutkittavan aineiston keskeisiä tulkintoja.

1.2 Tutkielman rajaukset

Tutkimus on maantieteellisesti rajattu Suomeen, mikä mahdollistaa syvällisen tarkastelun kansallisessa kontekstissa. Maantieteellinen rajausta edistää aineiston yhdenmukaisuutta, mikä tukee tutkimuksen luotettavuutta ja sovellettavuutta kotimaiseen toimintaympäristöön. Tutkimuksen aineisto perustuu laskentatoimen asiantuntijoiden omiin näkemyksiin. Aineisto on kerätty puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden avulla, joka mahdollistaa syvällisen ja joustavan aineiston tarkastelun. Puolistrukturoitujen haastattelukysymysten avulla laskentatoimen asiantuntijat voivat tuoda esiin omia kokemuksiaan ja näkökulmiaan tilinpäätöksen laatuun ja eettisiin kysymyksiin liittyen. Kaikilla haastattelukysymyksiin vastaajilla on vähintään seitsemän vuoden työkokemus ulkoisen laskentatoimen osa-alueelta. Kaikki haastateltavat työskentelevät yhdessä suomalaisessa suuryrityksessä ja toteuttavat tilinpäätöksiä lukuisille eri toimialoille.

Keskittyminen yhteen suuryritykseen on perusteltua muun muassa Beestin ja muiden (2009) näkemyksen perusteella, koska laaja organisaatio asettaa lähtökohtaisesti taloudellisen raportoinnin laadun etusijalle. Tämän lisäksi he painottavat suuryrityksillä olevan merkittävä taloudellinen vaikutus yhteiskuntaan ja laajat vaatimukset liittyen sääntelyyn. Viimeisenä he kertovat suurten yritysten tilinpäätösraportointikäytäntöjen heijastavan monimutkaisia toiminnallisia realiteetteja yhdessä korkeiden standardien noudattamisen kanssa. Kaikki nämä lausunnot ovat arvokkaita viitekehyksiä tämän tutkimuksen kannalta.

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielman rakenne koostuu kuudesta luvusta. Toinen ja kolmas luku muodostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Toisessa luvussa tarkastellaan tilinpäätöksen laadun määritelmää, tilinpäätökseen liittyvää palvelupolkua, tilinpäätöksen sääntelyvaatimuksia ja laskentatoimen asiantuntijan omaa roolia tähän kontekstiin liittyen.

Toinen teoreettinen viitekehys, eli kolmas luku pohjautuu eettisiin periaatteisiin laskentatoimessa. Kirjallisuuskatsaus pureutuu eettiseen toimintaan ja päätöksentekoon yhdessä organisaation oman etiikan kanssa. Kolmannessa luvussa käsitellään myös olennaisia eettisiä viitekehyksiä ja haasteita, joita laskentatoimen asiantuntijat kohtaavat. Kolmas luku johdattelee tutkielman empiiriseen osioon.

Luvussa neljä avataan tutkimuksen empiirinen osio. Neljäs luku esittää tutkimuksessa käytetyt tiedonkeruumenetelmät ja puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden taustat. Viides luku käsittelee tutkimuksen tutkimuskysymyksiä esittelemällä tutkimuksen tulokset. Luvussa analysoidaan tuloksia aikaisemmissa luvuissa käsiteltyjen teoreettisten viitekehysten kontekstissa. Viidennessä luvussa tehdään myös kattava tulkinta tutkitusta aineistosta. Viimeisessä eli kuudennessa luvussa tulkitaan tutkielman keskeiset johtopäätökset. Luvussa esitetään myös tutkimukseen liittyviä rajoituksia ja annetaan suosituksia tulevia tutkimuksia varten.

2 Tilinpäätöksen laatu

Tilinpäätöksen laadun yksi keskeisimmistä tehtävistä on tarjota sidosryhmille ja muille ydintahoille luotettavaa ja ajantasaista tietoa liittyen yrityksen taloudelliseen asemaan sekä toiminnalliseen tulokseen (DeFond ja Zhang, 2014). DeFondin ja Zhangin (2014) mukaan laadukasta tilinpäätöstä kuvaillaan asiakirjaksi, joka antaa selkeän ja oikean kuvan yrityksen taloudellisista tiedoista. Taloudellisen tiedon oikeellisuus tilinpäätökseen tuotetaan noudattamalla voimassa olevia laskentasääntöjä ja standardeja, kuten kansainvälisiä IFRS-standardeja ja muita sääntelyvaatimuksia. Tilinpäätökseen liittyvää laadun arviointia tarkastellaan usein myös loppukäyttäjien tarpeiden näkökulmasta. (Beest ja muut, 2009.) Laadukas tilinpäätös on näiden tarpeiden lisäksi tietojen osalta relevantti, luotettava, vertailukelpoinen ja selkeästi ymmärrettävä (DeFond ja Zhang, 2014).

Watts ja Zimmermann (1986) kertovat lain ja sääntelyn olevan avainasemassa tilinpäätökseen laatuun liittyen. Tähän pohjautuen tilinpäätökseen liittyvää laatua voidaan arvioida myös lain ja sääntelyn täyttymisen pohjalta. Bushman ja Smith (2001) täydentävät tilinpäätökseen liittyvän laadun koostuvan lakien lisäksi objektiivisesta sekä huolellisesta tietojen kirjaamisesta ja esittämisestä. Laadukkaasti tuotetussa tilinpäätöksessä tiedot on esitetty oikein ilman olennaisia virheitä ja tahallista harhaanjohtamista (Francis, 2011).

Tilinpäätöksen laatuun vaikuttavat olennaisesti myös yksilön omat ominaisuudet, kuten tilinpäätöksen laatijan oma ammattitaito ja tuotetun tilinpäätöksen loppukäyttäjien rehellisyys (Knechel ja muut, 2013). Edellä mainituilla ominaisuuksilla on oleellinen vaikutus siihen, miten tilinpäätöksen laatu koetaan ja miten luotettavana tuotettua tilinpäätöstä pidetään asiakasyrityksen näkökulmasta (Christensen ja muut, 2016; Knechel ja muut, 2013). Tilinpäätöksen laatu ei näin ollen ole käsitteenä täysin yksiselitteinen. Tilinpäätökseen liittyvä laatu on osittain riippuvainen siitä, kenen näkökulmasta tilinpäätökseen liittyvää laatua tarkastellaan ja mitkä ovat laadulle asetetut kriteerit.

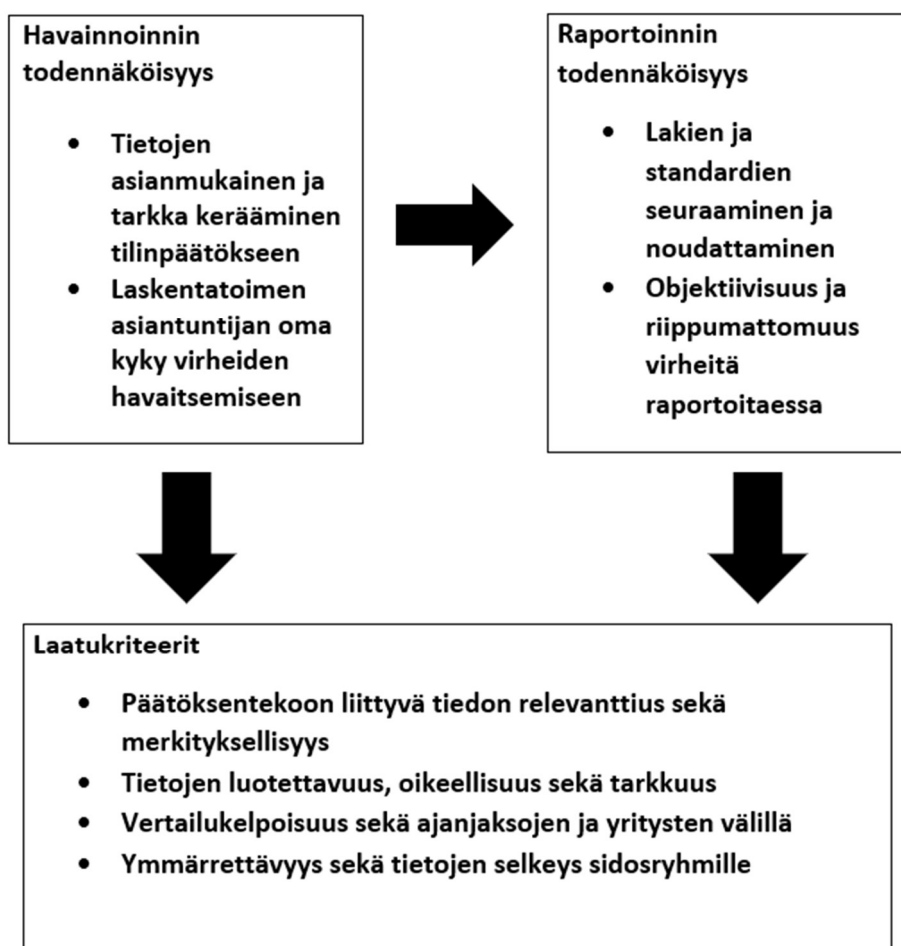
2.1 Tilinpäätöksen laadun käsite ja määritelmä

Tilinpäätökseen liittyvä laadun käsite on kokonaisuutena monitulkintainen ja monimuotoinen kokonaisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että tilinpäätöksen laadun käsitteelle ei ole olemassa yhtä ainoaa, yleisesti hyväksyttyä määritelmää (Knechel ja muut, 2013). Pounder (2013) määrittelee tilinpäätökseen liittyvän laadun arvon kautta. Hänen mukaansa tilinpäätöksen laadun keskeinen käsite on se, että tietyt tilinpäätöstiedot ovat luotettavampia ja laadukkaampia kuin toiset. Tämä määräytyy sen mukaan, mitä tilinpäätöksellä halutaan viestiä ja miten tiedot ovat suhteutettuna tähän tarkoitukseen (Pounder, 2013).

Biddle ja muut (2009) puolestaan näkevät tilinpäätöksen laadun tarkkuutena, jolla tilinpäätösraportit välittävät pääomasijoittajille tietoa yrityksen odotetuista kassavirroista. Tilinpäätöksen laatu määritellään heidän mukaansa tarkkuudeksi, jossa tilinpäätösraportit välittävät tietoa yrityksen toiminnasta ja kassavirroista sidosryhmien informoimiseksi. Tang ja muut (2008) ovat näkemyksissään samoilla linjoilla. He lisäävät, että tilinpäätöksen laatu määritellään taustalla olevan tuloksen ja taloudellisen aseman yhteissummasta. Tilinpäätöksen laatuun liittyvä käsite voidaan kuitenkin rajata tiedon välitykseen ja suorituskäyttöön ainoastaan tietyn mittausjakson aikana (Elbannan, 2011).

Tilinpäätöksen laadun määrittelyyn voidaan hakea selkeyttä määrittelemällä yksiselitteisesti tilinpäätöksen laadun osatekijät. Tilinpäätöksen laadun osatekijät ovat oikeusjärjestelmä, rahoituslähde, verojärjestelmän ominaisuudet, laskentatoimen asiantuntijan osallistuminen, taloudellinen kehitys ja kirjanpitokoulutus. Tilinpäätöksen laadun määritelmä muodostuu näiden osatekijöiden yhteissummasta. (Achim ja Chiş, 2014.) Kansainvälisellä tasolla käsitteellisen viitekehyksen kriteerit tilinpäätöksen laatuun liittyen on määritelty IASB:n (International Accounting Standards Board) ja FASB:n (Financial Accounting Standards Board) toimesta. Näiden standardien mukaan tilinpäätökseen liittyvä laatu määritellään tilinpäätösinformaation tavoitteiden ja laadullisten ominaisuuksien kautta (IASB, 2008).

Laadun osatekijöiden ja kansainvälisten kriteerien lisäksi tilinpäätöksen laadun määritelmää on yritetty havainnollistaa laatukehysten avulla (DeAngelo, 1981). Tilinpäätöksen laatua kuvaava määritelmä ja laatukehys muodostuvat laadun osatekijöiden pohjalta kahdesta pääteemasta, havaitsemisen todennäköisyydestä ja raportoinnin todennäköisyydestä (DeAngelo, 1981) kuvan 1 mukaisesti. Havaitsemisen todennäköisyydestä seuraa raportoinnin todennäköisyys. Nämä määrittelevät joko yksikkönä tai yhdessä tilinpäätökseen liittyvät laatukriteerit.

Kuva 1. Tilinpäätöksen laadun määritelmä, mukailen DeAngelo (1981).

Laatukehityksen määritelmä havainnollistaa erityisesti laskentatoimen asiantuntijoiden, arvioijien ja sidosryhmien näkökulmaa tilinpäätöksen laatuun liittyen (DeAngelo, 1981).

Laatukehyksessä ammattitaito ja muut yksilölliset ominaisuudet kuten huolellisuus ja objektiivisuus ovat tekijöitä, jotka määrittelevät tilinpäätöksen laadun. Myös laskentatoimen asiantuntijan oma skeptisyys on korostettu laadun määritelmässä, sillä tämä auttaa varmistamaan tilinpäätöksen laadun tarjoavan oikeaa ja riittävää kuvaa yrityksen taloudellisesta asemasta. (Beest ja muut, 2009.)

Ammattitaidon ja yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi laatukriteerit ovat tilinpäätöksen laadun määrittelyn keskiössä (Knechel ja muut, 2013). Väitettä tukee Heggenstallerin ja Wagnerin tutkimus (2021), jonka mukaan tilinpäätöksen laadun määrittelevät laatukehyksessä olevat kokonaisuudet eli tiedon merkityksellisyys, luotettavuus, vertailukelpoisuus ja ymmärrettävyys. Tilinpäätöksen laatu määritellään yksinkertaisesti sitä kautta, miten hyvin sijoittajien, velkojien ja viranomaisten tietotarpeet täyttyvät näihin informatiivisiin kriteereihin liittyen (Heggenstaller ja Wagner, 2021).

Tilinpäätöksen laatu voidaan määritellä myös laajempänä kokonaisuutena. Tilinpäätöksen laatu on täydellistä ja avointa taloudellista tietoa, jota ei ole suunniteltu hämärtämään tai johtamaan käyttäjiä harhaan (Jonas ja Blanchet, 2000). Toisin sanoen, tilinpäätöksen laadun lopputulemaksi määritellään monipuolisuus (Tasios ja Bekiaris, 2012). Monipuolisuus perustuu siihen, että tilinpäätökseen liittyvän laadun on tarkoitus tarjota suoraviivaista taloudellista ja ei-taloudellista tietoa, jotka auttavat sekä pääomamarkkinoita että muita markkinoita toimimaan tehokkaasti. Tähän pohjautuen tilinpäätöksen laatu voidaan määritellä myös resurssien tehokkaaksi jakamiseksi (Knechel ja muut, 2013).

Tilinpäätöksen laatua voidaan määritellä myös vaikutusarvon, eli vastaavan järjestyksen kautta (Beest ja muut, 2009). Käänteisessä laatumääritelmässä huolellisesti laadittu tilinpäätös parantaa yrityksen mainetta ja luottamusta, kun taas heikkolaatuinen tilinpäätös lisää epäluottamusta laskentatoimen asiantuntijan ja yrityksen välille. Totuudenmukaista laatua on kuitenkin haastavaa määritellä vastaavassa järjestyksessä,

sillä sisäiset paineet, tulosodotukset ja muut mahdolliset asiakokonaisuudet ovat harvoin yleisesti havaittavissa. (Knechel ja muut, 2013.)

Tilinpäätöksen laatu voidaan määritellä myös prosessikonaisuutena. Laatuun liittyvät prosessit ovat itse tilinpäätösprosessi, tilinpäätöksen valvontaprosessi ja sidosryhmien loppukäyttöprosessi. Tilinpäätöksen laadun käsittely ja määrittely on helpointa silloin, kun kaikki tilinpäätösprosessit ovat oikein jäsenneiltyjä. (Francis, 2011.) Francis (2011) tutkimusartikkelissa positiivinen korrelaatio tilinpäätöksen laadun määrittelyyn havaittiin silloin, kun tiedon oikeellisuutta tuettiin tehokkaiden valvontakeinojen avulla.

Tilinpäätöseen liittyvässä laadun määrittelyssä myös näkökulma on huomioitava toistuvasti. Knechel ja muut (2013) painottavat, että laadun määrittely muuttuu olennaisesti riippuen siitä, onko perspektiivinä tilinpäätöksen laatija, loppukäyttäjä vai yhteiskunta. Perinteisten osaamisen ja ammattitaidon lisäksi näkökulma-analyysissä laatuun liittyvää kontekstia ei heidän mukaansa voi unohtaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tilinpäätöksen laatu voidaan määritellä aina suhteessa vallitsevaan sääntely- ja markkinatilanteeseen (Knechel ja muut, 2013).

Tilinpäätöksen laadun määrittelyyn liittyy myös kriittisiä näkökantoja. Legenzova (2016) painottaa tutkimuksessaan sitä, että tilinpäätöksen laadun määrittely herättää osapuolissa kiinnostusta, mutta tämä kiinnostus on erittäin puutteellista ja hajanaista. Perustelut puutteellisuudelle löytyvät siitä, että pienille ja keskisuurille yhtiöille ei ole tehty tilinpäätöksen laatuun liittyviä tutkimuksia. Listaamattomien yhtiöiden kohdalla tilinpäätöksen laatua pyritään puolestaan määrittelemään sidosryhmille tuotetun arvon perusteella, mutta tämäkään määritelmä ei ole toimiva rajatun avoimuuden takia (Legenzova, 2016).

Yksi tilinpäätöksen laadun määrittelyn ongelmakohdista on kritiikki siitä, että tilinpäätöksen todellisen laadun sijasta ainoastaan tilintarkastuksen laatu pystytään määrittelemään (DeAngelo, 1981). Francis (2011) kertoo, että tuotettuja tilinpäätöksiä

pidetään usein ainoastaan tilintarkastusprosessin sivutuotteena eikä tilinpäätösprosessin tuloksena. Tämä tarkoittaa sitä, että tilinpäätöksen laatu voidaan määrittellä ainoastaan tilintarkastuksen laatuun perustuen (DeAngelo, 1981). Tilinpäätöksen laatu nähdään tässä tapauksessa enemmän ulkoisena validointina kuin tilinpäätöksen luontaisena ominaisuutena (Knechel ja muut, 2013).

Tilinpäätökseen liittyvän laadun ongelmakohtana pidetään myös monimutkaisuutta liittyen yhdenmukaisuuden varmistamiseen (Knechel ja muut, 2013). Tilinpäätöksissä laadun määrittelyyn liittyy usein subjektiivisia arvioita siitä, mikä tieto on luotettavaa, relevanttia ja täydellistä (Dechow ja muut, 2010). Viranomaisten, sijoittajien ja velkojien näkökulmasta tietojen subjektiivisuus aiheuttaa epäjohtonmukaisuutta laatuksityksiin liittyen. Laadun määrittely puolestaan vaikeutuu tietojen epäsymmetrisiin tarpeisiin ja taloudellisten raporttien hajanaisuuteen perustuen. (Knechel ja muut, 2013.)

2.2 Tilinpäätöksen laadun sääntely

Tilinpäätökseen liittyvä laadun sääntely on myös keskeisessä osassa tilinpäätöksen laatuun liittyen. Laadun sääntely taloudellisen raportointiin liittyen on tärkeää niin luottamuksen, avoimuuden kuin vastuullisuuden säilyttämisen kannalta (International Accounting Standards Board, 2018). Tilinpäätöksen laadun sääntelyn mittarina voidaan pitää sitä ajankohtaa, kun sidosryhmät tekevät tietoon perustuvia päätöksiä nähtävien tilinpäätösraporttien pohjalta (Azzari ja muut, 2024). Sääntelykehys koostuu niin standardeista, lainsäädännöstä kuin valvontamekanismeista, joiden tarkoitus on varmistaa sääntelyyn liittyvä johtonmukaisuus ja varmistettujen sääntöjen noudattaminen (International Accounting Standards Board, 2018).

Laadun sääntelyn teoreettisen näkökulman Suomessa ja Euroopan Unionissa määrittelevät kansalliset lait, kansainväliset standardit ja EU-direktiivit. Euroopan maiden osalta tilinpäätöksen laadun sääntely tapahtuu näiden lakien, standardien ja direktiivien yhdistelmällä. Näiden kaikkien pykälien noudattaminen parantaa

tilinpäätökseen liittyvän sääntelyn relevanssia ja ymmärrettävyyttä. (International Accounting Standards Board, 2018.)

Suomessa laadun sääntelyn keskeisessä asemassa on Kirjanpitolaki (L 30.12.1997/1336). Kirjanpitolaki edellyttää ja säätää taloudellisen informaation esittämistavan sekä tähän liittyvät julkiset vaatimukset. Kirjanpitolaki määrittelee yksiselitteisesti sen, että tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva yrityksen taloudellisesta asemasta. Kirjanpitolaki on näin yhteneväinen EU:n tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) kanssa, jonka pohjalta myös oikean ja riittävän kuvan vaaliminen on Suomen lakiin muotoiltu (Euroopan parlamentti ja neuvosto, 2013). Tämä tarkoittaa yhdenmukaista laadun sääntelyä ja varmentamista Euroopan unionin jäsenmaiden kesken.

Kansainvälisillä IFRS-standardeilla (International Financial Reporting Standards) on keskeinen vaikutus Suomessa operoivien suuryritysten laadun sääntelyyn (International Federation of Accountants, 2020). IFRS-standardit ovat IASB:n laatimia, luotettavuutta ja vertailukelpoisuutta vaalivia standardeja. Suomessa IFRS-standardien noudattaminen on Suomen kirjanpitolain ja Euroopan Unionin IFRS-asetuksen (EY 1606/2002) mukaan pakollista yrityksille, jotka ovat julkisesti noteerattuja. Näin ollen Kirjanpitolaki (L 30.12.1997/1336) määrittelee yhdessä IFRS-standardien kanssa pörssiyritysten sääntelyyn liittyvät yhteisöjen laajuudet sekä kansainvälisiin standardeihin liittyvän soveltamisen.

Tilintarkastajilla on myös merkittävä rooli tilinpäätökseen liittyvän sääntelyn noudattamisessa (International Federation of Accountants, 2020). Tilinpäätöksen laatu varmistetaan tilintarkastajan toimesta siten, että tilinpäätös vastaa standardoitavia ja lakisääteisiä vaatimuksia (Knechel ja muut, 2013). Sääntöjen johdonmukaisuus pohjautuu ISA-standardeihin (International Standards of Auditing), jotka ohjaavat tilintarkastusprosessin laatuun liittyviä vaiheita yksityiskohtaisesti (International Accounting Standards Board, 2018).

Tilinpäätöksen laatuun liittyvä sääntely voidaan jakaa tilintarkastuksen osalta sisäiseen ja ulkoiseen näkökulmaan (Suomen Tilintarkastajat ry, 2020). Sisäisessä laadunvalvonnassa sääntelyn keskiössä on ISQC 1 -standardi, joka määrittelee viitekehyksen prosessin käytännön toimenpiteille. ISQC 1 -standardin osa-alueisiin lukeutuvat muun muassa toimeksiantojen suunnittelu, henkilöstöresurssien riittävä kapasiteetti sekä laadunvalvonnan seuranta ja jatkuva arvioiminen. Sisäisten laadunvalvontajärjestelmien tärkein tehtävä on korostaa ammatillisten vaatimusten noudattamista sekä varmistaa sääntelyn ja lain välinen yhteys.

Tilintarkastajien vaatimusten ja sisäisen valvonnan lisäksi laadun sääntelyyn vaikuttavat ulkoiset laadunvalvontaelimet (International Federation of Accountants, 2020). Euroopan Unionissa jäsenvaltioita ohjaa tilintarkastusdirektiivi (2014/56/EU), joka valvoo sääntelyä ja tähän liittyvää laatua. Suomessa vastaavana instanssina toimii Patentti- ja rekisterihallitus (PRH), jonka tehtäviin kuuluvat muun muassa laaduntarkastuksen toteuttaminen, tilintarkastajarekisterin ylläpitäminen ja tutkintojärjestelmien valvonta (Patentti- ja rekisterihallitus, 2022). Sekä Suomessa että muualla Euroopassa ulkoisen laadunvalvonnan tarkoitus on tilintarkastusprosessiin liittyvän laadun sääntelyn varmistaminen tilintarkastuslain (1141/2015) ja muiden standardien puitteissa.

Tilinpäätöksen laadun sääntely edellyttää jatkuvaa kehittämistä (International Accounting Standards Board, 2018). Uusimmat ISA-standardeihin ja tilintarkastusdirektiiviin liittyvät päivitykset, eli ISA 220:n laajennukset korostavat entistä enemmän laskentatoimen asiantuntijan ja tilintarkastajan omaa vastuuta sääntelyn varmentamiseen liittyen (International Federation of Accountants, 2020). Standardien keskiössä nähdään laadun sääntely dynaamisena prosessina, joka vaatii entistä yksityiskohtaisempaa seurantaa, säännöllisiä arviointeja ja virhetilanteissa akuutteja korjaustoimenpiteitä

2.3 Tilinpäätöksen palvelupolku

Tilinpäätökseen liittyvä palvelupolku on olennainen osa tilinpäätökseen liittyvää laatua. Tilinpäätöksen palvelupolkuprosessi sisältää ne vaiheet, joita laskentatoimen ammattilaiset toteuttavat asiakasyrityksille johdonmukaisesti. Palvelupolkuprosessin kuvaamisen tärkeyttä tarvitsevat erityisesti yrityksen sidosryhmät kuten velkojat, sijoittajat ja sääntelyviranomaiset. (Azzari ja muut, 2024.)

Tilinpäätöksen palvelupolkuprosessi alkaa aina alkukonsultoinnilla (Azzari ja muut, 2024). Vaiheeseen sisältyy myös tietojen suunnittelu ja valmistelu, jotka perustuvat yrityksen taloudellisiin raportteihin (Dichev ja muut, 2013). Suunnitteluun ja valmisteluun sisältyvät tavoitteiden asettaminen raportointikaudelle ja laadittavien raporttien laajuuden määrittely. Myös eriasteisten toimenkuvien jakaminen laskentatoimen asiantuntijoiden keskuudessa sisältyy suunnittelu ja valmisteluvaiheeseen. (Azzari ja muut, 2024.) Ensimmäinen prosessin vaihe sisältää myös tutustumisen tilinpäätökseen liittyviin sääntelyohjeisiin ja standardeihin. Suunnittelun tärkeys on avainasemassa palvelupolkuprosessiin liittyen niin yhdenmukaisuuden varmentamisessa kuin virheiden minimoinnissa. (Azzari ja muut 2024.)

Toinen palvelupolkuvaihe käsittelee tietojen keräämisen (Azzari ja muut, 2024). Dechow ja Dichev (2002) toteavat tämän vaiheen palveluprosessissa olevan erittäin kriittinen, sillä vaihe sisältää olennaisia taloudellisia tietoja myynnistä, hankinnoista, henkilöstöstä ja muista kriittisistä toiminnoista. Tietojen kerääminen luo tilinpäätöksen palvelupolulle merkittävän pohjan, sillä kerätyt tiedot sisältävät tulojen ja menojen lisäksi yksityiskohtaista tietoa kohdeyrityksen varoista, veloista ja pääomatapahtumista (Azzari ja muut, 2024). Tilinpäätöksen luotettavuuden perusta tukeutuu tähän prosessivaiheeseen todellisen taloudellisen toiminnan kautta. Tietojen kerääminen sisältää myös toiminnanohjausjärjestelmien käytön tietojen kirjaamisen, standardoinnin ja keskittämisen muodossa. (Azzari ja muut, 2024.)

Tietojen keräämisen jälkeen siirrytään informaation sopeuttamiseen ja analysointiin (Francis ja muut, 2005). Francis ja muut (2005) kertovat sopeuttamistoimenpiteiden kohdistuvan yleensä kohdeyrityksen taseen eri osa-alueisiin, kuten siirtosaamisiin ja -velkoihin, poistoperiaatteisiin tai erilaisiin varauksiin. Tässä prosessin vaiheessa on elintärkeää noudattaa suoriteperusteista kirjauskäytäntöä, eli tulojen ja menojen esittämistä oikeille kohdekuukausille. Francis ja muut (2005) jatkavat suoriteperusteisen kirjaustavan vaikuttavan merkittävästi tilinpäätöksen laadun oikeellisuuteen, koska se käsittelee mahdolliset poikkeamat ja oikaisut vastaamaan taloudellisen toiminnan todellisuutta.

Näiden vaiheiden jälkeen alkaa konkreettinen tilinpäätösasiakirjojen laadinta (Azzari ja muut, 2024). Konkreettisesti tilinpäätösasiakirjan laadinta tarkoittaa oikaistujen tietojen tiivistämistä vakiomuotoisiin dokumentteihin (Penman, 2003). Laadittu tilinpäätösasiakirja sisältää tuloslaskelman, taseen ja laskelman oman pääoman muutoksesta. Isommilla yrityksillä myös rahavirtalaskelma esitetään osana tilinpäätösdokumenttia. Tilinpäätösasiakirjaan sisällytettyjen laskelmien perimmäinen tarkoitus on täyttää eri sidosryhmien eriaisteiset tiedontarpeet. Esimerkiksi tuloslaskelman on tarkoitus antaa informaatiota yrityksen lyhyen aikavälin kannattavuudesta, kun tase keskittyy yrityksen pitkän aikavälin taloudelliseen asemaan eli vakavaraisuuteen. (Azzari ja muut, 2024.)

Asiakirjojen konkreettisen laadinnan jälkeen tilinpäätöksen laatuun liittyvässä palvelupolkuprosessissa on vuorossa sisäinen tarkastus ja todentaminen (Doyle ja muut, 2007). Tilinpäätöksen laatimisen jälkeen tilinpäätös on tarkoitus tarkastaa sisäisesti oikeellisuuden ja yhdenmukaisten toimintatapojen kannalta (Knechel ja muut, 2013). Krishnanin (2005) tutkimus osoittaa, että tehokas sisäinen valvonta yhdessä kirjanpidon suoriteperusteisuuden kanssa korreloi positiivisesti tilinpäätöksen laatuun liittyen. Lisää näkökulmaa asiaan tuo Doyle ja muiden (2007) tutkimus. Tutkimuksen mukaan ne yritykset, joilla sisäinen tarkastus oli puutteellista tai puuttui kokonaan joutuivat

oikaisemaan tilinpäätökseen liittyviä kirjauksia yli viisi kertaa todennäköisemmin kuin ne yritykset, joissa sisäinen valvonta oli kunnossa.

Tilinpäätöksen palvelupolku ei pääty sisäiseen valvontaan tai todentamiseen (Azzari ja muut, 2024). Tilinpäätöksen palvelupolkuun kuuluu olennaisena osana ulkoinen tilintarkastus, sillä ainoastaan riippumaton kolmas osapuoli pystyy määrittelemään tilinpäätöksen laatuun liittyvän oikeellisuuden ja standardien noudattamisen (Watts ja Zimmermann, 1986). Francis (2011) on samoilla linjoilla. Hän lisää ulkoisen varmennuksen lisäävän erityisesti sidosryhmien luottamusta tilinpäätösraportteihin liittyen. Sidosryhmien luottamuksen lisäksi uskottavuus lisääntyy julkisen tiedon kohdalla, joka puolestaan edistää pääomamarkkinoiden tehokkuutta (Azzari ja muut, 2024).

Viimeinen tilinpäätöksen palvelupolun vaihe on lopullisen tilinpäätöksen esittäminen yhtiön hallitukselle sekä mahdollinen palaute ja jälkitarkastelu (Dichev ja muut, 2013). Erityisesti jälkitarkastus ja sidosryhmäpalaute ovat olennainen osa tilinpäätöksen palvelupolkuprosessia siinä mielessä, että mahdolliset kriittiset pisteet ja muut ongelmakohdat palvelupolkuprosessissa tunnistetaan. Palautteen ja jälkitarkastuksen tehtävänä on palvelupolun yhdenmukaistaminen ja tilinpäätöksen laadun parantaminen. (Azzari ja muut, 2024.)

Tilinpäätöksen palvelupolkua voidaan lähestyä myös teoreettisemmalta näkökannalta. Yksi tilinpäätöksen palvelupolkuun yhdistetyistä teorioista on agenttiteoria, joka käsittelee kahden osapuolen eli päämiehen ja agentin välistä suhdetta (Eisenhardt, 1989). Teorian lähtökohtainen oletus on päämiehen tiettyjen tehtävien delegointi agentille. Teoria keskittyy havainnoimaan sopimuksen muotoilua mahdollisimman tehokkaasti sekä käyttäytymiseen liittyvät tekijät että organisaation ominaispiirteet huomioiden. Eisenhardt (1989) kertoo käyttäytymiseen liittyviin tekijöihin lukeutuvan oman edun tavoittelun, rajallisen rationaalisuuden ja riskinsietokyvyn. Organisaation

ominaispiirteisiin puolestaan lukeutuu osapuolten erilaiset tavoitteet ja informaation epäsymmetria.

Agenttiteoria jaotellaan tyypillisesti kahteen pääongelmaan (Eisenhardt, 1989). Ensimmäinen ongelma eli ns. agenttiongelmaksi syntyy, kun intressit agentin ja päämiehen välillä eivät kohtaa. Informaation epäsymmetriaan sisältyy tavoitteiden hajanaisuus sekä se, että päämiehen on haastavaa varmistaa, toimiiko agentti oikeasti hänen etujensa mukaisesti. Tilinpäätöksen palvelupolun kannalta tämä on kriittinen piste, sillä tilanne saattaa aiheuttaa moraalisen riskin oman edun tavoittelun tai epäsuotuisan valinnan muodossa. Toinen pääongelma liittyy riskin jakamiseen. Päämiehellä ja agentilla saattaa olla yksinkertaisesti erilainen ymmärrys eli toimintamalli tilinpäätöksessä tehtäviin toimenpiteisiin liittyen.

Ihmisten ja organisaation välistä inhimillisen käyttäytymisen suhdetta tilinpäätökseen liittyen on käsitelty muun muassa Jensenin ja Mecklingin (1976) tutkimuksessa. Tutkimus tuki agenttiteorian pääongelmakohtia erityisesti agenttiongelman kannalta. Tutkimus todisti yksiselitteisesti, että tilinpäätökseen liittyvässä palvelupolussa laskentatoimen asiantuntijan ja loppukäyttäjän välinen informaation epäsymmetria on todellinen kriittinen piste. Eisenhardt (1989) lisää perusteeksi aineellisen hyödykkeen näkökulman. Tämän mukaan agenttiteoria tarkastelee agentin ja päämiehen välistä tuotettua informaatiota aineellisten hyödykkeiden, eli rahoituksella ostettavan palvelun kautta.

Toinen oleellinen ja teoreettinen viitekehys tilinpäätöksen palvelupolkuun liittyen on sidosryhmäteoria (Freeman ja muut, 2010). Sidoryhmäteorian keskeisin ajatus on se, että tilinpäätös tuottaisi mahdollisimman paljon arvoa sidosryhmille. Tilinpäätökseen liittyvässä palvelupolussa sidoryhmät jaotellaan useasti primaarisiin ja sekundaarisiin sidoryhmiin. Primaarinen sidoryhmä, jonka kanssa asiantuntijat ovat tiiviimmin tekemisissä koostuu työntekijöistä, osakkaista ja viranomaisista. Sekundaariset sidoryhmät puolestaan koostuvat muun muassa mediasta ja erinäisistä yhteisöistä,

joitka vaikuttavat epäsuorasti tilinpäätöksen palvelupolkuun luomalla tiettyjä odotuksia liittyen eettisyyteen sekä läpinäkyvyyteen. (Freeman ja muut, 2010.)

Sidosryhmäteoria korostaa yleisesti tilinpäätöksen erimuotoisen informaation tärkeyttä nimenomaisesti tilinpäätöksen primaarisille sidosryhmille. Tähän liittyy erinäisiä haasteita. Madsen ja Ulhøi (2001) painottavat, että sidosryhmien tarpeiden ristiriitaisuus vaikuttaa tilinpäätöksen palvelupolkuun liittyvään tasapainon määritelmään. Joustavuus, läpinäkyvyys, mekanismien yhteensovittaminen ja sääntelyn toimivuus ovat heidän mukaansa avainasemassa tilinpäätöksen palvelupolkuun liittyen sidosryhmäteorian näkökulmasta. Agenti- ja sidosryhmäteorian lisäksi tilinpäätöksen laadun palvelupolku toimii aina tarkastuslistana viranomaisrangaistusten ja muiden sääntely- ja standardipykäliden epäselvyyksien välttämiseksi (Azzari ja muut, 2024).

2.4 Asiantuntijan rooli tilinpäätöksen laatuun liittyen

Laskentatoimen asiantuntijan oma rooli tilinpäätöksen laatuun liittyen on erittäin kriittinen. Avainasemassa on erityisesti standardien soveltaminen, jota voidaan pitää yhtenä laskentatoimen asiantuntijan ydintehtävänä tilinpäätöksen laatuun liittyen (Knechel ja muut, 2013). Oikean ja riittävän kuvan antaminen yrityksen taloudellisesta asemasta ja tuloksesta lukeutuu laskentatoimen asiantuntijan keskeisimpiin tehtäviin (Azzari ja muut, 2024). Peruslähtökohtana laadukkaan tilinpäätöksen tekemisessä on asiantuntijan oma tulkinta lakien sekä kansallisten standardien yhteensovittamiseen liittyen (Beest ja muut, 2009). Laskentatoimen asiantuntijan tehtävä on varmistaa, että kokonaisvaltaisen sääntelyn vaatimukset ovat täyttyneet. Tämän lisäksi kirjanpitolapahtumien oikea tiliöinti, arvostus ja luokittelu ovat kriittisiä pisteitä asiantuntijan rooliin liittyen. (Azzari ja muut, 2024.)

Bratten ja muut (2013) haluavat korostaa nimenomaisesti laskentatoimen asiantuntijan rooliin liittyvää luonnetta IFRS-standardien ja muiden säännösten soveltamisessa. Heidän tutkimuksensa osoitti, että asiantuntijan ammatillisen harkinnan vaikutus tuloutuksen, arvonalentumisten ja käypään arvoon liittyvissä kokonaisuuksissa oli

erittäin keskeinen tilinpäätöksen laatuun liittyen. Havainto on yhteneväinen International Accounting Standards Boardin (2018) säännösten kanssa, joiden mukaan laskentatoimen asiantuntijoiden on käytettävä kaikessa tietoon perustuvassa soveltamisessa ammatillista harkintaa liittyen taloudellisten ilmiöiden oikeelliseen esittämiseen.

Seuraavana kokonaisuutena laskentatoimen asiantuntijan omaan toimenkuvaan liittyen voidaan pitää sisäisten toimenpiteiden kehittämistä (Azzari ja muut, 2024). Sisäisen valvonnan toimenpiteitä ovat virheiden ehkäisyn eliminointi suunnittelun ja toteutuksen avulla, tarkkuuden ja luotettavuuden parantaminen järjestelmäkehityksen kautta sekä yhteistyön kehittäminen organisaation eri toimielinten välillä (Janvrin ja muut, 2012). Suunnittelu ja toteutus vaativat laskentatoimen asiantuntijalta omaa henkistä kapasiteettia järjestelmäkehityksen pohjautuessa pitkälti objektiivisiin koulutus- ja opiskelumetodeihin (Azzari ja muut, 2024).

Asiantuntijan vastuualueeseen kuuluu myös sääntelyn yksiselitteinen noudattaminen ja oma ammatillinen kehittäminen (Azzari ja muut, 2024). Euroopan neuvosto (2013) on määritellyt sääntelyvaatimuksille kehyksen, jossa talousasiantuntijan rooli laatuun liittyen on erittäin keskeinen. Standardin ja sääntelyn erottaa yleisellä tasolla soveltamisala, jonka mukaan standardit perustuvat tiettyihin sovellettaviin periaatteisiin. Sääntely puolestaan kertoo tarkan ja globaalin kokonaispuutteen laskentatoimen asiantuntijalle. (Azzari ja muut, 2024.) Ammatillisen kehittämisen osa-alueeseen liittyvät tiedon tuoreuden periaate eli lait ja standardit sekä taloudellisten lukujen tulkinta yhdessä dokumentoinnin kanssa (Janvrin ja muut, 2012). Tiedon on oltava tuoretta sekä tulkinnan ja dokumentoinnin oikeamuotoista laadun varmistamiseksi (Azzari ja muut, 2024).

Laskentatoimen asiantuntijalla on tilinpäätöksen laatuun liittyen oleellinen rooli kommunikaation ja muun viestinnän keskittämiseen liittyen (Azzari ja muut, 2024). Asiantuntijan on esitettävä tiedot selkeällä, luotettavalla ja ymmärrettävällä tavalla

julkisuusvaatimukset täyttäen (Beest ja muut, 2009). Laskentatoimen asiantuntijan rooli ei rajoitu ainoastaan pelkistetyn tiedon välittämiseen, vaan tiedon on oltava hedelmällistä eli lisäarvoa tuottavaa informaatiota (Azzari ja muut, 2024). Lisäarvoa tuottavan informaation ei Higginsin (2015) mukaan tarvitse olla monimutkaista tietoa. Perustelu väitteelle on, että monimutkaisten toimenpiteiden ymmärtäminen on usein haastavampaa muille kuin laskentatoimen asiantuntijoille. Teknisen tiedon kääntäminen selkokieliseksi viestinnäksi eheyttää asiakkaan omaa ymmärrystä yrityksen taloudelliseen asemaan liittyen (Azzari ja muut, 2024).

Laskentatoimen asiantuntijan rooli tilinpäätöksen laatuun liittyen on melko monivaiheinen, mutta suhteellisen selkeästi määriteltävä kokonaisuus (Beest ja muut, 2009). Se sisältää aineellisia tietoja, jotka on kerätty datan ja informaation muokkaamisen ja tuottamisen kautta. Oleellisin vaikutus on kuitenkin aineettomilla kokonaisuuksilla kuten kommunikaatioitaidoilla ja asiantuntijan omalla kyvyllä soveltaa saatua informaatiota käytännön toimenpiteisiin. (Azzari ja muut, 2024.) Brattenin ja muiden (2013) tutkimus vahvistaa näitä näkökantoja. He korostavat laskentatoimen asiantuntijan oman harkintakyvyn tilinpäätöksen laadun kulminaatiopisteeksi. Laskentatoimen asiantuntijan oikein ajoitettu ja mitoitettu harkinta korreloi heidän mukaansa positiivisesti tilinpäätöksen ja laadun välistä suhdetta.

3 Eettiset periaatteet laskentatoimessa

Etiikka ja moraalit ovat erittäin keskeisiä vaikuttavuustekijöitä kollektiiviseen päätöksentekoon ja yksilön vaikuttamiseen liittyen (Heikkonen, 1995). Molemmat kokonaisuudet ovat osa ihmisyyttä ja ne sisältävät sekä päällekkäisiä että erillisiä käsitteitä ihmisten käyttäytymisen ohjaamiseen liittyen (Duska ja muut, 2018). Yleisellä tasolla etiikka viittaa filosofiseen tutkimukseen moraalista tarjoten puitteet ja periaatteet tehtyjen päätösten arviointiin (Duska ja muut, 2018, s. 38). Lähtökohta on se, että etiikka toimii normatiivisena tieteenalana, joka ohjaa sekä organisaatiota että yksilöä tekemään moraalisesti oikeita päätöksiä. Moraali puolestaan määrittelee asiat, joita pidetään oikeana tai vääränä liittyen arvoihin, normeihin ja käytäntöihin erilaisissa kulttuurisissa tai sosiaalisissa konteksteissa (Heikkonen, 1995, s. 14–18).

Etiikan määrittely ei rajoitu ainoastaan teoriointiin abstraktitasolla (Duska ja muut, 2018). Määrittelyyn liittyy olennaisia sovellutuksia eettisiin dilemmoihin liittyen niin liike-elämän, lääketieteen kuin juridiikan aloilla (Heikkonen, 1995). Klein ja Kumar (2015) kertovat tutkimuksessaan eettisen päätöksenteon olevan ratkaisevan tärkeää ammatillisen uskottavuuden ylläpitämisessä yhteiskunnalle vaikutusvaltaisiin aloihin liittyen. Duska ja muut (2018, s. 38) lisäävät eettisten epäkohtien ja dilemموjen lähtöpisteeksi henkilökohtaisen hyödyn ja ammatillisten velvollisuuksien välisen ristiriidan.

Moraali sen sijaan pohjautuu useasti yhteisön erityisiin uskomuksiin ja käytäntöihin (Duska ja muut, 2018). Heikkonen (1995, s. 14–15) luokittelee moraalikäsitteen normatiivisiin ja edelleen kuvaileviin kokonaisuuksiin. Normatiivinen moraalit käsittelee ja vertailee ihmisten uskomuksia ihanteellisiin normeihin liittyen. Kuvaileva moraalit pohjautuu puolestaan jo havaittuihin uskomuksiin ja käyttäytymismalleihin. Asiat kuten sosiaalinen oikeudenmukaisuus, ympäristönsuojelu ja yhteiskuntaan liittyvät asenteet muotoutuvat moraalisten arvojen perusteella kulttuuriset ja aikakaudelliset erot huomioiden.

Vaikka etiikka ja moraalit eroavat käsitteinä toisistaan ne myös liittyvät läheisesti toisiinsa (Heikkonen, 1995). Etiikka tarjoaa filosofisia välineitä moraalinormien kriittiseen tutkimiseen. Moraali puolestaan tarjoaa käytännön kulttuurisen kontekstin, jossa eettisiä periaatteita on mahdollista soveltaa. Jones (1991) esittelee tutkimuksessaan mallin, joka sisältää yksityiskohtaisia vaikuttavuustekijöitä liittyen päätöksentekoon eettiset periaatteet ja tilannetekijät huomioiden. Tutkimus korostaa erityisesti moraalisen intensiteetin merkitystä, eli päätösten seurausten suuruuden ja sosiaalisen yksimielisyyden vaikuttavuuden yhteyttä eettiseen päätöksentekoon. Woelfl (1986) hakee tutkimuksessaan kahden prosessin lähestymistapaa eettiseen päätöksentekoon liittyen. Hän kertoo ihmisten luottavan useasti moraalisen intuition ja harkitun analyysin yhdistelmään eettisten ongelmien kohdalla. Välittömien moraalisten arvostelmien ja eettisten pohdintojen harkinnan välinen tasapainottelu korostaa eettisen päätöksenteon monimutkaisuutta entisestään (Woelfl, 1986, s. 368).

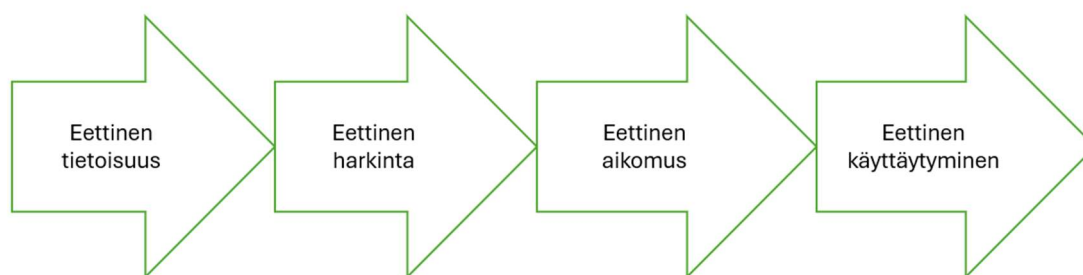
3.1 Eettinen toiminta ja päätöksenteko

Eettisellä toiminnalla ja päätöksenteolla viitataan useasti tilanteisiin, joissa henkilö hyötyy tai kokee merkittävää vahinkoa joko välillisesti tai suoraan (Duska ja muut, 2018, s. 39). Laskentatoimessa eettinen toiminta ja päätöksenteko pohjautuvat tekoihin ja päätöksiin, joissa vastuussa oleva yksilö hallitsee täysimääräisesti omia tekemisiään. Laskentatoimen asiantuntijaa voidaan eettisissä päätöksentekotilanteissa kutsua myös nimellä moraalinen toimija. Moraalisen toimijan käsite perustuu toiminnan ja päätöksenteon lähtökohtana oleviin kysymyksiin. Näiden jatkumona toimivat eettiset dilemmat, joihin asiantuntijoiden on löydettävä eettisesti toimivat ratkaisut.

Eettisen toiminnan ensimmäinen vaihe on tyypillisesti tavoite (Heikkonen, 1995, s. 17). Tavoitteen asettamisen perustana oleva motivaatio kuvailee laskentatoimen yksilöä matkalla kohti tavoitepistettä. Toivottu päämäärä eli tavoite saavutetaan erilaisten käytettyjen keinojen avulla. Heikkonen (1995, s. 17) painottaa, että eettiseen toimintaan pohjautuva tavoite voidaan joko saavuttaa tai olla saavuttamatta. Tavoitteen saavuttaminen tai saavuttamatta jääminen johtaa kuitenkin hänen mukaansa aina

erilaisiin seuraamuksiin. Toiminnan eettisen arvon määräytymistä kuvataan tässä tapauksessa niin sanotun seuraamusajattelun näkökulmasta. Eettisen toiminnan esteeksi seuraamusajattelun näkökulmasta nousevat niin taloudelliset kuin sosiaaliset rajoitteet. Kokonaisuudessa eettisen toiminnan ja päätöksenteon vaiheet ovat tavoite, päämäärän tavoittelu (keinot päämäärän saavuttamiseksi), päätöksestä aiheutuvat seuraukset sekä seurauksesta pohjautuva arvo. (Heikkonen, 1995.)

Eettinen toiminta ja päätöksentekoprosessi sisältävät useita erilaisia malleja. Rest ja muut (1986) ovat rakentaneet tutkimuksessaan nelivaiheisen toiminta- ja päätöksentekomallin (Kuva 2). Vaiheet ovat eettinen tietoisuus, eettinen harkinta, eettinen aikomus ja eettinen käyttäytyminen. Tutkimuksen mukaan eettisen tietoisuuden ominaispiirre on moraalisen ongelman tunnistaminen, eettisen harkinnan sisältäessä moraalisten ulottuvuuksien arvioinnin liittyen toimintaan. Eettinen aikomus on puolestaan asiantuntijan oma sitova sopimus toimia eettisesti päätöksentekotilanteissa ja eettinen käyttäytyminen tämän tapahtuman toteuttamista.

Kuva 2. Eettisen päätöksentekoprosessin vaiheet, mukaillen Rest ja muut (1986).

Alustuskappaleessa mainittu Jonesin (1991) intensiteettimalli on myös keskeinen käsite eettiseen toimintaan ja päätöksentekoon liittyen. Laskentatoimen asiantuntijat reagoivat omien ominaisuuksiensa perusteella järjestelmällisesti eettisiin kysymyksiin, jotka määrittelevät heidän moraalisen intensiteettinsä. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa toiminnan vaihtelevaa eettistä painoarvoa ja eettisen päätöksenteon ratkaisevaa tekijää käyttäytymisen ohjaamisessa.

Moraalinen intensiteetti liittyen toimintaan ja päätöksentekoon voidaan jakaa kuuteen (6) tekijään (Jones, 1991). Ensimmäinen tekijä on toiminnan seurauksen suuruusluokka, joka tarkoittaa tapaukseen liittymättömän tahon kokonaisuutta tai haittaa. Toinen tekijä on yhteiskunnallinen konsensus. Yhteiskunnallisen konsensuksen selittävä tekijä on yhteiskunnan yksimielisyyden aste liittyen toiminnan eettisyyteen tai epäeettisyyteen. Kolmanneksi moraalisen intensiteetin tekijäksi Jones (1991) määrittelee vaikutusten todennäköisyyden. Vaikutuksen todennäköisyys perustuu vahinkoon tai hyötyyn tietyn toiminnan tuloksena. Laskentatoimen asiantuntijan saattaa olla haastavaa arvioida tarkkaa todennäköisyyttä toiminnasta aiheutettuun, odotettuun vahinkoon tai hyötyyn liittyen. Neljäs moraalisen intensiteetin tekijä on välittömyys. Ajallinen välittömyys intensiteettitekijänä pohjautuu siihen, että yksilö vähättelee tiedostamattaan tulevien tapahtumisen vaikutuksia. Jones (1991) kertoo toiminnan ja ajan välisen suhteen olevan tässä avainasemassa. Mitä pidempi aika toiminnan ja seurauksen välillä on, sitä todennäköisemmin yksilö kokee, ettei hänen toiminnastansa aiheudu haittaa. Viidentenä intensiteettitekijä toimintaan liittyen pidetään läheisyyden vaikutusta toimintaan. Läheisyyden vaikutuksen kokeminen niin fyysisissä, psykologisissa, kulttuurisissa kuin sosiaalisissa osa-alueissa on tässä tekijässä keskiössä. Viimeinen eli kuudes tekijä on Jonesin (1991) mukaan vaikutusten keskittäminen. Vaikutusten keskittäminen määrittelee, missä määrin eettisten toimintojen seuraukset keskittyvät ainoastaan muutamiin yksilöihin ja missä määrin ne jakaantuvat useiden ihmisten kesken.

Avaintekijöihin lukeutuu ymmärtäminen siitä, että intensiteettimallin yksi osatekijä vaikuttaa eettisen dilemman kokonaisintensiteettiin vain omalta osaltaan (Jones, 1991). Käytännössä kasvava moraalinen intensiteetti johtaa aina voimakkaampiin eettisiin reaktioihin läheisyysuhde huomioiden. Vastakkaisena kulminaatiopisteenä nähdään laskentatoimen asiantuntijan aliarviointi liittyen ajallisesti laajoihin, abstrakteihin ja kaukaisiin kohteisiin (Jones, 1991).

Jonesin (1991) intensiteettimallin voidaan katsoa olevan nykyaikainen määritelmä eettisen toiminnan ja päätöksenteon taustalla. Jones (1991) on sisällyttänyt Restin ja

muiden (1986) eettiseen malliin moraalisen intensiteetin päätöksentekoprosessiin ja korostanut tilannetekijöiden vaikutusta eettiseen käyttäytymiseen. Jonesin (1991) määrittelyn jälkeen eettinen toiminta ja päätöksenteko on nähty iteratiivisena prosessina lineaarisen prosessin sijasta. Malli on auttanut myös havainnollistamaan sitä, että toiminta- ja päätöksentekoprosessia muokkaavat niin henkilökohtaiset, yrityskohtaiset kuin myös kontekstuaaliset muuttajat.

Endenichin ja Trappin (2020) tutkimusartikkeli laskentatoimen eettiseen päätöksentekoon liittyen oli erittäin mielenkiintoinen. Artikkelin korosti havaintoja liittyen laskentatoimen eettisiin prosessipisteisiin silloin, kun voiton maksimointi ja muu yhteiskunnallinen vastuu olivat tasapainossa. Tutkimus osoitti, että näiden prosessien tulos oli riippuvainen organisaation eettisestä suuntautumisesta ja johtamiskäytännöistä. Rehellisyys auttoi tutkimuksen perusteella edistämään eettistä organisaatiokulttuuria niin sidosryhmien, kestävän päätöksenteon kuin organisaation oman muuntautumiskyvyn kautta.

3.2 Etiikka organisaatiotasolla

Organisaatiotason etiikkaan liittyy useita näkökohtia ja teorioita. Yhtenä tuoreimpana tulkintana Roy ja muut (2024) näkevät organisaatiotason eettisen kulttuurin osa-alueena, joka reflektoi jaettuina arvoja, normeja ja uskomuksia sopivasta käyttäytymisestä. Tämän käyttäytymisen pohjalta organisaation kuten myös yksilön päätös muokkautuu eettiseen tai epäeettiseen päätökseen. Väitettä tukevat Huhtala ja muut (2011), jotka näkevät organisaation eettisen kulttuurin kontekstina johtajien työtavoitteille. Heidän mukaansa organisaatiokulttuurin perimmäinen tarkoitus on tuoda esille yksilöllisiä tavoitteita ja eettisen ympäristön välistä vuorovaikutusta.

Toinen keskeinen näkökulma etiikan organisaatiotason havainnointiin on eettinen ilmapiiri. Victor ja Cullen (1988) avaavat artikkelissaan organisaation eettisen ilmapiirin muokkaavan laskentatoimen asiantuntijan käytäntöjä ja päätöksentekoprosesseja eettisissä tilanteissa. Martin ja Cullen (2016) ovat tutkimuksessaan samoilla linjoilla ja

korostavat organisaation eettisen ilmapiirin vaikuttavan suoraan siihen, miten laskentatoimen asiantuntijat selviytyvät eettisistä toiminta- ja päätöksentekotilanteista.

Teoreettisessa tarkastelussa yksi organisaation etiikkaan liitetty kokonaisuus on osakkeenomistajateoria (shareholder theory). Osakkeenomistajateoria on omistajakeskeinen kokonaisuus, jossa nähdään yrityksen ensisijaisena tavoitteena olevan taloudellisen tuoton maksimointi ja varallisuuden kasvattaminen. (Alam, 2006; Freeman, 1997.) Eettisellä tasolla tämä tarkoittaa sitä, että yrityksen omistajien ja muiden osakkeiden haltijoiden etujen pitäisi olla etusijalla yrityksen hallintaan ja päätöksentekotilanteisiin liittyen (Clarkson, 1995). Freeman (1984) on artikkelissaan samoilla linjoilla ja painottaa omistajälähtöisessä teoriassa organisaation keskeisiksi menestyksen tekijöiksi kannattavuuden, tehokkuuden ja kilpailuedun kanssaryhtyisiin nähden.

Perinteinen osakkeenomistajateoria mittaa tulosta useasti perinteisillä taloudellisilla mittareilla kuten osinkojen määrällä, osakekurssien vaihtelulla ja pääoman tuoton avulla (Alam, 2006). Teoria myös olettaa, että asiakkaat, työntekijät, muut yhteisöt ja sidosryhmät onnistuvat epäsuorasti hyötymään omistaja-arvon maksimoinnista (Freeman, 1997). Freemanin (1984) vanhempi artikkeli esittää kuitenkin avointa kritiikkiä koko omistajateoriaa kohtaan: keskittyminen kapeakatseiseen lyhyen aikavälin taloudellisen tuoton maksimointiin jättää sosiaaliset, ympäristölliset ja eettiset näkökulmat organisaatiotasolla täysin vaille huomiota. Clarkson (1995) yhtyy kritiikkiin ja lisää, että organisaatiot osaavat etenevissä määrin tunnistaa sidosryhmiä mahdollisesti laiminlyövät prosessit. Organisaatiot kohtaavat nykypäivänä monimutkaisia ja toisiinsa kytköksissä olevia haasteita, joten taloudellisen tuoton maksimointi ei ole tarpeeksi mukautumiskykyinen vastaamaan tähän ongelmakohtaan (Pylkkänen, 1995). Organisaatiotason etiikan näkökulmasta teoria vaatisi resurssien tasaisempaa jakamista sosiaalisen hyvinvoinnin rapauttamisen ja tämän kautta tapahtuvan voiton maksimoinnin sijasta (Alam, 2006).

Yhtenä keskeisimpänä organisaatiotason etiikan määrittelijänä voidaan pitää Victorin ja Cullenin (1988) kehittämää eettisen ilmapiirin teoriaa (ETC, ethical climate theory). Eettisen ilmapiirin teoriassa painotetaan organisaation omia, eettisen ympäristön vaikuttavia tekijöitä yksilön käyttäytymisen ja päätöksenteon suhteen. Victor ja Cullen (1988) jaottelevat kirjoituksessaan organisaation eettiset ilmapiirit viiteen erilaiseen tyyppiin ja lähestymistapaan.

Ensimmäinen eettisen ilmapiirin tyyppi on instrumentaalinen ilmapiiri. Instrumentaalisen ilmapiirin tyypillisen ominaisuuden kerrotaan olevan organisaation oman edun tavoittelu. Instrumentaalisisessa ilmapiirissä eettisiä näkökulmia ei huomioida organisaatiossa monipuolisesti tai ne jätetään kokonaan vaille huomiota. Tyypillisiä piirteitä instrumentaaliselle etiikan ilmapiirille on voiton maksimoiminen, osakkeenomistajateorian tavoin. (Victor ja Cullen, 1988.)

Victor ja Cullen (1988) kertovat toisen eettisen ilmapiiriluokan organisaatiossa olevan välittävä ilmapiiri. Heidän mukaansa välittävä ilmapiiri korostaa empatiakykyä ja työtoverista huolenpitoa. He toteavat välittävän ilmapiirin lähestymistapana johtavan useasti myös muiden sidosryhmien kuten asiakkaiden hyvinvointiin. Ominaispiirteinä välittävälle ilmapiirille Victor ja Cullen (1988) pitävät kollektiivista hyvinvointia.

Kolmas eettisen ilmapiirin teoriaosa koostuu riippumattomasta ilmapiiristä. Riippumattomalle ilmapiirille tyypillistä on työntekijän oma luottamus yksilöllisiin moraalisiin vakaumuksiinsa. Eettisten päätösten itsenäinen edistäminen on organisaatiopiirissä oleellisin katsantoalue riippumattoman ilmaston piirissä. Henkilökohtaiset periaatteet ovat riippumattoman ilmapiirin ydinalue. (Victor ja Cullen 2006.)

Sääntöihin perustuva ilmapiiri on Victorin ja Cullenin (1988) mukaan seuraava eettisen teorian osa-alue. He toteavat sääntöihin perustuvan ilmaston pohjautuvan organisaation omiin, sisäisiin sääntöihin ja toimintaperiaatteisiin. He haluavat kuitenkin korostaa, että

kulminaatiopiste sääntöihin perustuvassa ilmastossa on asiantuntijan oma eettinen käyttäytyminen. Näiden ohjeellisten organisaation sääntöjen pohjalta laskentatoimen asiantuntija tekee oman eettisen tai epäeettisen päätöksensä (Victor ja Cullen, 1998).

Viimeinen eettisen ilmapiirin osa on laki- ja säännöstöilmapiiri. Ulkoiset normit, kuten kansallinen sääntely ja muut lakisäätöiset vaatimukset muokkaavat ja ohjaavat tätä ilmapiirin tyyppiä. Ulkoisten ohjeiden noudattaminen on tässä kategoriassa avainasemassa asiantuntijan päätöksentekotilanteessa. (Victor ja Cullen, 1988.)

Organisaation etiikkaan liittyvässä kokonaisuudessa eettisen työympäristön edistäminen on ratkaisevassa asemassa. Eettisen työympäristön edistämiseksi suunnitelma ja toteutusvaihe ovat kriittisiä pisteitä. Arvojen, käytäntöjen ja muiden toimintojen yhdistäminen koulutusohjelmiin eettisen työympäristön edistämiseksi on selkein ja helpoiten toteutettavissa oleva toimenpide. Koulutussuunnitelmien on tarkoitus tarjota ohjeita työntekijän eettiseen käyttäytymiseen ja mahdollisiin eettisiin dilemmitilanteisiin. (Meymandi ja muut, 2015.) Useat tutkimukset kuitenkin osoittavat, että pelkät koulutustilaisuudet ja muut periaatteet eivät edistä eettistä päätöksentekoa riittävästi (Musbah ja muut, 2016; Trevino ja muut 2014).

Yksi mielenkiintoinen kokonaisuus oli Musbahin ja muiden (2016) tutkimus, joka toteutettiin libanonilaisille laskentatoimen asiantuntijoille. Kyseinen tutkimus osoitti, että organisaation eettisillä säännöksillä ei ollut suurta merkitystä laskentatoimen asiantuntijoiden päätöksentekotilanteissa. Tämä korostaa erityisesti yksilön omia ominaisuuksia. Tutkimuksen perusteella voidaan selkeästi tulkita, että pelkkä eettisen säännöstön ylläpitäminen ei riitä positiivisemmän eettisen käyttäytymisen edistämiseen. Trevino ja muut (2014) ovat tutkimuksessaan samoilla linjoilla. He väittävät organisaation johdon olevan avainasemassa organisaatioetiikan edistämässä. He korostavat johtajien mallintavan asianmukaista käyttäytymistä kannustamalla yksilöitä avoimempaan viestintätyyliin ja luomalla vahvempia eettisiä odotuksia. Eettisen ja kannustavan ilmapiirin on oltava kytköksissä organisaation sosiaalisten rakenteiden

kanssa hedelmällisemmän eettisen kulttuurin rakentamiseksi (Hirth-Goebel ja Weißenberger, 2019).

3.3 Laskentatoimen asiantuntijan etiikka

Laskentatoimen asiantuntijalla on erittäin keskeinen, yhteiskunnallinen rooli niin luottamuksen kuin avoimuuden ja tätä kautta eettisen toiminnan varmistamisessa. Päätöksenteko ja muu taloudellinen raportointi ovat laskentatoimen asiantuntijan etiikkaan kytköksissä olevia ensisijaisia johdatteita. Laskentatoimen asiantuntija voidaan nähdä ammattina tai ammattikuntana, joita määrittelevät niin tiedot, taidot kuin yhteiskunnallinen tunnustaminen. Kaikki nämä ominaisuudet yhdessä ja erikseen kietoutuvat tiiviisti laskentatoimen asiantuntijan tekemiin eettisiin päätöksiin ja toimiin. (Cowton, 2009.)

Laskentatoimen yksilön etiikka sisältää useita osa-alueita. Thomasin (2018) tutkimus on osoittanut, että yksi laskentatoimen asiantuntijan perusominaisuuksista on uskominen yhteiskunnallisiin velvoitteisiin. Yhteiskunnallisten velvollisuuksien otaksuminen on hänen tutkimuksensa perusteella todiste vastuuntunnosta ja tätä kautta todellinen ja eettinen raportointi kehittyi. Hän painottaa laskentatoimen yksilön oman sitoutumisen vahvistavan asiantuntijan eettistä perustaa ja lisäävän yleistä luottamusta organisaation sisällä.

Toinen oleellinen laskentatoimen asiantuntijan etiikkaa ohjaava tekijä on ammatillinen autonomia. Niin sanottu itsemääräämisoikeus tarkoittaa asiantuntijan omaa itsenäistä päätöstä tietyssä tilanteessa, ilman hyväksyntää ulkopuolisen tahon toimesta. Taloudellisen raportoinnin oletetaan olevan eheämpää silloin, kun päätökset on toteutettu organisaation vaatimusten sijasta ammatillisten standardien mukaisesti. Ammatillinen autonomia on erittäin kriittinen ominaisuus siinäkin mielessä, että asiantuntija joutuu useasti pohtimaan, tarvitseeko joku soveltava päätös ulkopuolisen tason hyväksynnän. (Thomas, 2018.)

Laskentatoimen asiantuntijan etiikkaa kehittää myös ammatilliseen yhteisöön kuulumisen (Sweeney ja Costello, 2009). Thomas (2018) kertoo, että ammatilliseen yhteisöön kuulumisen edistää asiantuntijoiden yhteisiä normeja, arvoja ja tätä kautta eettisiä ohjeita. Lisäksi Sweeney ja Costello (2009) kertovat tutkimuksessaan, että ammatilliseen yhteisöön kuulumisen tuo esille tiettyjä mekanismeja vertaistukeen ja jatkuvaan oppimiseen liittyen. Heidän mukaansa kaikki nämä ominaisuudet ovat välttämättömiä eettisissä haastetilanteissa.

Laskentatoimen asiantuntijan etiikkaa voidaan tarkastella myös omistautumisen näkökulmasta (Sweeney ja Costello, 2009). Thomas (2018) antaa tuoreessa tutkimuksessaan viitteitä siitä, että laskentatoimen asiantuntijat kokevat ammattinsa tärkeäksi yhteiskuntaa kehittävällä tavalla. Hän korostaa, että usealle yksilölle taloushallintoon liittyvä työ ei ole pelkästään työtä, vaan kutsumus, jonka perimmäinen tarkoitus on kehittää yhteiskuntaa. Lopuksi hän toteaa ammatillisen omistautumisen viittaavan itseisarvoon, jonka laskentatoimen asiantuntijat antavat omalle työlleen.

Yksi laskentatoimen asiantuntijaan liitetystä eettisistä tunnusmerkeistä on itsesääntely. Itsesääntelyyn sisältyy erityisesti laadullisia vertaisarviointeja päättävissä asemissa olevien kollegojen kesken. Myös oikeudellisten normien tiukempi, eettisten säännösten noudattaminen on huomioitu itsesääntelyn osa-alueessa. (Cowton, 2009.) Itsesääntelyn perimmäinen tarkoitus on tunnistaa pätevät laskentatoimen asiantuntijat epäpätevistä henkilöistä (Thomas, 2018). Cowton (2009) kertoo eettisten sääntöjen vahvistavan itsesääntelyä ja itsesääntelyn toimivan tätä kautta eräänlaisena moraalinvalvojana sekä lupauksena luottamuksen ja laadun säilyttämiseen. Duska ja muut (2018, s.75) vahvistavat näkemykset ja lisäävät sovittujen käytäntöjen olevan olennaisin osa laskentatoimen yksilön ammattia.

Heikkonen (1995, 29–30) toteaa myös korkeatasoisen koulutuksen olevan olennainen osa laskentatoimen asiantuntijan ammattietiikkaa. Hän perustelee väitettä sillä, että laskentatoimessa asiantuntijan eteen saattaa tulla useita eettisiä pulmia, joita ei

ratkaista pelkällä työrutiinilla. Asiantuntijan substanssiosaaminen ja luottaminen omaan arvostelukykyyneensä ja asiantuntemukseensa on kaiken keskiössä. Kaikki nämä ominaisuudet eli uskominen yhteiskunnallisiin velvoitteisiin, ammatillinen autonomia, yhteisöön kuuluminen, ammatillinen omistautuminen, itsesääntely ja vaadittava koulutus muokkaavat ja määrittelevät laskentatoimen asiantuntijan omaa ammattietiikkaa niin päätöksentekotilanteisiin kuin eettisiin dilemmoihin liittyen (Thomas, 2018; Sweeney ja Costello, 2009).

3.4 Eettiset haasteet ja ristiriidat laskentatoimeen liittyen

Vaikka laskentatoimen asiantuntijat koetaan avoimiksi ja luotettaviksi työntekijöiksi, kohtaavat he työssään lukuisia haasteita ja ristiriitoja. Eettisen haasteet ja ristiriidat eli dilemmat syntyvät useasti silloin, kun laskentatoimen ammattilaiset joutuvat ristiriitaisten velvollisuuksien keskelle. Ristiriitaiset velvollisuudet ovat tyypillisesti organisaation lojaalisuuden ja yleisen edun väliin sijoittuvia asioita. (Duska ja muut, 2018.)

Yksi oleellisimmista eettisistä haasteista ja ristiriidoista liittyy raportoinnin manipulaatioon. Raportoinnin manipulaatio on yksilön osalta etiikan ytimessä, sillä eettinen tai epäeettinen päätös on aina laskentatoimen asiantuntijan subjektiivinen näkemys. (Bratten ja muut, 2013.) Epäeettinen raportointipäätös heikentää oleellisesti niin tilinpäätöksen eettistä laatua kuin myös sidosryhmien aineetonta luottamusta (Dechow ja muut, 2010). Trevino ja muut (2014) lisäävät mahdollisten eturistiriitojen lisäävän tilinpäätöksen manipulaatoriskiä oleellisesti.

Toinen eettisiin dilemmoihin liittyvä asia on yritysjohtaminen ja sidosryhmäpaineet. Kokonaisuus liittyy oleellisilta osin sidosryhmäteoriaan. Alam (2006) on tutkimuksessaan yhdistänyt sidosryhmäteorian laskentatoimen etiikkaan ja näiden osa-alueiden tasapainottelu poikii useasti eettisiä ristiriitatilanteita. Yritysjohtamiseen ja sidosryhmäpaineeseen hän painottaa sisältyvän myös toimenpiteet liittyen yhteiskunnallisiin velvollisuuksiin.

Sisäisen valvonnan tarkastelu tarjoaa myös mielenkiintoisia eettisiä haasteita ja ristiriitoja. Doyle ja muiden (2007) tutkimus osoitti yksiselitteisesti, että puutteet sisäisessä valvonnassa luovat mahdollisuuksia niin tuloksen manipulaatioon kuin suoriteperusteisten erien hallintaan liittyen. He painottavat toimimatonta sisäistä valvontaa epäeettiseksi käytännöksi ja tämän johtavan useasti yksilön epäeettiseen toimintaan.

Haasteisiin ja ristiriitoihin liittyen löytyy useita, näitä väitteitä tukevia konkreettisia tutkimuksia. Duska ja muut (2018) kertovat, että laskentatoimen etiikka edellyttää tasapainoa eettisten normien ja ammatillisen harkinnan välillä. Heidän mukaansa tähän tasapainoon pohjautuvat eettiset haasteet, jotka liittyvät useasti taloudellisen tiedon laatimisen eli raportoinnin ja yritysjohdon painostuksen väliseen yhteyteen. Toisin sanoen he tarkoittavat sitä, että johdon painostus saattaa useasti johtaa vääristelyyn ja manipulointiin taloudelliseen informaatioon liittyen. Näkemystä tukee Brattenin ja muiden (2013) tutkimus. Heidän tutkimuksensa käsitteli laskentatoimen asiantuntijan käyttäytymistä liikearvoon liittyvissä arvonalentamiskirjauksissa. Tutkimus osoitti, että subjektiiviset arviot saattavat luoda yritysjohdolle paineita. Nämä paineet puolestaan välitetään eteenpäin laskentatoimen asiantuntijalle ja pakotetaan tekemään omaa etua ajava kirjaus.

DeZoort ja Lord (1997) jaottelevat laskentatoimen asiantuntijoiden eettiset paineet ytimekkäästi organisaatiotasolla kolmeen pääryhmään. Nämä ryhmät ovat palautepaine, työmäärään liittyvä paine ja sosiaalisen vaikutuksen paine. Palautepaine syntyy, kun laskentatoimen asiantuntijat odottavat, että ulkopuolinen taho arvioi heidän suoritustaan. Laskentatoimen asiantuntija voi olla erityisen varovainen tai konservatiivinen tilinpäätöstyössään varmistaakseen, että kaikki arvioinnit heijastuvat häneen myönteisesti. Niin sanottu riskien välttely tuhoaa useasti kriittisen arviointikyvyn ja saattaa vaarantaa oikeat ja innovatiiviset huomiot. (DeZoort ja Lord, 1997.)

Työmäärään liittyvällä paineella tarkoitetaan työn määrään tai monimutkaisuuteen liittyviä vaatimuksia. Liian suuri työmäärä tai liian haastavat työtehtävät heikentävät laskentatoimen asiantuntijan kykyä keskittyä olennaisiin yksityiskohtiin. Liian laaja työtaakka on erittäin suuri riski sekä tahattomalle virheiden huomaamattomuudelle että tahalliseen eettiseen oikotien käyttämiseen. Molemmat näistä kokonaisuuksista heikentävät toteutuessaan taloudellisen raportoinnin yleistä laatua merkittävästi. (DeZoort ja Lord, 1997.)

Sosiaalinen vaikutuspaine on eettisistä haasteista ja ristiriidoista laajin kokonaisuus. Sosiaalinen vaikutuspaine tarkoittaa laajemman organisaatiokulttuurin vaikutusta yksilön käyttäytymiseen. Yksi sosiaalisen vaikutuspaineen muodosta on vaatimuspaine, joka tarkoittaa sitä, että esihenkilöt antavat ristiriitaisia pyyntöjä laskentatoimen ammattilaisen oman harkintakyvyn näkökulmasta. Esimerkiksi todellisuutta alhaisemman kustannuskirjauspyynnön tekeminen tilinpäätökseen on eettinen ristiriitatilanne, jossa laskentatoimen asiantuntija kokee eettistä ristiriitaa. (DeZoort ja Lord, 1997.)

Toinen sosiaalinen vaikutuspaine laskentatoimen asiantuntijoiden silmissä on yhdenmukaisuuspaine. Yhdenmukaisuuteen liittyvä paine kannustaa laskentatoimen yksilöitä muuttamaan toimintatapoja vallitsevan ryhmänormin mukaiseksi. Organisaatiossa jo vallitseva kulttuuri asettaa lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisuuden perusteellisuuden edelle, jolloin laskentatoimen ammattilaiset omaksuvat samoja käytäntöjä. Tämä puolestaan aiheuttaa eettistä ristiriitaa ja vaarantaa tilinpäätöksen laatuominaisuuksia ja eheyttä. (DeZoort ja Lord, 1997.)

Viimeinen sosiaalisen paineen luokka on DeZoortin ja Lordin (1997) mukaan tottelevaisuuspaine. He kertovat tottelevaisuuspaineen voivan voimistaa vaatimus- ja yhdenmukaisuuspaineita erittäin oleellisesti, sillä laskentatoimen asiantuntijat saattavat useasti noudattaa ylempiä käskyjä näitä kyseenalaistamatta. Käskyjen

kyseenalaistamattomuus johtaa puolestaan heidän mukaansa tilinpäätöksen laadun heikkenemiseen.

Organisaationaalisten paineluokkien lisäksi eettiset haasteet ja ristiriidat jaetaan yksilöllisiin paineisiin, joita ovat laskentatoimen asiantuntijoiden roolien epäselvyys, ristiriidat rooleihin liittyen ja ympäristön epävarmuus. Rooleihin liittyvä epäselvyys korostuu silloin, kun laskentatoimen asiantuntijalla ei ole selkeää ymmärrystä omasta vastuualueestaan tai odotuksistaan. Rooliristiriita puolestaan syntyy, kun yksilön rooli työyhteisössä on epäselvä tai työn lopputuloksen odotukset ovat epäjohtonmukaisia. Ympäristön epävarmuus perustuu laskentatoimen asiantuntijan omaan kokemukseen siitä, että yleinen työympäristö ja työympäristön dynamiikka luovat epävarmuutta. (DeZoort ja Lord, 1997.)

3.5 Yhteenveto

Laskentatoimen asiantuntijat määrittelevät tilinpäätöksen laadun useasti siten, että tilinpäätös on sovellettavien tilinpäätösstandardien mukainen ja pystyy tarjoamaan sidosryhmille merkityksellistä, luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa. Beestin ja muiden (2009) tutkimuksen mukaan tilinpäätöksen laadullisiin ominaisuuksiin kuuluvat merkityksellisyys, todenmukainen esitys, ymmärrettävyys, vertailukelpoisuus ja ajantasaisuus. Nämä ominaisuudet muodostavat perustan tilinpäätöksen arvioimiselle ja sille, täyttääkö tilinpäätös loppukäyttäjien tarpeet.

Tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva organisaation tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336; Achim ja Chiş, 2014). Tuloksen ja taloudellisen aseman tarkasteluun laskentatoimen asiantuntijoiden tulisi arvioida tilinpäätöstä tehdessä raportointikäytäntöjen johdonmukaisuutta, kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) noudattamista ja yleistä olennaisuuden arviointia ja harkintaa (Bratten ja muut, 2013). Laadukasta tilinpäätöstä tehdessään laskentatoimen asiantuntijat tukeutuvat useasti esimerkiksi International Accounting Standards Boardin (IASB, 2018) laatimaan tilinpäätösraportoinnin käsitteelliseen viitekehykseen.

Etiikka ja eettiset periaatteet ovat olennainen osa taloudellisen raportoinnin päätöksentekoprosessia. Cowton (2009) korostaa, että eettinen käyttäytyminen takaa taloudellisen tiedon eheyden, mikä on ratkaisevan tärkeää sidosryhmien luottamuksen säilyttämisen kannalta. Eettiset periaatteet kuten rehellisyys, läpinäkyvyys ja vastuullisuus ohjaavat laskentatoimen asiantuntijoita epäselvyyksien ratkaisemisessa (Duska ja muut, 2018). Laskentatoimen ammattilaisten on suunnistettava eettisen käyttäytymisen monimutkaisissa kysymyksissä organisaatiokontekstiin, johon vaikuttavat esimerkiksi eettinen ilmapiiri ja yritysten hallintokehykset (Martin ja Cullen, 2006). Eettisen kulttuurin rooli organisaatioissa painottaa Royn ja muiden (2024) tutkimuksen mukaan institutionaalisen tuen merkitystä eettisten käytäntöjen edistämässä.

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella tilinpäätöksen laatua ja eettisyyden merkitystä laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, miten asiantuntijat arvioivat tilinpäätöksen laatua ja millä tavoin eettiset periaatteet ohjaavat heidän päätöksentekoaan. Tutkimuskysymykset, joihin haetaan vastausta tutkimuksen empiirisessä osiossa ovat, kuten aiemmin todettu, seuraavat:

- 1. Miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätökseen liittyvän laadun?*
- 2. Miten eettiset periaatteet ohjaavat laskentatoimen asiantuntijoiden toimintaa ja päätöksentekoa?*

4 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan tilinpäätösten laatua ja etiikan roolia laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun ja analysoivat laatuun liittyviä osatekijöitä kuten luotettavuutta, läpinäkyvyyttä ja hyödyllisyyttä. Lisäksi selvitetään, miten eettiset periaatteet ohjaavat laskentatoimen asiantuntijoiden toimintaa, ja ovatko laskentatoimen asiantuntijat kohdanneet työssään eettisiä ristiriitatilanteita. Tutkimuksessa pyritään myös ymmärtämään, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tilinpäätöksen koettuun laatuun ja asiantuntijoiden kohtaamiin eettisiin haasteisiin. Näihin kysymyksiin yritetään saada relevanttia tietoa talousalalla työskentelevien kokeneiden asiantuntijoiden haastattelujen avulla.

Tässä luvussa esitellään tutkimusmenetelmät, joita sovellettiin tutkimuksessa. Luvussa kuvataan kerätty aineisto ja selitetään valittujen analyysimenetelmien perustelut. Aluksi määritellään tutkimusmenetelmä, jonka pohjalta suunnitellaan aineiston keruu ja analysointimenetelmät. Viimeisessä alaluvussa tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta.

4.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi valittiin kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Puusa ja muut (2020) korostavat, että laadullisella tutkimusmenetelmällä pyritään saamaan syvälinen ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. Laadullinen lähestymistapa sopii tutkimukseen erittäin hyvin, sillä tutkimuksen avulla yritetään selvittää, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun ja eettiset periaatteet osana toimintaansa. Menetelmän avulla voidaan ymmärtää syvällisemmin, millainen rooli laskentatoimen asiantuntijalla on laadun ja eettisyyden arvon muokkaamisessa esimerkiksi asiakasyritysten näkökulmasta. Puusa ja muut (2020) lisäävät kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän keskeiseksi piirteeksi haastateltavan subjektiivisen kokemuksen. Subjektiivisen kokemuksen kautta yksilöiden ajatuksia,

tunteita ja käsityksiä pystytään tutkimaan yksityiskohtaisemmin. Hirsjärven ja muiden (2022) mukaan haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen päämenetelmistä siksi, että aineiston keräämistä pystytään säätämään ja mukauttamaan vallitsevan tilanteen mukaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu on käytännöllisin tutkimusmenetelmä, kun halutaan vastauksia kysymyksiin mitä, miksi ja miten (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, s. 62–65).

Tässä tutkimuksessa käytetään ensisijaisena tutkimusmenetelmänä puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään yksilöiden kokemusten, näkökulmien ja tunteiden ymmärtämiseen (Puusa ja muut, 2020). Koska tutkimuksen tavoite on selvittää, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun, haastatteluihin perustuvaa laadullista lähestymistapaa pidettiin olennaisimpana. Tutkimuksessa tutkitaan laskentatoimen asiantuntijoiden näkemysten ja tulkintojen kautta erityisesti laadun ja eettisen toiminnan ominaisuuksia. Kuten Puusa ja muut (2020) toteavat, laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tuottaa johtopäätöksiä reaali maailman tiedoista ja kerätä näkemyksiä yksilöiltä, jotka työskentelevät heidän luonnollisissa ammatillisissa ympäristöissään. Haastattelujen tekeminen tarjoaa tarkemman katsauksen laskentatoimen asiantuntijoiden jokapäiväiseen työhön, mikä mahdollistaa syvemmän ymmärryksen siitä, miten tilinpäätöksen laatu ja eettinen toiminta koetaan käytännössä.

Puusa ja muut (2020) toteavat, että yksi laadullisen tutkimuksen keskeisistä piirteistä on sen joustavuus tutkimuksen suunnittelussa. Tämä joustavuus näkyy erityisesti haastatteluprosessissa, jossa haastattelijalla on mahdollisuus muotoilla kysymyksiä uudelleen tai toistaa niitä, selventää mahdollisia väärinkäsityksiä ja käydä avointa vuoropuhelua haastateltavan kanssa. Avoin keskustelu ei puolestaan ole mahdollista standardoiduilla kyselylomakkeilla. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018.) Puusan ja muiden(2020) mukaan laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma kehittyy usein ajan myötä, jolloin alkuperäiset tavoitteet, laajuus ja tutkimuskysymykset tarkentuvat, kun tutkija saa lisää tietoa kirjallisuuskatsauksen ja aineistonkeruun kautta. Tässä tutkimuksessa

aineistonkeruuprosessi auttoi selventämään, mitkä aiheen näkökohdat ansaitsivat erityistä huomiota. Haastattelut soveltuvat erityisen hyvin tilanteisiin, joissa tutkimusaihetta on tutkittu aiemmin, mutta mahdolliset vastaukset ja keskustelun suunnat ovat vielä suurelta osin tuntemattomia (Hirsjärvi ja Hurme, 2022).

Tässä tutkimuksessa tutkimusstrategiana käytetään tapaustutkimusta. Tapaustutkimus on laadullinen tutkimusmenetelmä, joka mahdollistaa tietyn ilmiön syvällisen tarkastelun luonnollisessa ympäristössä (Scapens, 1990). Tapaustutkimusmenetelmälle on ominaista useiden näkökulmien tulkinta (Puusa ja muut, 2020). Useiden näkökulmien havainnointi auttaa tässä tapauksessa tunnistamaan eroja ja yhtäläisyyksiä, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätökseen liittyvän laadun ja eettiset periaatteet toiminnassaan. Tapaustutkimuksessa olennaisinta on tutkijan kokonaisvaltainen ymmärrys tutkittavan aiheen kontekstissa (Scapens, 1990).

4.2 Aineiston kerääminen

Tämän tutkimuksen tutkimusaineisto kerätään puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden avulla. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan yksilölliset merkitykset ja tulkinnat korostuvat erityisesti teemahaastatteluissa. Heidän mukaansa teemahaastattelun etu verrattuna normaaliin haastattelutilanteeseen on se, että esitetyt kysymykset perustuvat olemassa olevaan tietoon tutkittavasta ilmiöstä. Teemahaastattelu mahdollistaa joustavan, mutta strukturoidun lähestymistavan tutkittavaan aiheeseen (Eskola ja Suoranta, 1998). Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa aihe on ennalta määrätty, mutta kysymysten muoto, laajuus ja järjestys voivat vaihdella haastateltavien välillä (Tuomi ja Sarajärvi, 2018). Teemahaastattelun joustavuus antaa laskentatoimen asiantuntijalle mahdollisuuden yksityiskohtaisiin, syvällisiin ja avoimiin vastauksiin.

Puusa ja muut (2020) korostavat, että haastatteluaineiston määrä ei ole laadullisessa tutkimuksessa yhtä tärkeää kuin laatu. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että teemahaastatteluja tulee jatkaa siihen asti, kunnes uusia havaintoja ei enää tehdä. Puusa

ja muut (2020) haluavat myös mainita, että tutkijan on oltava varovainen reaktiivisuus- ja tulkintavaikutusten suhteen. Reaktiivisuusvaikutuksella he tarkoittavat sitä, että haastattelija voi tahattomasti johdatella haastateltavan vastauksia saavuttakseen toivottuja tutkimustuloksia. Tulkintavirhe pohjautuu heidän mukaansa siihen, että haastateltava ymmärtää tai tulkitsee tutkijan kysymyksen tarkoitettua poikkeavalla tavalla. Kokonaisuudessa laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu eivät perustu tilastollisiin yleistyksiin vaan syvällisiin oivalluksiin kerätystä aineistosta (Eskola ja Suoranta, 1998).

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla yksilöllisesti laskentatoimen asiantuntijoita, jotka valittiin heidän työkokemuksensa ja asiantuntemuksensa perusteella. Tavoitteena oli selvittää, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun ja eettisen toiminnan osana omaa työtään. Kuten Puusa ja muut (2020) kertovat, tutkijan oma ymmärrys aiheesta on tärkeässä asemassa laadullisessa tutkimuksessa. Tässä tapauksessa tutkijalla on taloushallinnon alalta neljän vuoden työkokemus. Tämä kokemus on auttanut luomaan vahvan perehtyneisyyden tutkittavaan aiheeseen ja siihen liittyviin keskeisiin käsitteisiin. Nämä asiat tukevat aiheen syvällisempää ja monipuolisempaa tulkintaa. Onnistunut haastattelu perustuu myös tutkijan ja haastateltavan kykyyn luoda yhteys ja jakaa yhteinen ymmärrys käsiteltävästä terminologiasta ja teemoista (Puusa ja muut, 2020).

Tutkimukseen liittyen yksi tärkeimmistä kriteereistä haastateltavien valinnassa oli se, että he tuntevat ja ymmärtävät syvällisesti tilinpäätöksen sisällön ja eettiset periaatteet. Puusan ja muiden (2020) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on olennaista valita osallistujat, joilla on välitöntä kokemusta tai merkittävää tietoa tutkittavasta aiheesta. Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin haastattelut, koska ne mahdollistavat hedelmällisen ja yksityiskohtaisen näkemyksen osallistujien näkökulmista ja kokemuksista. Menetelmä on myös joustava, sillä sen avulla tutkija voi esittää jatkokysymyksiä ja syventyä keskustelun aikana esiin nousseisiin aiheisiin. Lisäksi haastattelujen katsottiin olevan soveltuvin lähestymistapa, koska tilinpäätökseen liittyvä

laatu ja eettinen toiminta koetaan aina yksilöllisesti. Näiden asioiden ansiosta laskentatoimen asiantuntijoiden näkemykset ja tulkinnat muodostavat arvokkaan empiirisen tietolähteen tutkimuskysymysten käsittelyä varten.

Tuomi ja Sarajärvi (2018) vahvistavat, että laadullisen tutkimuksen onnistuminen riippuu pitkälti osallistujien tietämyksen tasosta aihepiiriin liittyen (Tuomi ja Sarajärvi, 2018). Tähän pohjautuen haastatteluihin pyrittiin löytämään haastateltavat, joilla oli vahvaa asiantuntemusta tilinpäätöksistä ja eettisistä periaatteista. Sopivat osallisuudet valikoituivat suomalaisesta suuryrityksestä, yrityksen oman esihenkilön suositteluiden ansiosta. Kaikilla haastatteluun osallistuneilla oli suunnilleen kymmenen vuoden työkokemus ulkoisen laskentatoimen alalta ja talousasiantuntijan työnimike. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston riittävyttä arvioidaan usein aineiston saturaation kautta (Eskola ja Suoranta, 2014). Eskola ja Suoranta (2014) määrittelevät saturaation eli aineiston kylläisyyden pisteeksi, jossa lisähaastattelut eivät enää tuota uusia oivalluksia tai tietoa.

Tutkimuksessa on mukana seitsemän laskentatoimen asiantuntijaa, jotka kaikki työskentelevät ulkoisen laskentatoimen parissa. Asiantuntijat toteuttavat tilinpäätökseä lukuisille eri toimialoille. Kuvassa 3 esitetään yleiskatsaus haastateltavista. Haastateltavien määrää pidettiin riittävänä, koska se mahdollisti monipuolisen ja kattavan analyysin tutkittavasta aiheesta. Lisäksi Eskolan ja Suorannan (2014) mainitsema tietojen saturaatio eli aineiston kylläisyys toteutui kahden viimeisen haastattelun aikana. Tämä tarkoittaa, että viiden haastateltavan jälkeen merkittävää uutta tietoa ei tullut esille.

Taulukko 1. Haastateltavien tiedot.

Haastateltava	Työkokemus	Ajankohta	Kesto
V1	12 vuotta	28.2.2025	50:05 min
V2	11 vuotta	28.2.2025	55:16 min
V3	15 vuotta	4.3.2025	26:52 min
V4	8 vuotta	4.3.2025	39:35 min
V5	10 vuotta	10.3.2025	31:16 min
V6	12 vuotta	10.3.2025	10:17 min
V7	8 vuotta	13.3.2025	14:49 min

Tutkimuksen haastattelurunko (liite 1) on suunniteltu siten, että se antaisi mahdollisimman kattavan kuvan laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta tilinpäätöksen laatuun ja etiikkaan liittyen. Haastattelukysymykset perustuvat Dunnin ja Saintyn (2020), Beestin ja muiden (2009) ja Alamin (2006) teoreettisiin viitekehyksiin ja näistä mukailtuihin kysymyksiin. Tutkimuskehys on rakennettu ja testattu etukäteen huolellisesti siten, että tutkimus kattaa laskentatoimen asiantuntijoiden omat näkemykset niin tilinpäätöksen laatuun kuin etiikkaan liittyen.

Haastattelut toteutettiin anonymisti helmi- ja maaliskuussa 2025. Kaikki seitsemän haastattelua tehtiin videoyhteyden välityksellä Microsoft Teams -sovelluksessa ja ne tallennettiin haastateltavien suostumuksella. Haastattelujen pituudet vaihtelivat n. 10 minuutin ja 55 minuutin välillä. Tallenteiden lisäksi kaikki haastattelut litteroitiin. Litteroinnin jälkeen aineistoa muokattiin poistamalla toistot ja täytesanat, jotta lopullinen teksti olisi selkeämpää ja helpommin luettavaa.

Haastattelurunko on kokonaisuutena jaettu kolmeen teemaan. Taustatietoihin, käsityksiin tilinpäätöksen laadusta ja eettisten periaatteiden rooliin omassa toiminnassa. Tutkimuksessa kerätään haastateltavien tiedot ainoastaan roolin ja kokemusvuosien osalta, sillä kaikki haastatteluun osallistujat työskentelevät saman yrityksen

palveluksessa. Taloudellisen raportoinnin laatuksymyksillä pyritään selvittämään, miten laskentatoimen asiantuntijat määrittelevät tilinpäätökseen laatuun liittyviä ulottuvuuksia. Eettisiin periaatteisiin liittyillä kysymyksillä yritetään selvittää sitä, miten eettiset periaatteet ohjaavat laskentatoimen asiantuntijan omaa toimintaa ja päätöksentekoa.

4.3 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on järjestää aineisto tavalla, joka tuottaa tutkijalle uusia oivalluksia ja lisää hänen ymmärrystään tutkittavasta aiheesta (Eskola ja Suoranta, 1998). Puusa ja muut (2020) toteavat, että aineiston analyysi alkaa aina aineistonkeruusta. Heidän mukaansa aineistonkeruussa tutkija määrittelee, millaista tietoa hän kerää ja miten tieto vastaa tutkimuskysymyksiin. He korostavat aineiston keräämisen jälkeen, että aineisto tutkitaan syvällisemmin ja tunnistetaan keskeiset kategoriat ja teemat tiedon ryhmittelyä varten. Laadullisen aineiston analysoinnin lopullinen tavoite on luoda johdonmukainen esitys aineistosta, joka mahdollistaa tutkittavan ilmiön mielekkäät tulkinnat ja johtopäätökset (Puusa ja muut, 2020, s. 143).

Tutkimuksen aineiston analysoinnissa on erilaisia laadullisessa tutkimuksessa yleisesti käytettyjä kokonaisuuksia. Puusa ja muut (2020) paljastavat tyypittelyn ja teemoittelun olevan analyysimenetelmä, joka ryhmittelee aineiston kokonaisuuksiin. Puusan ja muiden (2020) mukaan nämä analyysimenetelmät antavat kattavan ja syvällisen kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä. Teemoittelu keskittyy tunnistamaan aineistosta olennaisimmat teemat, jotka ovat samankaltaisia tutkimusongelman kanssa (Eskola ja Suoranta, 1998).

Aineiston analyysin on kokonaisuudessaan noudatettava jäsenneltyä ja selkeää prosessia. Prosessi etenee saadun aineiston lukemisen ja ymmärtämisen kautta informaation luokitteluun erilaisten mallien avulla. Tämän jälkeen luokkien pohjalta kehitetään teemoja, jotka muodostavat jäsennellyn analyysin pohjan. (Puusa ja muut, 2020.) Tämän tutkimuksen haastattelujen litterointeja tarkasteltiin tunnistamalla ja korostamalla

tutkimuskysymysten kannalta olennainen sisältö. Tämä auttoi muodostamaan selkeämmän kokonaiskäsityksen aiheesta. Analyysin seuraavassa vaiheessa haastatteluiden vastaukset järjestettiin erillisiksi asiakirjoiksi haastatteluissa hahmoteltujen teemojen perusteella. Nämä ennalta määritellyt teemat tarjosivat hyödyllisen kehyksen analyysille. Tämän ansiosta vastaukset oli mahdollista jaotella aiheisiin, jotka ovat: tilinpäätöksen laadun ominaisuudet, tilinpäätöksen vertailukohtat ja tilinpäätöksen mahdollisuudet (edesauttavat tekijät), haasteet ja tulevaisuuden näkymät. Etiikan puolelta ennalta määritellyt kehykset jaoteltiin eettisten periaatteiden ymmärtämisen, tilinpäätöksen laadun ja etiikan välisen suhteen, eettisten ristiriitatilanteiden ja organisaation etiikan vaikutuksen kautta. Luokkajaottelun jälkeen analyysissä keskityttiin tunnistamaan erilaisia malleja eli yhtäläisyyksiä, eroja ja muita toistuvia teemoja. Puusa ja muut (2020) kertovat erojen huomioimisen olevan hyödyllistä, koska se voi auttaa selventämään ja jäsentämään samankaltaisuuksien tunnistamista.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Luotettavuus ja validiteetti ovat peruseriäitä asiantuntijalausuntoihin perustuvissa tutkimuksissa (Puusa ja muut, 2020; Sarajärvi ja Tuomi, 2018). Tutkimuksen validiteetilla on tarkoitus varmistaa, että tutkimus tutkii valittua aihetta, eli tilinpäätöksen laatua laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta. Tutkimuksen reliabiliteetti viittaa puolestaan havaintojen johdonmukaisuuteen ja toistettavuuteen, koska tutkimus toteutetaan samanlaisissa olosuhteissa. Laadulliseen tutkimukseen liittyy usein subjektiivisia kokemuksia ja ammatillista arvostelukykä, joten tulosten absoluuttinen toistaminen ei ole aina mahdollista. (Scapens, 1990.)

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta arvioidaan usein uskottavuuden ja eettisen rehellisyyden kautta (Puusa ja muut, 2020, s. 167). Uskottavuus luodaan varmistamalla, että tutkimuksen tulokset heijastavat tarkasti laskentatoimen asiantuntijoiden näkökulmia ja että tutkimusprosessi on läpinäkyvä. Luotettavuudella tarkoitetaan tutkimuksen kykyä tarjota perusteltavissa olevia ja hyvin dokumentoituja metodologisia

valintoja. Näiden periaatteiden avulla tulevat tutkijat voivat noudattaa samoja vaiheita samankaltaisessa kontekstissa. Eettinen rehellisyys edellyttää, että tutkija säilyttää objektiivisuutensa ja noudattaa ammatillisia, akateemisia ja eettisiä ohjeita koko tutkimusprosessin ajan. (Scapens, 1990.) Tämän tutkimuksen luotettavuus on riippuvainen erityisesti tiedonkeruu- ja analyysiprosessien johdonmukaisuudesta. Luotettavuuden lisäämiseksi tässä tutkimuksessa noudatetaan tiukkoja metodologisia menettelyjä, kuten puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja analyysimenetelmien selkeitä perusteluja.

Eskola ja Suoranta (1998) korostavat, että laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on keskeinen rooli luotettavuuden tunnistamisessa. Tutkimuskysymysten muotoilu, tulkinta ja muu lähestymistapa tutkittavaan aineistoon voivat kaikki vaikuttaa oleellisesti tutkimuksen tuloksiin. Tilinpäätöksen laatu on aiheena erittäin kokonaisvaltainen ja sitä muokkaavat muun muassa ammatilliset standardit, sääntelykehys ja yksilöllinen asiantuntemus. Näihin asioihin pohjautuen tutkijan on aktiivisesti lievennettävä mahdollisia ennakkoluuloja tutkimukseen liittyen. (Scapens, 1990.) Puusa ja muut (2020) mainitsevat lisäksi, että henkilökohtaiset näkemykset voivat muokata laadullista analyysia, minkä vuoksi tutkijan on kriittistä tunnistaa ja hallita omia näkökulmiaan tulkitessaan asiantuntijoiden näkemyksiä.

Tutkimuksen eheyden säilyttämiseksi haastattelukysymykset jäseneltiin huolellisesti etukäteen. Kysymysten jäsentelyllä varmistettiin tutkimuksen johdonmukaisuus vastaajien kesken. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja kirjoitettiin puhtaaksi heti niiden valmistumisen jälkeen. Hirsjärvi ja Hurme (2022) esittävät, että haastattelujen jälkeinen tulosten nopea litterointi parantaa tutkimuksen laatua virheiden minimoinnin ja tiedon tarkkuuden lisäämisen kautta.

5 Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa esitellään haastatteluaineiston analyysin tulokset. Tuloksia verrataan teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltyihin aiempiin tutkimuksiin tilinpäätöksen laatuun ja eettisiin kokonaisuuksiin liittyen. Analyysin tarkoituksena on arvioida, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätöksen laadun ja eettisen toiminnan osana päätöksentekoaan. Lisäksi luvussa pyritään selkeyttämään laadun kokemisen tunnetta yhdessä mahdollisten eettisten ristiriitatilanteiden kanssa. Tämän kautta tutkimus pyrkii antamaan uusia näkemyksiä liittyen tilinpäätöksen laatuun ja eettiseen toimintaan. Tutkimustulokset on jaoteltu seitsemään alalukuun, jotka heijastavat haastatteluiden temaattista rakennetta. Tekstissä ja lainauksissa haastateltavien vastaukset on merkitty lyhenteillä V1-V7, lisäksi suorat lainaukset on kursivoitu.

5.1 Tilinpäätöksen laatu

Tässä alaluvussa tarkastellaan tilinpäätöksen laatuun liittyviä tuloksia laskentatoimen asiantuntijoiden omasta näkökulmasta. Tuloksia arvioidaan tilinpäätösraportoinnin laatua koskevien aikaisempien tutkimuksien ja IASB:n kaltaisten tilinpäätösraportointia koskevien käsitteellisten puitteiden valossa. Tavoitteena on selvittää, miten laskentatoimen asiantuntijat näkevät keskeiset tekijät, jotka vaikuttavat tilinpäätöksen luotettavuuteen, selkeyteen ja hyödyllisyyteen. Huomiota kiinnitetään myös vertailukohtiin ja IFRS-tyylisten kansainvälisten standardien vaikutukseen. Analyysissä pyritään myös ymmärtämään, miten laskentatoimen asiantuntijat tunnistavat, tulkitsevat ja soveltavat laadukkaan tilinpäätöksen laadullisia ominaisuuksia. Laadulliset ominaisuudet ovat relevanssi, oikean ja riittävän kuvan antaminen, vertailukelpoisuus, todennettavuus, ajantasaisuus ja ymmärrettävyys (IASB, 2018). Lisäksi tutkimuksessa pohditaan, toteutuvatko nämä periaatteet johdonmukaisesti käytännössä.

Tämän alaluvun tulokset on jäsennetty kolmeen alalukuun: tilinpäätöksen laadun ominaisuuksiin 5.1.1, tilinpäätöksen vertailukohtiin 5.1.2 ja mahdollisuuksiin, haasteisiin ja tulevaisuudennäkymiin tilinpäätöksen laatuun liittyen 5.1.3.

Beestin ja muiden (2009) mukaan taloudellisen raportoinnin laadulliset ominaisuudet muodostavat elintärkeän taloudellisen viestinnän perustan. Dichev ja muut (2013) kuitenkin toteavat laskentatoimen asiantuntijoiden kohtaavan useasti jännitteitä teknisten vaatimusten ja oikean ja riittävän kuvan esittämisen välillä. Muun muassa nämä tutkimusnäkökulmat tarjoilevat arvokasta vertailukohtaa siitä, miten tilinpäätöksen laatua tulkitaan ja miten tilinpäätöksen laatu saavutetaan nykyisessä raportointiympäristössä.

5.1.1 Tilinpäätöksen laadun ominaisuudet

Teemahaastatteluissa tarkasteltiin ensimmäisenä sitä, miten laskentatoimen asiantuntijat määrittelevät ja tulkitsevat tilinpäätöksen laadun ominaisuuksia. Tavoitteena oli selvittää, mitkä ominaisuudet olivat talousasiantuntijoiden mielestä olennaisimpia laadukkaan tilinpäätöksen laatimisessa. Lisäksi tarkoitus oli tarkastella niitä mahdollisia haasteita, joita ominaisuuksien saavuttaminen vaati.

Kaikissa vastauksissa laatuun liittyvät ominaisuudet liitettiin johdonmukaisesti taloudellisten tietojen tarkkuuteen, selkeyteen ja luotettavuuteen. Haastateltavat korostivat, että tilinpäätösten tulisi antaa oikea ja riittävä kuva yrityksen taloudellisesta tilanteesta niin sisäistä käyttöä varten kuin myös ulkoisille sidosryhmille. Tulokset olivat erittäin yhteneväisiä IASB:n (2018) käsitteellisen viitekehyksen kanssa. IASB:n käsitteellinen viitekehys määrittelee laadittavan tilinpäätösraportoinnin tavoitteeksi sellaisen taloudellisen informaation tuottamisen, josta on hyötyä nykyisille ja potentiaalisille sijoittajille, luottojen antajille ja muille velkojille päätöksentekotilanteissa.

Haastatteluaineistosta nousi useimmiten esiin kaksi keskeistä laadullista ominaisuutta: oikean ja riittävän kuvan antaminen ja ymmärrettävyys. Haastateltavista kaikki määrittelivät oikean ja riittävän kuvan antamisen tärkeimmäksi laadun takaajaksi. Oikean ja riittävän kuvan antamista korostettiin useasti laadukkaan tilinpäätöksen perustana. Eräs vastaaja (V1) ilmaisi tämän käsityksen ytimekkäästi.

Ylivoimaisesti tärkein ominaisuus on oikean ja riittävän kuvan antaminen ja esittäminen. Tämä on mielestäni tilinpäätöksen laadun tae siinä mielessä, että eihän tilinpäätös voi olla millään muotoa laadukas, jos se ei anna oikeaa ja riittävää kuvaa yhtiön taloudellisesta asemasta. (V1)

Tämä näkökulma on samansuuntainen tutkimusartikkelien ja teorioiden kanssa, joissa todenmukainen ja vilpitön tietojen esittäminen on yksi hyödyllisen tilinpäätösinformaation kahdesta laadullisesta perusominaisuudesta (IASB, 2018; Jonas ja Blanchet, 2000). Tilinpäätöksen laatuun ja olennaisuuteen liittyvä tietojen uskollinen esittäminen käsittää niin kattavuuden, neutraaliuden kuin virheettömyyden, joita Dechow ja Dichev (2002) ja Francis ja muut (2005) ovat korostaneet tuloksen laadun ja sijoittajien luottamuksen tunnistamisessa.

Haastateltavat 1, 3, 4, 5 ja 7 määrittivät ymmärrettävyyden tärkeäksi tilinpäätöksen laadun tekijäksi. Haastateltavien vastauksissa korostui, että he eivät pitäneet ymmärrettävyyttä ainoastaan teknisenä laatuvaatimuksen tekijänä. Käytännön välttämättömyys erityisesti yritysjohton ja sääntelyviranomaisten kannalta nousi useasti esille tarkan taloudellisen tulkinnan kautta.

Ymmärrettävyyden katsottiin laskentatoimen asiantuntijoiden keskuudessa sisältävän myös muuta informaatiota. Muu informaatio liittyi liitetietoihin ja liitetietojen luettavuuteen. Telles ja Salotti (2024) korostavat tutkimuksessaan tilinpäätöksen liitetietojen ymmärrettävyyden ja tämän kehittämisen lisäävän sekä avoimuutta että sidosryhmien luottamusta tilinpäätökseen liittyen. Haastateltavat 3 ja 5 totesivat, että vaikka tilinpäätöksen luvut olisivat oikeita, tilinpäätöksen arvo vähenee oleellisesti, mikäli loppukäyttäjät eivät pysty tulkitsemaan lukujen vaikutuksia teknisen kielen tai huonosti jäsenneltyjen liitetietojen vuoksi. Nämä vastaukset ja havainnot vastaavat myös Achimin ja Chişin (2014) näkemystä. Heidän mukaansa selkeys ja ymmärrettävyys ovat laadukkaan tilinpäätösinformaation välttämättömiä osatekijöitä erityisesti silloin, kun viestistään oleellisille asiakassidosryhmille. Beest ja muut (2009) puolestaan esittävät hieman eriävän näkemyksen asiaan. Heidän mukaansa ymmärrettävyys on

yhteensovittava osatekijä yhdessä merkityksellisyyden ja kattavuuden kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että tilinpäätöksen laatuun liittyen määriteltävissä on ainoastaan kaksi ominaisuutta, jotka voivat olla ristiriidassa raporttien yksinkertaistamistavoitteen kanssa.

Oikeudenmukaisen ja riittävän kuvan antamisen ja ymmärrettävyyden lisäksi haastateltavat totesivat vertailukelpoisuuden ja olennaisuuden keskeisinä piirteinä, jotka vaikuttavat tilinpäätöksen laatuun. Vertailukelpoisuuden nimesi kolmen olennaisimman laatutekijän joukkoon haastateltavat 1, 2, 4, ja 6. Olennaisuuden arvosti kolmen joukkoon vastaajat 2, 3, 5 ja 7. Vertailukelpoisuutta ja olennaisuutta ei korosteta tilinpäätöksen laatuun liittyen akateemisissa keskusteluissa ja teorioissa yhtä paljon kuin oikean ja riittävän kuvan antamaa kokonaisuutta. Molemmat ominaisuudet toimivat kuitenkin helpottavina edellytyksinä taloudellisen raportoinnin käytettävyyden vahvistamisessa ja luotettavuuden edistämisessä sääntelyn ja toimialojen välisissä yhteyksissä. (Heggenstaller ja Wagner, 2021; Bushman ja Smith, 2001; Beest ja muut, 2009.)

5.1.2 Tilinpäätöksen vertailukohtat

Keskusteltaessa vertailukohtien käytöstä tilinpäätöksen laatuun liittyvässä kontekstissa, haastateltavat antoivat vaihtelevia vastauksia. Vastaukset osoittivat, että vaikka vertailukohtia ei käytetä säännöllisesti tai tietyssä konseptissa, niillä on silti tärkeä rooli tietyissä yhteyksissä (suuryritysten ja kansainvälisten yritysten tilinpäätöksissä). Haastateltavat 2 ja 3 myönsivät käyttävänsä IFRS-standardeja vertailukohtina tilinpäätöksen laatuun liittyvässä kokemuksessa. Haastateltava 2 kertoi tämän lisäksi tukeutuvansa toimialastandardien ja sisäisten tulosindikaattoreiden kaltaisiin vertailukohtiin arvioidessaan taloudellisten tietojen oikeellisuutta, täydellisyyttä ja vertailukelpoisuutta.

Käytän kyllä isoilla ja osittain kansainvälisillä yrityksillä IFRS-standardipuitteita laadun noudattamisen varmistamisessa. Toimialakohtaisessa laatuvertailussa olen käyttänyt taloudellisten tunnuslukujen vertailua saman toimialan vertaisyrittäisiin. (V2)

Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan maininnut käyttäneensä IFRS-standardeja tilinpäätöksen vertailuissa ja tähän liittyvässä laadun kokemisessa. Tätä voi pitää jokseenkin yllättävänä tuloksena. Muun muassa Elbannanin (2011) tutkimus osoitti, että IFRS-standardien käyttöönotto parantaa sekä avoimuutta että taloudellisten raporttien informatiivisuutta kehittyvissä talouksissa. Lisäksi Beest ja muut (2009) kuvaavat sääntelykehäksiä laadun edistäjiksi aloilla, joilla johdon ennakointi saattaa vaarantaa raportoinnin eheyden.

Muutaman vastaajan osoittama virallisten IFRS-standardien ja vertailevan analytiikan kaksoiskäyttö vastaa kuitenkin Abeben (2022) tutkimuksen havaintoja. Tutkimus osoitti, että taloudellisten tunnuslukujen eli maksuvalmiuden, kannattavuuden ja velkaantumistasen vertailu toimialan yleisesti liittyviin vertailuarvoihin antaa päätöksenteon kannalta merkityksellistä tietoa erityisesti kehittyvässä markkinatilanteessa. Tästä on tulkittavissa, että tämän tyylinen vertailuanalyysi ei ole ainoastaan taloudellisen suorituskyvyn arviointiväline. Vertailuanalyysi on työkalu raportoinnin epä johdonmukaisuuksien havaitsemiseksi ja sen arvioimiseksi, täyttävätkö tiedot sisäiset odotukset ja ulkoiset standardit.

Sääntelystandardien lisäksi asiantuntijat 1 ja 2 ilmoittivat käyttävänsä epävirallisina vertailuarvoina vertaisyritysten taloudellisia tietoja tai toimialan keskiarvoja. Nämä vertailut tehdään tyypillisesti taloudellisten tunnuslukujen tai standardoitujen suorituskyky mittareiden avulla. Toinen talousasiantuntija totesi asian yksiteltteisesti.

Useasti käytän vertailukohtana edellisen vuoden tilinpäätöstä. (V2)

Tämä käytäntö tukee horisontaalista analyysia. Horisontaalinen analyysi saattaa parhaimmassa tapauksessa paljastaa poikkeamat alan normeihin liittyen tai antaa viitteitä syvällisemmän tarkastelun tarpeesta. (Bushman ja Smith, 2001.) Bushmanin ja Smithin (2001) mukaan markkinoiden suorituskyky riippuu pitkälti vertailevasta

taloudellisesta avoimuudesta. Tässä kontekstissa laadukkaat, toimialan sisällä vertailukelpoiset tilinpäätökset ovat avainasemassa laatuun liittyen.

Edellisten vuosien tilinpäätösten käyttäminen vertailukohtana tukee myös sopeutumisanalyysiä ja auttaa tunnistamaan toistuvia virheitä tai muutoksia tilinpäätöstyöhön liittyen. Tämä toimii myös eräänlaisena sisäisen laadunvalvonnan välineenä. Haastateltavat olivat yleisesti tietoisia historiallisten vertailuarvojen rajoituksista erityisesti nopeasti muuttuvilla markkinoilla tai talouden epävakauden aikana. Dechow ja muut (2010) korostavat, että liiallinen turvautuminen historiatietoihin voi peittää olennaiset muutokset tai jättää uudet riskit huomiotta. Yleisellä tasolla aikaisempien vuosien tietojen käyttäminen vertailukohtana voi tahattomasti vahvistaa virheitä tai korostaa vanhentuneita sääntelyn käsitykseen liittyviä vertailuja etenkin mekaanisesti sovellettuna.

Haastateltava 4 kertoi olleensa kokenut myös vertailukohtiin liittyvät varoittavat seikat. Vaikka vertailukohdat koetaan yleisellä tasolla hyödylliseksi laadun kannalta, niitä on loppupeleissä tulkittava varovaisesti. Varovaisuus perustuu siihen, että kirjanpitolainsäädännön ja taloudellisten olosuhteiden dynaamisuuden koetaan muuttuvan usein. Näkökulma saa tukea Dechowilta ja Dicheviltä (2002), jotka kertovat makrotalouteen liittyvän epävarmuuden yhdessä kirjanpitosäännösten muutosten kanssa vääristävän vertailukohtia ajan mittaan. Erityisesti tilanteet, joissa ulkoisia vertailukohtia ei ole otettu huomioon ilman asiayhteyttä ovat tämän asian ytimessä. Haastateltava 4 totesi asiaan oivallisesti.

Vertailuarvojen käytössä kannattaa olla melko varovainen, koska lainsäädäntö muuttuu melko usein. (V4)

Tulokset antavat kokonaisuudessaan viitteitä siitä, että tilinpäätöksen liittyvä vertailukohtien käyttö koetaan monitahoiseksi ja kontekstisidonnaiseksi asiaksi. Laskentatoimen asiantuntijat hyödyntävät jossain määrin virallisia IFRS-standardeja toimialavertailuja, sisäisiä järjestelmiä ja muita historiatietoja.

Vertailukohtien käyttäminen ja kokeminen ei kuitenkaan ole riskitön prosessi. Vastausten perusteella vertailuarvojen laatua parantava potentiaali riippuu erittäin suuresti siitä, miten vertailuarvoja tulkitaan ja sovelletaan. Liiallinen luottamus vanhoihin ja staattisiin viitekehyksiin voi aiheuttaa huolimattomuutta. Vertailukohtien liian vähäinen käyttö voi puolestaan vaikeuttaa johdonmukaisuutta ja avoimuutta. Vertailuarvojen tehokkaassa soveltamisessa korostetaan ammatillista skeptisyyttä ja kontekstietoisuutta (Christensen ja muut, 2016 ja DeFond ja Zhang, 2014). Tähän näkökulmaan liittyen, vertailukohtat eivät ole ainoastaan tiukkoja malleja. Vertailukohtat ovat tilinpäätöksen laatuun liittyen nähtävä ja integroitava laajempiin ammatillisiin arvioihin. Pounder (2013) kirjoittaa tilinpäätöksen laadun olevan paljon muutakin kuin teknisen tiedon tuottamista. Hänen mukaansa tilinpäätöksen tiedon tulee säilyttää uskollisesti edustava, päätöksenteon kannalta hyödyllinen ja sidosryhmiä vastaava odotus vertailukohtia käytettäessä.

5.1.3 Tilinpäätöksen laatua edesauttavat tekijät, haasteet ja tulevaisuus

Laskentatoimen asiantuntijoilta tilinpäätöksen laatua edesauttavista tekijöistä tiedusteltaessa, esille nousi useita erilaisia näkökulmia ihmisten välisestä yhteistyöstä ja teknologisista työkaluista aina subjektiiviseen ammatilliseen harkintaan ja aikarajoituksiin. Havainnot korostavat tilinpäätöksen laatuun liittyvää monimutkaisuuden kokemista teknisten standardien ja ammatillisen harkintakyvyn nimissä.

Yksi useimmiten mainituista laatua edesauttavista tekijöistä oli aktiivinen kommunikointi asiakasyrityksen kanssa. Haastateltavat 1, 2 ja 3 kokivat kommunikaation laadun olevan avainasemassa laadukkaaseen tilinpäätökseen liittyen. Vastaajat korostivat, että laatu ei synny pelkästään teknisestä tarkkuudesta, vaan tiedon jakamisen ja vastuunoton yhteistoiminnasta. Yksi talousasiantuntija totesi seuraavasti.

Laadukas tilinpäätös edellyttää asiakkaaltakin vastuunkantoa minimivaatimuksena kaikkien tarvittavien dokumenttien toimittaminen, mutta mielellään myös tilinpäätöksen laadintaan osallistuminen keskustelemalla

tilinpäätöksen laatijan kanssa. Yrittäjän tulisi olla tietoinen, mitä yhtiön tase sisältää. (V1)

Asiantuntijoiden näkemykset ovat yhteydessä sidosryhmien teorian kanssa (Freeman, 1997; Alam, 2006). Teorian mukaan yrityksen tuloksen, eli tilinpäätöksen tehokkuuden määrittelevät kaikki asiaankuuluvat sidosryhmät sekä näiden sitoutuminen ja integraatio. Tästä näkökulmasta katsottuna laatu ei ole vain sisäinen valvontakysymys, vaan myös eräänlainen viestintäprosessi. Clarkson (1995) esittää lisäksi, että läpinäkyvä ja yhteistyökykyinen vuorovaikutus laskentatoimen asiantuntijan ja asiakasyrityksen välillä lisää niin yleistä luottamusta kuin hallinnon tuotoksen sisältöä.

Mielenkiintoa vastauksiin toi tilintarkastajan rooli tilinpäätöksen laatuun liittyen. Asiantuntijat 4 ja 5 mainitsivat tilintarkastajan kanssa yhteistyön sujumuuden ja tilintarkastajan käytön mahdollisuuden tilinpäätöksen laatua edesauttavaksi tekijäksi. Tilintarkastajan roolin näkeminen tilinpäätöksen laadun edesauttavuuden kokemisessa poikkeaa kuitenkin oleellisesti vallitsevasta akateemisesta ymmärryksestä. Vaikka tilintarkastusprosessit todentavat taloudellisen tiedon laadun, ne eivät teoreettisella tasolla tuota laatua liittyen tilinpäätökseen. Useat teoriat ja tutkimukset, kuten Christensen ja muut (2016) korostavat, että ulkoiset tilintarkastukset ovat suunniteltu varmistamaan ainoastaan tilinpäätöksen riittävä tarkkuus ja ylläpidon uskottavuus.

DeFond ja Zhang (2014) vahvistavat tätä näkemystä. Heidän mukaansa tilintarkastajan tuottama yleinen neuvonta pohjautuu laadunvarmistuksen mekanismeihin, ei laadun luomiseen. Tilintarkastajan rooli on siis yksiselitteisesti lopputuotteen luotettavuuden varmistaja. Francis (2011) ja DeAngelo (1981) mieltävät tuotettavan tilinpäätöksen tilintarkastusprosessin sivutuotteena, mikä lisää ulkoista uskottavuutta sisäisen tuotannon laadun sijasta. Ristiriitaisuuksista on tulkittavissa, että teoreettisen kannan ja laskentatoimen asiantuntijoiden käsitysten välinen ero viittaa laajaan ja suhteellisen yleiseen ilmiöön. Nämä ilmiöt ovat varmuuden ja tekijän sekoittuminen. Tämä puolestaan saattaa johtua talousasiantuntijoiden ja tilintarkastajien päällekkäisistä rooleista tehtyyn työhön liittyen.

Haastatteluissa osittain toistuva teema oli myös digitaalisten työkalujen ja automaation arvo inhimillisten virheiden vähentämisessä ja johdonmukaisuuden edistämässä. Vastaajat 1 ja 5 kokivat tietojärjestelmien tehokkaan käytön keinona minimoida rutiinivirheet erityisesti suurissa tapahtumissa tai monimutkaisissa täsmäytystilanteissa. Näitä näkökulmia tukevat Azzari ja muut (2024), joiden mukaan jäsennellyt ja oikeanmalliset digitaaliset laitteet ja kaavat lisäävät sekä taloudellisen raportoinnin prosessien tehokkuutta että tarkkuutta. Tässä suhteessa näen, että automaatio toimii eräänä prosessinhallinnan muotona. Automaatio täydentää inhimillistä valvontaa ja lisää laatua varmistamalla rakenteellista yhtenäisyyttä. Tällaisiin järjestelmiin luottaminen aiheuttaa kuitenkin näkemykseni mukaan myös huolta liiallisesta riippuvuudesta. Etenkin jos järjestelmän tuotoksia ei arvioida kriittisesti. Muun muassa Janvrinin ja muiden (2012) tutkimus korostaa ihmisen harkintaan liittyvää integroimisen tärkeyttä automatisoituihin ympäristöihin liittyen.

Vastaajat kokivat myös yleisellä tasolla tilinpäätöksen laatua edistäväksi tekijäksi oman ammatillisen osaamisensa. Haastateltavat 2, 3, ja 5 kertoivat eri sanankääntein kokeneensa oman ammattiosaamisensa vaikuttavan tilinpäätöksen laatuun. Laskentatoimen asiantuntijat korostivat teknistä asiantuntemusta, huolellisuutta ja kykyä tulkita määräyksiä keskeisiksi tekijöiksi laadukkaan ja vaatimustenmukaisen tilinpäätöksen laatimisessa. Näkemyksiä ja havaintoja tukevat Achim ja Chiş (2014), jotka yhdistävät tuotetun tilinpäätöksen laadun suoraan talousasiantuntijan tietotasoon ja eettiseen asenteeseen.

Ammattitaidon kokemisesta ja laatuvaikutuksista huolimatta laskentatoimen asiantuntijat kokivat osittaista haastetta ja ristiriitaisuuksia liittyen subjektiiviseen ammatilliseen harkintaan. Haastateltavat 1, 4 ja 5 kokivat jonkinasteisia haasteita liittyen arviointeihin, jaksotuksiin tai muihin monimutkaisiin tapahtumiin kuten varauksiin liittyen. Dechow ja muut (2010) ja Bratten ja muut (2013) vahvistavat näkemykset ja huomauttavat, että suuret arviotyypiset kirjaukset ovat useasti alttiita yritysjohdon tulosjohtamiselle. Tästä voi tulkita, että isot arviokirjaukset lisäävät piilevää vaihtelua ja

subjektiivista harhaa tilinpäätöksen laatuun liittyen. Yksi laskentatoimen asiantuntija vastasi kompaktilla tavalla.

Isommilla yrityksillä myös erilaiset varaukset ovat aina jonkinasteinen kysymysmerkki. (V1)

Ylläolevan lisäksi Dunn ja Sainty (2020) pitävät ammatillista harkintaa yhtenä tilinpäätöksen eettisen päätöksenteon kulmakivenä. Näin ollen arviokirjauksissa ollaan tilinpäätökseen liittyvän laadun kokemisen ja eettisen toiminnan ja päätöksenteon ytimessä. Vastauksista oli tulkittavissa, että eettistä harkintaa on mahdollista horjuttaa ulkoisten paineiden ja muiden sisäisten epäselvyyksien kautta.

Toinen keskeinen teema oli tiukkojen määräaikojen asettama haaste. Asiantuntijat 2, 4, 5 ja 6 kokivat että kiire tai kiireen tuntuminen altistavat huomattavasti herkemmin virheisiin. Erityisesti isoimmissa yhtiöissä tämä koettiin erittäin vahvasti. Haastateltavat korostivat tässä kontekstissa erityisesti ajankohdan ja tarkkuuden välistä jännitystä. Heidän yleisen näkemyksensä mukaan nykyinen raportointinopeus on muuttunut osittain tärkeämmäksi kuin syvempi analyttinen tarkastelu. Yksi laskentatoimen asiantuntija kommentoi asiaan liittyen seuraavalla tavalla.

Suurin haaste laatuun liittyen on ehdottomasti tasapainoilu tarkkuuden ja tiukkojen aikataulujen välillä. Kiireessä koen ainakin itse virheiden määrän kasvavan. Aikapaineet pohjautuvat tietenkin pitkälti kevään kiireisiin. Välillä on niin monta rautaa tulessa, ettei tiedä mitä tekisi ensin. (V4)

Useat tutkimukset tukevat näitä näkemyksiä. DeAngelo (1981) painottaa, että liiallinen ajantasaisuus vähentää mahdollisuutta perusteelliseen analysointiin. Perusteellisen analyysin puute puolestaan lisää hänen mukaansa virheellisten lausuntojen riskiä. Doyle ja muut (2007) puolestaan lisäävät, että nopeutettu raportointi korreloi usein sisäisen valvonnan heikkouksien kanssa. Tämä aiheuttaa hänen mukaansa riskin tilinpäätöksen luotettavuuden heikkenemiselle.

Keskusteluissa kävi myös ilmi, että useat talousasiantuntijat kokivat huolta tilinpäätöksen monimutkaistamisesta. Erityisesti uusien standardien ja erilaisten säännösten nopea käyttöönotto toivat epävarmuuden tunnetta talousasiantuntijoille. Haastateltavat 1, 2, 4 ja 7 ilmaisivat jonkinasteisen huolensa asiaan liittyen. Yksi talousasiantuntija kommentoi asiaa yksiselitteisesti.

Lainsäädäntö muuttuu aika tiheään tahtiin. Tämä on enemmän huono asia, koska kyllä sääntely on jo nyt tarvittavan tiukkaa. (V7)

Tämä huoli on hyvin perusteltu kirjallisuudessa. Esimerkiksi Bratten ja muut (2013) korostavat, että päivitettyjen tai monitasoisten tilinpäätösstandardien soveltaminen aiheuttaa merkittäviä vaikeuksia liittyen tilinpäätöksen laadun tulkintaan. Heidän mukaansa erityisesti liikearvon arvonalentumiset ja käyvän arvon määrittäminen ovat esimerkkejä nopeille muutoksille altistuneista kirjauksista. Nämä havainnot viittaavat nähdäkseni siihen, että tilinpäätöksen ohejistuksen muuttuessa erilaiset skenaariot laadusta tulevat voimaan ilman riittävää selkeyttä. Tämä puolestaan voi heikentää tilinpäätökseen liittyvää laadun ymmärrettävyyttä ja läpinäkyvyyttä.

Pidän vastauksissa havaittuja ilmiöitä erittäin monitulkintaisina kokonaisuuksina. Vaikka sääntelyn ja standardoinnin tarkoituksena on lisätä tilinpäätöksen läpinäkyvyyttä ja vertailukelpoisuutta, ne voivat samanaikaisesti heikentää juuri näitä ominaisuuksia tekemällä lausunnoista vähemmän ymmärrettäviä sekä asiantuntijalle että asiakasyritykselle. Bushman ja Smith (2001) vahvistavat tämän näkemyksen ja huomauttavat, että liialliset sääntelytoimet etenkin ilman relevanssia saattavat aiheuttaa tiedon ylikuormitusta tai vääriä tulkintoja. Sääntelykehykset toimivat tätä kautta ikään kuin epävarmuuden lähteenä mutta selkeyden välineenä.

Yksi vahvoja ja jakautuneita mielipiteitä herättänyt teema oli myös tekoälyn (AI) rooli tilinpäätöksen laadintaan liittyen. Haastateltavat 3, 4 ja 7 kokivat tekoälyn käyttämisen tilinpäätöksissä negatiiviseksi asiaksi ja vastustivat tämän käyttöä tilinpäätöksissä. Haastateltavat 1 ja 2 ottivat neutraalin kannan tekoälyn käyttöön tilinpäätöksiin liittyen.

Vaikka automaatiota pidettiin aikaisemman tulkinnan mukaan tilinpäätöksen laadun edistäjänä perustuen johdonmukaisuuteen ja manuaalisten virheiden vähenemiseen, suurin osa talousasiantuntijoista piti liiallista tekoälyä erittäin suurena riskitekijänä. Näin asiantuntijat kommentoivat tekoälyn roolia tilinpäätökseen liittyen.

Nykyään luotetaan liikaa tekoälyyn ja sen tekemiin kirjauksiin kirjanpidossa, ei ole vielä sillä tasolla tekoälyn osaaminen. (V4)

Vähän molempia. Tilinpäätöksen laatu on parantunut tiukempien säännösten, digitaalisten työkalujen ja parempien tarkastusmenettelyjen ansiosta. Toisaalta standardien monimutkaisuus ja tiheät muutokset on tehnyt laatuvaatimusten noudattamisesta haastavampaa. Suhtaudun myös tekoälyyn tilinpäätöksen laatuun liittyen melko suurella varauksella, etenkin tietoturvan kannalta. (V1)

Aika kaksipiippuinen juttu mielestäni. Toisaalta sääntely ja muut laatuvaatimukset ovat kehittyneet, mutta toisaalta tekoäly ja muu automaatio tuo mielestäni olennaisia kysymyksiä laatuun liittyen. Ainakin tiettyntyylinen laadunvarmistus on mielestäni tekoälyn myötä heikentynyt. (V2)

Jännite teknologisen tehokkuuden ja ammatillisen vastuullisuuden välillä on siis selkeä. Vaikka jäsennellyt digitaaliset mallit ja tekoälyjärjestelmät voivat lisätä nopeutta ja standardointia tiettyihin prosesseihin liittyen, niiden nykyiset rajoitukset liittyen tietojen käsittelyyn erityisesti moniselitteisten dokumentaatioiden tulkinnassa tai eettisen arvioinnin soveltamisessa luovat suuren aukon automaation ja laadun välille (Azzari ja muut 2024).

Haastateltavat 5 ja 6 kokivat, että tilinpäätöksen laatu saattaa tulevaisuudessa parantua. Parannuskeinoiksi molempien asiantuntijoiden toimesta koettiin se, että olennaisuuden periaatetta korostetaan nykyään entistä voimakkaammin. Toinen talousasiantuntijoista totesi.

Viime vuosina tilinpäätösten laatua on voitu pitää parempana siinä mielessä, että huomio on aiempaa enemmän kohdistunut olennaisuuden periaatteen noudattamiseen sen sijaan, että painopiste olisi ollut yksityiskohtaisissa kirjauksissa. V(5)

Vastaukset antavat viitteitä siitä, että tilinpäätökseen liittyvässä raportoinnin laadussa ei enää keskityttäisi tyhjentäviin yksityiskohtiin tai muuten muodollisiin kirjauksiin. Tilinpäätösraportointi on asiantuntijoiden mielestä muuttunut enemmän päätöksenteon hyödyllisyyden mukaiseksi. Päätöksenteon hyödyllisyys on katettu myös IASB:n (2018) käsitteellisessä viitekehyksessä ja on yksi tämän säännösten keskeinen tavoite. Kokonaisuutena nämä vastaukset antavat viitteitä siitä, että osa laskentatoimen asiantuntijoista kokee tilinpäätöksen laadun kehittyneen sääntöjen noudattamisesta periaatteellisempaan lähestymistapaan. Toisin sanottuna, tilinpäätösraporttien tietojen merkityksellisyys ja vaikutus koetaan määrää tärkeämpänä tekijänä.

Teoreettinen kirjallisuus tukee ainakin osittain myös tekoälyyn kommentoituja näkökantoja. Janvrin ja muut (2012) ja Christensen et al. (2016) korostavat, että automatisoituja työkaluja on arvioitava kriittisesti ja valvottava ammattilaisten toimesta. He perustelevat väitettä sillä, että teknisiä toimintoja valvovien henkilöiden on ymmärrettävä järjestelmien toimintaperiaatteet. Lisäksi taloudellisen raportoinnin eettiset periaatteet ja yleiset lainsäädännölliset vaatimukset on oltava muistissa. Tulkinnaksi tästä sopisi se, että tekoälyjärjestelmät ovat luonnostaan sekä dataan että sääntöihin perustuvia, mutta sellaisenaan niistä puuttuu inhimillinen kyky harkintaan, skeptisyyteen ja eettiseen pohdintaan. Nämä ovat juuri niitä kohtia, joita painotetaan useissa tietolähteissä tilinpäätöksen laatuun liittyen (Christensen ja muut, 2016; DeFond & Zhang 2014; Beest ja muut, 2009).

Syvennemmälle edennyt luottamus tekoälyyn ilman riittävää valvontaa voi johtaa myös väärään objektiivisuuden tunteeseen. Tässä mielestäni myös puolueettomuus on avainasemassa. Automaattisten tulosten oletetaan olevan useasti oikeita käytettyjen työkalujen puolueettomuuden vuoksi. Käytännössä tämä näkyy tilinpäätöstyössä mielestäni siinä, että tekoälyjärjestelmät on koulutettu ihmisen oletusten ja aikaisempien tietojen pohjalla olleeseen informaatioon. Tämä sulkee erittäin suurella todennäköisyydellä pois harkintaan perustuvat poikkeukset, eli päätökset joita useasti tarvitsee tilinpäätöstä tehdessä toteuttaa. Käytännössä kokonaisvaltainen tekoälyyn

tukeutuminen aiheuttaa havaitsemattoman petoksen tai manipuloinnin riskin pintapuolisesti sisällytettyjen ja yhteensopivien lukujen kautta.

Tutkimusten tulosten perusteella tekoälyn käyttöönottoa tilinpäätöstyössä ei pidä nähdä laskentatoimen asiantuntijoiden ammattitaidon korvaamisena vaan enemmän täydentävänä työvälineenä. Haastatteluiden perusteella tekoälyn käyttö sopii ainoastaan rutiininomaisiin työtehtäviin, jotka lisäävät työn tehokkuutta jättäen samalla tilaa inhimilliselle valvonnalle, oikealle eettiselle toiminnalle ja yleiselle arvostelukyvylle. Ilman näitä periaatteita ja tätä kriittistä kehystä tekoäly saattaa enemmän heikentää kuin tukea tilinpäätökseen liittyvää laatua.

Standardien monimutkaisuuteen ja tekoälyriippuvuuteen liittyvät huolenaiheet yhdessä viittaavat siihen, että nykyaikaisen tilinpäätösraportoinnin laatu muotoutuu yhä enemmän teknisten järjestelmien, inhimillisten taitojen ja sääntelyn kehittymisen risteyskohdassa. Kokonaisvaltaisen taloushallintoalan digitalisoituessa ja sääntelyn laajentuessa, laskentatoimen asiantuntija rooli muuttuu manuaalisesta raportin tekijästä lukujen tulkitsijaksi, arvioijaksi ja eettiseksi päätöksentekijäksi.

Kokonaisuutena laadukkaan tilinpäätöksen ylläpitäminen tässä kontekstissa edellyttää tulkinnallista selkeyttä monimutkaisten standardien soveltamisessa. Tämän lisäksi strateginen valikoivuus automaattisten työkalujen käytössä ja asiantuntijoiden jatkuva täydennyskoulutus on oltava keskiössä. Tällä sidosryhmätietoisella näkökulmalla tilinpäätöksen laatuun olennaisesti liittyvät selkeys, merkityksellisyys ja läpinäkyvyys säilyvät taloudellisessa keskiössä. Haastatteluissa toistuivat Beestin ja muiden (2009) ja Franciksen (2011) kirjoittamat vaatimukset moniulotteisesta lähestymistavasta liittyen tilinpäätösraportoinnin laadun arviointiin ja varmistamiseen. Nämä lähestymistavat eivät liity ainoastaan ohjeiden noudattamiseen vaan järjestelmien, standardien ja kommunikaation yhteisvaikutuksiin.

5.2 Eettinen toiminta ja päätöksenteko

Tässä alaluvussa tarkastellaan laskentatoimen asiantuntijoiden eettistä toimintaa ja päätöksentekoa empiirisen haastatteluaineiston perusteella. Haastattelujen toisessa pääteemassa keskityttiin ymmärtämään, miten talousasiantuntijat lähestyvät eettisiä periaatteita työssään, miten he näkevät eettisen käyttäytymisen ja tilinpäätösraportoinnin laadun välisen suhteen ja miten eettisiä dilemmoja hallitaan todellisessa asiakasympäristössä. Haastatteluissa pyrittiin erityisesti tunnistamaan sekä eettiset haasteet, joita laskentatoimen asiantuntijat kohtaavat, että organisaatiotekijät, jotka joko tukevat tai heikentävät eettistä käyttäytymistä tilinpäätöstyöhön liittyen.

Haastattelukysymykset on suunniteltu niin, että niillä on mahdollista kartoittaa eettisten periaatteiden käytännön soveltaminen tilinpäätöstyössä. Eettiset periaatteet koskevat erityisesti harkintaan perustuvia päätöksiä kuten arvioiden, siirtovelkojen ja muiden varausten kirjaamista. Eettisissä kysymyksissä tarkasteltiin myös sitä, miten talousasiantuntijat kokevat ammatillisia velvollisuuksiaan eettisten periaatteiden valossa. Kysymyksillä etsittiin vastausta myös siihen, missä määrin organisaation kulttuurin ja eettisen ilmapiirin koetaan vaikuttaneen laskentatoimen asiantuntijan eettisiin velvollisuuksiin.

Tutkimuksen toisen alaluvun kysymyksillä oli tarkoitus selvittää, miten eettiset periaatteet ohjaavat laskentatoimen asiantuntijoiden toimintaa ja päätöksentekoa. Ensimmäisillä etiikan kysymyksillä oli tarkoitus kartoittaa, miten laskentatoimen asiantuntijat määrittelivät eettiset periaatteet tilinpäätöstyöhön liittyen. Tästä luonnollisena jatkumona asiantuntijoilta tiedusteltiin, oliko eettisten periaatteiden ja tilinpäätöksen laadun välillä yhteys ja olivatko laskentatoimen asiantuntijat kohdanneet tilanteita, joissa on täytynyt tasapainotella oman ammattietiikan ja ulkoisten paineiden kanssa. Lopuksi kartoitettiin, mikä on organisaation eettisen kulttuurin merkitys taloudellisen raportoinnin laatukontekstissa.

Tämä alaluku koostuu kokonaisuudessaan neljästä alaluvusta, jotka kuvailevat haastateltavien esiin tuomia keskeisiä eettisiä kokemuksia tilinpäätöstyöhön liittyen. Eettisten periaatteiden ymmärtämisessä selvitetään sitä, miten talousasiantuntijat määrittelevät eettisyyden osana omaa tilinpäätöstyötään. Tässä alaluvussa selvitetään myös muun muassa sitä, pidetäänkö eettisetä käyttäytymistä laadukkaan tilinpäätöksen peruselementtinä vai nähdäänkö laatu suppeammin ainoastaan teknisenä ominaisuutena (Achim ja Chiş, 2014; Dechow ja muut, 2010; Francis ja muut, 2005).

Seuraavassa alaluvussa analysoidaan laskentatoimen asiantuntijoiden kokemia eettisiä ristiriitatilanteita käytännön esimerkkien avulla. Käytännön esimerkkien avulla on tarkoitus tuoda tutkimukseen oleellista syvyyttä ja ymmärrystä asioiden reaalista tilanteesta. Aikaisemmat tutkimukset tarjoavat taustaa ja arvokasta viitekehystä eettiseen päätöksentekoon liittyvän käyttäytymisen ja psykologisen dynamiikan ymmärtämiselle (Dunn ja Sainty, 2020; DeZoort ja Lord, 1997).

Viimeisessä alaluvussa tarkastellaan, miten organisaation eettinen kulttuuri muokkaa yksilön käyttäytymistä. Johtajuuden, vertaiskäyttäytymisen, eettisten ohjeiden ja muiden yleisten rakenteiden vaikutusta pidetään keskeisinä tekijöinä määriteltäessä eettistä käyttäytymistä. Analyysi perustuu erityisesti sidosryhmäteoriaan (Freeman, 1997; Alam, 2006). Myös Victorin ja Cullenin (1998) organisaation ilmapiirimallit ovat keskiössä. Muita oleellisia eettistä kulttuuria koskevia käytännön tutkimuksia ovat Huhtalan ja muiden (2011) ja Musbahin ja muiden (2016) tutkimukset, joissa korostetaan yksilön asemaa organisaatiokontekstissa.

Laskentatoimeen liittyvät eettiset tutkimukset ovat osoittaneet, että eettiset poikkeamat ovat harvoin seurausta yksilön moraalisesta epäonnistumisesta. Eettiset poikkeamat syntyvät useasti henkilökohtaisten arvojen, ammatillisten sääntöjen ja organisaation paineiden monimutkaisesta vuorovaikutuksesta (Endenich ja Trapp, 2020; Duska ja muut, 2018). Tämän alaluvun perimmäinen tavoite on määritellä talousasiantuntijoiden

eettinen käyttäytyminen laajemmassa viitekehyksessä ja auttaa ymmärtämään paremmin, kuinka eettinen päätöksenteko ja toiminta näkyvät tehdyssä tilinpäätöksessä.

5.2.1 Eettisten periaatteiden ymmärtäminen

Ensimmäisissä haastattelukysymyksissä keskityttiin siihen, miten laskentatoimen asiantuntijat ymmärtävät eettiset periaatteet ja miten nämä periaatteet ohjaavat heidän toimintaansa tilinpäätöstä laadittaessa. Vastaukset paljastivat erittäin kattavan ja johdonmukaisen ymmärryksen eettisestä käyttäytymisestä. Vastaukset olivat yhteneväisiä sekä ammatillisten käytännesääntöjen että tilinpäätöksen eettistä päätöksentekoa koskevan akateemisen kirjallisuuden kanssa.

Haastateltavista asiantuntijoista 1, 3, 4, 5 ja 6 pitivät eettisiä periaatteita ammatillisen toiminnan luotettavuuden, rehellisyyden ja objektiivisuuden perustana. Eettistä käyttäytymistä ei pidetty asiantuntijoiden keskuudessa ainoastaan ulkoisena vaatimuksena, vaan henkilökohtaisena ja ammatillisena sitoutumisena tarkkuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja vastuullisuuteen. Haastateltujen lausunnot heijastivat keskeisiä ominaisuuksia, jotka tukevat Dunnin ja Saintyn (2020) luomaa viitekehystä. Dunn ja Sainty (2020) tunnistavat tutkimuksessaan viisi keskeistä tekijää, jotka muokkaavat tilinpäätökseen liittyvää eettistä päätöksentekoa. Nämä ominaisuudet ovat rehellisyys, ammattitaito ja osaaminen, objektiivisuus, läpinäkyvyys ja sosiaalinen vastuu.

Ymmärrän eettiset periaatteet niin, että kirjaamani tiedot ovat oikein ja luotettavia sekä ammattitaidolla tehty. Huolehdin, että tiedot ovat luottamuksellisia, yksityisyyden suojan mukaan huomioitu. Toimin avoimesti ja läpinäkyvästi raportoinnissa. (V3)

Ymmärrän laskentatoimen eettiset periaatteet niin, että ne sisältävät rehellisyyttä, objektiivisuutta ja ammatillista skeptisyyttä. Eettisillä periaatteilla varmistan, että tilinpäätöksestä muodostuu puolueeton ja manipuloimaton kokonaisuus. (V1)

Ymmärrän eettiset periaatteet laskentatoimeen liittyen niin, että noudatan voimassaolevaa lainsäädäntöä ja alan hyvää tapaa sekä toimin

asiakassuhteessa vastuullisesti ja luottamuksellisesti. Tilinpäätöksen laatimista eettiset periaatteet ohjaavat siten, että laadin tilinpäätöksen säädösten mukaisesti ja vastuullisesti. (V6)

Vastaukset ovat erittäin yhteneväisiä maailmanlaajuisen kirjanpitäjien järjestön (IFAC, 2020) säännöstöjen kanssa. Määrittelemässä korostuvat ammatillisen pätevyyden ja huolellisuuden periaatteet, joiden mukaan talousasiantuntijoiden on toimittava huolellisesti ja sovellettava teknisiä ja ammatillisia standardeja mukautetusti. Tämän lisäksi maininta luottamuksellisuudesta ja läpinäkyvyydestä antaa viitteitä osittaisesta jännitteestä asiakkaiden luottamuksen ja julkisen vastuun välillä. Tähän päätelmään sopii oivallisesti Duskan ja muiden (2018) määritelmät keskeisistä eettisistä haastetilanteista.

Asiantuntijoiden kokemukset ovat vahvasti kytköksissä myös objektiivisuuden periaatteen kanssa. Objektiivisuus on etiikkaan liittyvä peruseriaate ja yhteneväinen sekä IFAC:n eettisessä säännöstössä että laskentatoimen ammattilaisten akateemisissa malleissa (Klein ja Kumar, 2015). Objektiivisuutta ei vielä tässä kontekstissa pidetty abstraktina kohteena. Objektiivisuus koettiin enemmän konkreettisenä suojakeinona taloudellisen raportoinnin manipulaatiota vastaan. Dechow ja Dichev (2002) vahvistavat näiden havaintojen olevan riskialtista erityisesti kirjauksissa, joihin liittyy arvioita tai harkinnanvaraisia jaksotuksia.

Asiantuntijat 2 ja 7 kokivat eettisten periaatteiden ymmärtämisen sisäisenä vastuuna ja painottivat henkilökohtaista vastuullisuutta ulkoisesti asetettujen sääntöjen suhteessa. Tämä näkökulma heijastaa hyve-eettistä lähestymistapaa laskentatoimen asiantuntijoiden toimintaan liittyen (Cowton, 2009). Kyseisissä tapauksissa eettinen toiminta perustuu yksilölliseen luonteeseen ja käytännön tekemiseen, ei ainoastaan sääntöjen noudattamiseen.

Ymmärrän eettiset periaatteet siten, että ne määrittelevät puitteet omalle tekemiselle. (V2)

En tiedä osaanko sitä sinällään ymmärtää tai määrittää. Mutta mun mielestä etiikka ja eettinen toiminta on sitä, että toimin kaikissa tilanteissa niin oikein kun pystyn sen tiedon varassa mitä on olemassa. (V7)

Näistä kahdesta vastauksesta on tulkittavissa eettinen kypsyys, jota laskentatoimen asiantuntijat tässä tapauksessa kokevat omaavansa. Thomasin (2018) tutkimuksen mukaan eettinen kypsyys kuvaa talousasiantuntijan kykyä ajatella eettisesti epävarmuuden ja paineen olosuhteissa. Tästä on tulkittavissa, että tällaisissa tapauksissa etiikka ei tarkoita ainoastaan sääntöjen noudattamista, vaan moraalisen monitulkintaisuuden etsintää henkilökohtaisen vastuunkannon, arvostelukyvyn ja itsetietoisuuden kautta.

Yhteenvedona ensimmäisen alaluvun haastattelutulokset viittaavat siihen, että laskentatoimen asiantuntijat näkevät eettiset periaatteet sekä ohjaavana filosofiana että käytännön toimintakehyksenä. Määrittelyjen tietty johdonmukaisuus osoittaa, että keskeinen eettinen ymmärrys ja tähän liitetyt ominaisuudet kuten rehellisyys, läpinäkyvyys, ammatillinen osaaminen, objektiivisuus ja vastuullisuus ovat laajasti sisäistetty talousasiantuntijoiden keskuudessa. Näin ollen eettinen toiminta muodostaa perustan tilinpäätöksen laadinnassa tehtävissä päätöksissä. Havainnot ovat erittäin yhteneväisiä Achimin ja Chişin (2014) tutkimuksen kanssa, joka määrittelee eettisen perustan ratkaisevan tärkeäksi korkealaatuisen tilinpäätöksen raportoinnin ylläpitämisessä. Myös Dunn ja Sainty (2020) ja Musbah ja muut (2016) painottavat, että yksilölliset arvot lisäävät laskentatoimen asiantuntijoiden eettistä kestävyttä.

5.2.2 Eettisten periaatteiden ja tilinpäätöksen laadun välinen suhde

Haastattelutulokset paljastivat talousasiantuntijoiden vahvan yksimielisyyden siitä, että eettiset periaatteet ja tilinpäätöksen laatu liittyvät oleellisesti toisiinsa. Talousasiantuntijat korostivat selkeästi, että eettinen toiminta ei ole vain toivottavaa vaan myös välttämätöntä laadun takaamiseksi. Tilinpäätöksen tarkkuus, luotettavuus ja lainmukaisuus ovat ominaisuuksia, jotka vastaavat laskentatoimen asiantuntijoiden

olettamuksia eettisesti laadukkaan tilinpäätöksen takaamiseksi. Mietteitä tukee vahvasti myös kirjallisuus, joka pitää etiikkaa yhä enemmän laadukkaan talousraportoinnin edellytyksenä eikä rinnakkaisena tai toissijaisena huolenaiheena.

Useat haastateltavat asettivat eettisen käyttäytymisen niin taloudellisen raportoinnin tarkkuuden, läpinäkyvyyden kuin luotettavuuden perustaksi. Talousasiantuntijoiden 1, 2, 3, 4, ja 5 vastauksista oli pääteltävissä, että tilinpäätöksen laadun ja eettisen toiminnan välillä koettiin olevan selkeä yhteys. Nämä havainnot vastaavat IASB:n (2018) taloudellisen raportoinnin käsitteellisessä viitekehyksessä esitettyjä hyödyllisen taloudellisen tiedon laadullisia ominaisuuksia, erityisesti luotettavaa esittämistä. Tämä puolestaan edellyttää täydellisyyttä, neutraalisuutta ja virheettömyyttä eettisessä kontekstissa.

Eettiset periaatteet on suorassa yhteydessä tilinpäätöksen laatuun ja yhteys on tärkeä. (V3)

Eettisten periaatteiden noudattamisen ja tilinpäätöksen laadun välillä on mielestäni selkeä yhteys. Yhteys on myös elintärkeä. Eettiset periaatteet estävät näkemykseni mukaan harhaanjohtavien tietojen antamisen ja varmistavat, että tilinpäätökset antavat kuvan yrityksen todellisesta taloudellisesta tilanteesta. (V1)

Yhdistän tilinpäätöksen laadun ja eettiset periaatteet tilinpäätöstilanteessa erityisesti dokumentointiin. Ilman eettisiä periaatteita laatu vaarantuu merkittävästi. Sama pätee kaikkiin kirjauksiin ja toimiin ylipäätään. Yhteys on siis mielestäni todella tärkeä. (V2)

Eettisten periaatteiden noudattamisen ja tilinpäätöksen laadun välillä on tärkeä yhteys. Mikäli eettisiä periaatteita ei noudatettaisi, voisi se johtaa rikolliseen toimintaan, verojen kiertämiseen sekä alan arvostuksen laskuun. (V5)

Eettisten periaatteiden mukaisesti tehty tilinpäätös antaa rehellisen, oikeudenmukaisen, luotettavan ja tarkan kuvan tilinpäätöksen laadusta. (V4)

Haastatteluvastauksia tukevat myös useat tutkimusjulkaisut. Dechow ja muut (2010) kuvailevat eettisten tarkoitusten ja taloudellisen raportoinnin välillä olevan eettisen

linjauksen. He väittävät, että teknisesti oikeamuotoiset tilinpäätösraportit eivät välttämättä vastaa taloudellista todellisuutta, jos niitä ei ole laadittu hyvässä uskossa. Tästä jatkumona etiikka toimii tietystä mielessä eräänlaisena ohjaavana harkintaratkaisun suodattimena erityisesti moniselitteisissä tai monimutkaisissa tilanteissa.

Haastateltava 2 kommentoi dokumentoinnin tärkeää roolia tilinpäätöksen laadun ja eettisten periaatteiden välisessä suhteessa. Kattavat dokumentointikäytännöt ovat merkki jäljitettävyydestä ja avoimuudesta, jotka molemmat edistävät todennettavuutta taloudelliseen tietoon liittyen (Penman, 2003). Lisäksi Janvrin ja muut (2012) korostavat dokumentointistandardien eli sisäisen valvonnan merkitystä. Heidän mukaansa dokumentointiin liittyvät standardit ovat voimakkaimmillaan silloin, kun toimia tuetaan vahvalla eettisellä kulttuurilla huolellisuutta ja vastuullisuutta arvostaen.

Talusasiantuntija 5 korosti, että eettisyyden puute saattaa johtaa rikolliseen toimintaan kuten verojen kiertämiseen ja taloushallinnon alan kokonaisvaltaiseen arvon laskuun. Myös tämä vastaus saa tukea kirjallisuudesta. Azzari ja muut (2024) painottavat, että tilinpäätöksen laatu on sekä tekninen että käyttäytymiseen liittyvä ilmiö, jossa strukturoidut järjestelmät eli esimerkiksi tarkistuslistat, dokumentointivälineet ja valvontamenettelyt ovat vain yhtä tehokkaita kuin eettinen ympäristö, jossa niitä sovelletaan.

Huoli liittyen talousrikollisuuteen on yksi etiikan alkujuuria koskevaa kasvavaa tutkimustietoa (Gupta ja Kumar, 2020; Jones ja muut, 2010). Vaikka sisäinen valvonta ja tilintarkastukset tarjoavat rakenteellista valvontaa, kyseiset mekanismit ovat usein ainoastaan reaktiivisia toimia. Eettinen käyttäytyminen sen sijaan toimii ennaltaehkäisevänä mekanismina, joka muokkaa käyttäytymistä yksilön sisällä ja vähentää näin ollen todennäköisyyttä siihen, että tilinpäätökset vääristyvät ulkoisen paineen tai sisäisten kannustimien vuoksi.

Muun muassa DeZoortin ja Lordin (1997) tutkimuksessa on havaittu, että eettinen tietoisuus ja sitoutuminen vaikuttavat merkittävästi siihen, miten laskentatoimen asiantuntijat reagoivat monitulkintaisiin tilanteisiin. Näitä monitulkintaisia tilanteita ovat muun muassa tuloksen hallintaan liittyvät toimet ja verosuunnittelu. Vastaavasti Hirth-Goebel ja Weißenberger (2019) korostavat, että eettinen aikomus, joka perustuu henkilökohtaisiin arvoihin, on ratkaisevan tärkeässä asemassa varmistettaessa tilinpäätösraportointiin liittyvä objektiivisuus. Eettisen aikomuksen näkökulmasta kriittiset pisteet sijaitsevat erityisesti painetta ja ristiriitoja vallitsevassa tilanteessa.

Vastaajat 1 ja 4 totesivat, että eettisten periaatteiden mukaisesti laaditut tilinpäätökset koetaan rehellisiksi, luotettaviksi, sidosryhmälähtöisiksi ja harhaanjohtavuutta rajoittaviksi asiakirjoiksi. Tätä luotettavuutta pidettiin ratkaisevan tärkeänä sekä sisäisen päätöksenteon että ulkoisten sidosryhmäsuhteiden kannalta. Asiantuntijoiden näkökulmat ovat yhteneväisiä sidosryhmäteorian kanssa (Alam, 2006; Freeman, 1997). Sidosryhmäteoria korostaa tilinpäätösraportointiin liittyvää laajempaa yhteiskunnallista ja maineeseen liittyvää vaikutusta. Tämä tarkoittaa sitä, että eettinen kirjanpito ei ainoastaan täytä lakisääteisiä vaatimuksia, vaan se vahvistaa sidosryhmien luottamusta lisäarvoa tuottavalla tavalla. Eettisesti tehty tilinpäätös vähentää myös päätöksenteon epävarmuutta ja parantaa taloudellisen informaation koettua laillisuutta.

Bushman ja Smith (2001) haluavat korostaa yleisön tietoon perustuvia päätöksiä eettisyyden nimissä. Heidän mukaansa avoimuus ja laadukas raportointi edistävät eettisen ohjauksen tehokkuutta helpottamalla sijoittajien ja sääntelyviranomaisten päätöksiä. Tämä puolestaan johtaa siihen, että eettiset periaatteet toimivat kriittisenä infrastruktuurina. Tämän infrastruktuurin on tarkoitus pitää taloudellisen raportoinnin uskottavuutta ja toimivuutta yllä laajemmassa taloudellisessa ekosysteemissä.

Kokonaisuutena tulokset vahvistavat, että eettiset periaatteet ovat olennainen osa tilinpäätökseen liittyvää raportoinnin laadun käsitettä. Haastateltavat korostivat, että rehellisyys, objektiivisuus ja vastuullisuus eivät ole vain abstrakteja arvoja vaan

käytännön edellytyksiä laadukkaalle tilinpäätökselle. Etiikka koettiin laatukontekstissa ja talousasiantuntijoiden keskuudessa nähdäkseen sillä tavalla, että se toimii varmistavana voimavarana lain noudattamisen ja taloudellisen sisällön tuottamisessa. Lopputuleman on tarkoitus tuottaa laatua asiakasyrityksille lisäarvoa tuottavalla tavalla. Kyseiset havainnot vahvistavat Dunnin ja Saintyn (2020), Achimin ja Chişin (2014) ja Franciksen ja muiden (2005) johtopäätöksiä. Tilinpäätöksen laatuun liittyvä etiikka ei ole laadun lisäosa, vaan ydinalue.

5.2.3 Eettiset ristiriitatilanteet

Haastatteluaineistosta paljastui selkeästi, että eettiset ristiriidat koettiin toistuvasti merkittäväksi osaksi talousasiantuntijan työtä. Haastateltavista 1, 2, 4, 5, 6 ja 7 myönsivät kokeneensa eettisiä ristiriitatilanteita tilinpäätöstä tehdessään. Havainnot vahvistavat jo aikaisemmin mainitun, eettisten jännitteen olemassaoloa ja korostavat yksilöllisen harkintakyvyn ja ammatillisten normien ratkaisevaa merkitystä eettisessä toiminnassa. Yksi laskentatoimen asiantuntijoista kertoi avoimesti kokemuksistaan varastoinventaarioon liittyen.

Yksi melkein jokavuotinen tilanne on sellainen, että yrittäjä yrittää varastonmuutoksen kautta saada manipuloitua tulosta mieleisekseen. Pysyn kuitenkin aina tiukkana ja ohjeistan että varastoinventaari pitää tehdä totuudenmukaisesti eikä tuloksen mukaan. (V2)

Yllä oleva lausunto kuvailee olennaisesti perinteistä tulosjohtamisen muotoa. Tulosjohtamisessa yrityksen johto muuttaa varaston arvoa kasvattaakseen tai pienentääkseen raportoituja voittoja. Akateeminen kirjallisuus näkee tämän yksiselitteisesti merkittäväksi eettiseksi ongelmaksi. Gupta ja Kumar (2020) ja Jones (2010) osoittavat, että varastojen arvostuksen manipulointi ja siihen liittyvät kirjaukset vaikuttavat olennaisesti yrityksen verotettavaan tuloon. Tätä kautta koko tilinpäätös saattaa johtaa sidosryhmiä ja muita viranomaisia harhaan ja peittää negatiivisen tuloksen. Varaston paisuttaminen puolestaan pienentää myytyjen tuotteiden kustannuksia ja kasvattaa tätä kautta keinotekoisesti nettotulosta. Päinvastaisessa

tapauksessa kyseistä toimenpidettä voidaan käyttää verojen maksun estämiseen tai valvonnan vähentämiseen.

Verojärjestelyihin ja muihin vastaaviin toimiin liittyy aina huomattava eettinen riski. Näen itse asian niin, että totuudesta poikkeaminen rikkoo aina asiantuntijan omaa ammatillista objektiivisuutta ja rehellisyyttä ja vaarantaa tätä kautta tilinpäätöksen uskollisen esittämisen ja läpinäkyvyyden. Uskollinen esittäminen ja läpinäkyvyys ovat IASB:n (2018) ja Beest ja muiden (2009) mielestä keskeisiä tilinpäätökseen liittyviä laadun osatekijöitä. Laskentatoimen asiantuntijat ottivat kuitenkin johdonmukaisesti kantaa näitä paineita vastaan vedoten eettiseen vastuuseen ja oikeudelliseen veloitteeseen raportoitujen tilinpäätöstietojen oikeellisuuden nimissä.

Tuloksen manipulaation lisäksi laskentatoimen asiantuntijat 1, 2, 3 ja 5 olivat kokeneet varauksiin ja osittaisiin poistoihin liittyviä eettisiä haasteita erityisesti suurten asiakasyritysten kohdalla. Kyseisiin kirjauksiin liittyy yleisesti ottaen huomattavaa harkintaa ja siksi kyseiset kirjaukset ovat erittäin alttiita eettisille ristiriitaisuuksille. Haastateltava 1 kertoi asiasta oivallisesti.

Isommilla yrityksillä myös erilaiset varaukset ovat aina jonkinasteinen kysymysmerkki. Niistä ei aina tiedä, ovatko vähennyskelpoisia vai ei ja minne kirjaillaan, pahimmillaan ilman dokumentointia. Sama tilanne osatuloutuksissa. Noissa tilanteissa pitää vaan aina luottaa asiakkaaseen, viime kädessä he ovat kuitenkin vastuussa oikeellisuudesta. (V1)

Vaikka varaukset ovat kirjanpitostandardien (IAS 37) mukaan sallittuja toimenpiteitä, niiden subjektiivinen luonne houkuttelee yritysjohtoa useasti väärinkäytösiin. Havainnot ovat yhteneväisiä Brattenin ja muiden (2013) tutkimukseen, jonka mukaan todentamattomat kirjanpidolliset arviot lisäävät olennaista epävarmuutta ja virheellisyyden riskiä. Haastatteluista saadut tiedot tukevat myös Dechowin ja muiden (2010) näkemystä. Näkemyksen mukaan suoriteperusteinen kirjanpito sisältää jo luonnollisesti eettistä epävarmuutta, kun sitä käytetään muuttamaan käsitystä yrityksen todellisesta suorituskyvystä.

Ristiriitatilanteista huolimatta talousasiantuntijat ilmaisivat vahvan luottamuksen asiakasvastuun periaatteeseen erityisesti silloin, kun dokumentaatio ei ole riittävää. Asiantuntijat 1, 2, 3, 5 ja 7 ilmaisivat vähintään epäsuorasti asiakasvastuun merkityksen tärkeyden dokumentaatiotilanteissa. Tuloksia voidaan verrata sidosryhmäteoriaan, joka asettaa myös yritykset vastuulliseen asemaan taloudellisen tiedon eheyteen liittyen (Freeman, 2010; Alam, 2006). Clarksonin (1995) mukaan eettisen raportoinnin tulee tasapainottaa useiden asiakkaiden sidosryhmien kuten sijoittajien, sääntelijöiden ja suuren yleisön hyödyt.

Yleinen eettinen otaksunta sisälsi asiakkaiden pyynnöt tehdä kirjauksia, jotka aiheuttavat ristiriitaisuuksia ammatillisten tai laillisten standardien kanssa. Haastateltavat erottivat kuitenkin kiitettävästi ne pyynnöt, jotka haittaavat ainoastaan hyvää käytäntöä ja ne toiveet, jotka rikkoivat lakia.

Toisinaan asiakkaat saattavat vaatia tekemään hyvän tavan tai jopa lain vastaisia kirjauksia kirjanpitoon. Hyvän tavan vastaisissa tapauksissa voidaan miettiä kirjauksen laatimista asiakkaan kirjallisella vakuutuksella, mutta lainvastaisissa tapauksissa yksiselitteisesti kieltäydyn toimimasta näin ja viestin tämän myös asiakkaalle. (V5)

Usein tällaiset tapaukset saattavat johtua esimerkiksi asiakkaan muistamalla vanhalla lainsäädännöllä. Toki kaikissa tapauksissa menen olennaisuus edellä, en tee hyvin pienistä asioista numeroa ja muistan, että asiakas on itse vastuussa omasta kirjanpidostaan. (V3)

Näistä havainnoista on tulkittavissa eettisen hierarkian korostuminen. Vaikka ammatillisen arvioinnin ja olennaisuuden rajoissa on joustavuutta, oikeudelliset rikkomukset edustavat selkeää etiikan vääryyden tunnetta. Tulkinta on yhdenmukainen eettisten päätöksentekokehysten periaatteiden kanssa. Esimerkiksi laskentatoimen eettinen koodisto (IFAC) velvoittaa eheyden ja laillisuuden olemaan neuvoteltavissa olevia asiakokonaisuuksia eettiseen kontekstiin liittyen.

Myös tilintarkastajan puoleen kääntyminen eettisissä painetilanteissa sai kannatusta laskentatoimen asiantuntijoiden keskuudessa. Haastateltavista asiantuntijoista 1, 2 ja 3 kokivat eettisten painetilanteiden eskalaatiovaiheessa tukea kääntymällä tilintarkastajan puoleen. Laskentatoimen asiantuntijat kommentoivat asiaa seuraavalla tavalla.

Joskus olen joutunut kääntymään jopa tilintarkastajan puoleen tilanteen oikaisemiseksi. Toimin kaikissa tällaisissa tilanteissa kuitenkin vastuullisesti ilmoittamalla asiasta tarvittavalle taholle. (V3)

Onneksi myös tilintarkastaja ohjeistaa näissä aktiivisesti. (V2)

Tämä eettisen ohjaamisen ja raportoinnin noudattamatta jättäminen kuvaa korkeimman tason moraalista päättelyä, joka on yhdenmukainen Kohlbergin moraalisen kehityksen teorian kanssa (Lickona, 1976). Tarkemmin sanottuna nämä vastaukset heijastavat viidennen vaiheen eli yhteiskuntasopimusvaiheen periaatteita, jossa talousasiantuntijat toimivat laillisten normien ja yhteisten arvojen perusteella. Myös kuudes vaihe, yleismaailmalliset eettiset periaatteet ovat yhdistettävissä laskentatoimen asiantuntijoiden vastauksiin. Yleismaailmallisissa eettisissä periaatteissa päätökset perustuvat oikeudenmukaisuuteen ja pitkän aikavälin koskemattomuuteen.

Laskentatoimen asiantuntijoiden kuvaamia eettisiä ristiriitatilanteita voidaan tulkita myös Jonesin (1991) tulkitseman moraalisen intensiteetin kautta. Jones (1991) kertoo moraalisen intensiteetin tunnistavan eettiseen päätöksentekoon vaikuttavat tilannetekijät. Erityisesti kaksi elementtiä, seurausten suuruus ja vaikutusten keskittyminen olivat oleellisesti läsnä haastatteluissa. Talousasiantuntijat olivat erittäin tietoisia siitä, että epäeettiset kirjaukset saattaisivat johtaa asiakasyrityksiä harhaan päätöksentekotilanteissa, veroihin liittyvissä toimenpiteissä tai muissa oikeudellisen vastuun tilanteissa.

Muita Jonesin kehityksen elementtejä, kuten ajallista välittömyyttä tai siihen liittyvää läheisyyttä ei kuitenkaan ollut tunnistettavissa. Tulosta voi pitää jokseenkin yllättävänä,

sillä yleisesti myös ajallinen välittömyys nostetaan avoimissa keskusteluissa esille. Aikapaineista keskusteltiin laskentatoimen asiantuntijoiden kanssa ensisijaisesti työmäärän ja tietyn ajanjakson kautta. Esimerkiksi tiukat raportointiaikataulut nousivat esille, mutta tilinpäätöksen laadun ja ajallisen välittömyyden välistä yhteyttä ei näiden haastattelujen perusteella kykene yksiselitteisesti havainnoimaan.

5.2.4 Organisaation etiikan vaikutus yksilön toimintaan

Haastatteluiden tulokset korostivat kokonaisuutena, että organisaation eettisellä kulttuurilla on merkittävää vaikutusta laskentatoimen asiantuntijan eettiseen toimintaan ja päätöksentekoon. Talousasiantuntijat eivät pitäneet eettistä kulttuuria ainoastaan taustatekijänä, vaan tilinpäätöksen raportointiprosessin ja tähän liittyvän tuloksen määräävänä tekijänä. Vahvan eettisen ympäristön kuvailtiin edistävän yksilön vastuullisuutta järkevää harkintaa tukien. Vahvan eettisen ympäristön koettiin myös vähentävän eettistä epäselvyyttä harkintaa vaativissa tilanteissa.

Kaikki kysymyksiin vastanneet asiantuntijat yhdistivät suhteellisen selkeästi organisaation eettisen sävyn taloudellisen raportoinnin laatuun. Haastatteluissa korostui myös osittain epäsuorasti se, että työpaikkakulttuuriin upotetut eettiset normit muokkaavat yksilön asenteita ja päätöksiä.

Vahva eettinen kulttuuri varmistaa, että asiantuntijat tuntevat voivansa noudattaa periaatteita ilman paineita manipuloida lukuja. Esimerkkinä tästä voisi olla vaikkapa se, että yritykset, joilla on selkeät väärinkäytösten ilmiäntökäytännöt, raportoivat vähemmän taloudellisia oikaisuja. (V1)

Työorganisaation eettinen kulttuuri vaikuttaa raportoinnin laatuun oleellisesti. (V3)

Eettinen kulttuuri ylläpitää oikeanlaista perehdytystä ja sen myötä myös raportoinnin laatu pysyy parempana. Myös laadunvalvonta ja mentorointi on eettisen kulttuurin merkkejä. (V5)

Näkemykset ovat yhteneväisiä Victorin ja Cullenin (1988) eettisen ilmapiirin teorian kanssa. Teoria omaksuu yhteiset käsitykset siitä, mikä on eettisesti oikeaa käyttäytymistä organisaatiossa. Toisaalta se sisältää myös yksityiskohdat liittyen siihen, miten eettisiä kysymyksiä tulisi käsitellä. Molemmat nämä ominaisuudet vaikuttavat oleellisesti laskentatoimen asiantuntijan moraaliseen käyttäytymiseen. Roy ja muut (2024) ja Martin ja Cullen (2006) tukevat ilmapiiriteorian ajatusta. Heidän mukaansa eettiset työilmapiirit edistävät käyttäytymiseen liitettäviä asioita. Näitä asioita ovat rehellisyys, sääntöjen noudattaminen ja vastuullisuus. Jokainen näistä ominaisuuksista edistää laadukkaampaa tilinpäätökseen liittyvää raportointia.

Laskentatoimen asiantuntijoiden vastauksista on tulkittavissa, että organisaation eettistä ilmapiiriä sisäistävät odotukset vähentävät epäselvyyttä liittyen tarkkuutta vaativiin työtehtäviin. Näin ollen ne parantavat myös talousasiantuntijan eettisesti oikeaa käyttäytymistä, joka saattaa myös kehittää tilinpäätösraportointiin liittyvää eheyttä. Tästä päätelmä on se, että työorganisaation on edistettävä mentorointia, avointa viestintää ja eettistä johtamista. Näiden kehitystoimenpiteiden myötä laskentatoimen asiantuntijat tuntevat olevansa valmiimpia vastustamaan painetilanteita ja noudattamaan yleisiä ammatillisia standardeja.

Haastatteluista saatu aineisto painottuu erittäin oleellisesti myös eettisen kulttuurin merkitykseen asiakasyrityksen ylimmän johdon ja laskentatoimen asiantuntijan välisen tiedon epäsymmetriaan liittyen. Talousasiantuntijat kokivat erittäin vahvasti, että läpinäkyvä ja eettisesti perusteltu kulttuuri auttaa pienentämään tiedon laatijoiden ja loppukäyttäjien välistä kuilua. Näin ollen kommunikaatiota parantamalla pystytään selkeästi parantamaan myös tilinpäätöksen laadun yleistä uskottavuutta. Tätä näkökulmaa tukee hyvin agenttiteoria (Eisenhardt, 1989; Jensen ja Meckling, 1976). Agenttiteorian peruslähtökohtana on oletus, että eturistiriidat ja informaation epäsymmetria päämiesten ja agenttien välillä voivat johtaa opportunistiseen käyttäytymiseen. Tässä kontekstissa vahva eettinen kulttuuri toimii sisäisenä valvontamekanismina. Sisäisen valvontamekanismin toimivuus puolestaan vähentää

riskiä siihen, että yritysjohto painostaa laskentatoimen asiantuntijoita manipuloimaan tuloksia tai pitämään salassa olennaisia tietoja. Haastatteluihin pohjautuvan näkemykseni perusteella tämäntyyppiset ristiriidat minimoimalla tilinpäätöksen laatua pystytään parantamaan asiakasyritykselle lisäarvoa tuottavalla tavalla. Läpinäkyvyyden edistäminen yhdessä kommunikaation kanssa edistää organisaation omaa ajattelumallia, joten laadukas tilinpäätösraportointi voi menestyä jopa tiettyjen yksilöpaineiden alaisena erittäin merkittävästi.

Suurin osa talousasiantuntijoista osoitti haastatteluissa isoa henkilökohtaista eettistä vastuuta. Muutama haastateltava kuitenkin myönsi, että koki sidosryhmien painostuksen vaikuttaneen tai voivan vaikuttaa heidän päätöksiinsä. Talousasiantuntijat 2 ja 4 mainitsivat monisanaisesti asiakasyritysten odotuksien ja strategisten liiketoimintanäkökohtien olevan yleisimmät paineen lähteet.

Havainnot muutaman asiantuntijalta kohdalla voidaan tulkita kaksoisdynamiikaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka yksilön oma etiikka on tärkeä, organisaation eettinen infrastruktuuri eli erilaiset toimintatavat, muodolliset käytännöt ja epäviralliset normit tarjoavat olennaisen vahvistuksen yksilön toiminnalle. Johtajuuden rooli näiden ympäristöjen muokkaamisessa on erittäin kriittinen. Huhtalan ja muiden (2011) eettisen johtamisen tutkimus tukee talousasiantuntijoita henkilökohtaisten arvojen ja organisaation tavoitteiden mukauttamisessa. Nämä arvot ja tavoitteet kehittävät eettistä päätöksentekoa monimutkaisissa ja vaativissa tilinpäätöksen tehtävissä.

Haastatteluiden tulokset viittaavat kokonaisuutena melko yksiselitteisesti siihen, että kun eettinen kulttuuri on organisaatiossa vahva, laskentatoimen asiantuntijoilla on paremmat valmiudet asettaa yritysjohtoon epäeettiset pyynnöt kyseenalaiseen valoon. Tämä asettaa myös koko tutkimuksessa keskiössä olleen tilinpäätöksen laadun eheyden etusijalle. Eettisen kulttuurin ollessa vajavainen tai puuttuessa kokonaan, jopa eettisesti sitoutuneella yksilöllä voi olla vaikeuksia toteuttaa haluttua toimintaa ja päätöksentekoa. Yhteenvetona voidaan todeta, että organisaation etiikka toimii eettisen

tilinpäätösraportoinnin rakenteellisena mahdollistajana. Vaikka yksilön osaaminen ja moraalinen tietoisuus ovat välttämättömiä edellytyksiä, ne ovat yksistään riittämättömiä tekijöitä ilman kantavaa organisaatioympäristöä. Vahva ja kehitysmuuttainen organisaation eettinen ympäristö vahvistaa ja palkitsee yksilön eettistä käyttäytymistä.

6 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitetään yhteenveto tutkimuksen keskeisistä tuloksista ja käsitellään niitä olemassa olevien tutkimuksien yhteydessä. Tämän lisäksi luvussa annetaan kattavat vastaukset tutkimuskysymyksiin, jotka on järjestetty tutkimuksen keskeisten teemojen eli laadun ja etiikan ympärille. Lisäksi luvussa käsitellään tutkimusprosessin aikana havaittuja rajoituksia ja annetaan suosituksia tuleville jatkotutkimuksille.

6.1 Tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätökseen liittyvän laadun ja miten eettiset periaatteet ohjaavat heidän toimintaansa ja tätä kautta päätöksentekoa. Tutkimuksessa toteutettiin teemahaastattelu seitsemälle laskentatoimen asiantuntijalle, jotka kaikki toimivat saman suuryrityksen työntekijöinä. Tutkimuskysymykset, joihin teemahaastatteluilla etsittiin vastauksia olivat:

- 1. Miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat tilinpäätökseen liittyvän laadun?*
- 2. Miten eettiset periaatteet ohjaavat laskentatoimen asiantuntijoiden toimintaa ja päätöksentekoa?*

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että laskentatoimen asiantuntijat kokivat tilinpäätökseen liittyvän laadun erittäin tärkeäksi. Oikean ja riittävän kuvan antaminen, ymmärrettävyys, oleellisuus, vertailukelpoisuus ja yhteistyö sidosryhmien kanssa olivat asiantuntijoiden kokemusten mukaan niitä tekijöitä, jotka koettiin laadukkaan tilinpäätöksen edesauttaviksi tekijöiksi. Tutkimus paljasti kuitenkin monimuotoisesti jännitteet ja ristiriidat liittyen ymmärrettävyyteen. Esimerkkinä tästä toimii se tosiasia, että useimmat asiantuntijat pitivät ymmärrettävyyttä välttämättömänä tekijänä, mutta samalla sääntely- ja raportointikehysten kasvava monimutkaisuus koettiin osittain ymmärrettävyyttä hieman heikentäväksi tekijäksi. Erilaisia mielipiteitä ja ristiriitaisuuksia tilinpäätöksen laatuun liittyen koettiin myös aikapaineiden ja tekoälyn käyttämisen

kanssa. Erityisesti tekoäly tunnustettiin lupaavaksi työkaluiksi, mutta ainoastaan rutiininomaisiin työtehtäviin liittyen.

Viime vuosina on tutkittu teknisten työkalujen ja kouluttautumisen yhteisvaikutusta tilinpäätöksen laatuun liittyen (Azzari ja muut, 2024). Jatkuva kouluttautuminen ja tehokkaat työkalut tarjoavat yhdessä tiukentuneiden säädösten (European Parliament and Council, 2013) kanssa laskentatoimen asiantuntijoille vakaan substanssipohjan laadukkaan tilinpäätöksen tuottamiselle. Tehokkaat työkalut (järjestelmät, tekoäly) ja säännösten noudattaminen koettiin kuitenkin käytännön tasolla erittäin ristiriitaisiksi laskentatoimen asiantuntijoiden keskuudessa. Vastauksista oli tulkittavissa, että tekoäly on jo nyt käytössä, mutta tilinpäätöstyöhön sitä ei ole vielä luotettavaa liittää. Kouluttautumisen ja tekoälyn käytön välistä yhteisvaikutusta ei tilinpäätöksen laatuun liittyen tutkimuksessa havaittu, mitä voidaan pitää jokseenkin yllättävänä asiana.

Tilinpäätöksen laatuun positiivisesti yhdistettävissä olevat tekijät saavat tukea useista teoreettisista viitekehyksistä. Oikean ja riittävän kuvan ja ymmärrettävyyden tarkoituksena tilinpäätöksen laadun kontekstissa on varmistaa, että tuotetut tilinpäätökset ovat riittävän selkeitä loppukäyttäjien näkökulmasta (IASB, 2018). Aikaisempien tutkimusten mukaan tilinpäätöksen kokonaisvaltainen luettavuus vaikuttaa merkittäväällä tavalla asiakasyritysten investointi- ja päätöksentekotilanteisiin (Telles ja Salotti, 2024). Toisin sanottuna oikealla tavalla ymmärrettävä tilinpäätös minimoi informaation epäsymmetriaa ja lisää asiakasyritysten sisälukutaitoa taloudellisen tiedon osalta kehittäen näin luottamusta taloudelliseen raportointiin liittyen (Achim ja Chiş, 2014; Dechow ja muut, 2010). Ymmärrettävyyttä on painotettu kokonaisvaltaisesti IASB:n (2018) viitekehyksessä selkeiden tietojen esittämisen kautta erityisesti liitetietoihin liittyen. Nämä kokonaisvaltaiset näkemykset nousivat selkeästi asiantuntijoiden vastauksissa esille.

Olenaisuus ja vertailukelpoisuus olivat myös tärkeitä ominaisuuksia laadun kokemisen kannalta asiantuntijoiden keskuudessa. Olenaisuuden periaatteilla on tarkoitus

varmistaa, että taloudelliset raportit keskittyvät olennaiseen tietoon. Tämä vaikuttaa ymmärrettävyyden tavoin sidosryhmien päätöksiin. Vertailukelpoisuus puolestaan mahdollistaa mielekkään ja mahdollisimman oikean analyysin eri raportointijaksojen ja kokonaisuuksien välillä. (Heggenstaller ja Wagner, 2021; Bushman ja Smith, 2001; Beest ja muut, 2009.) Asiantuntijoiden kokemukset olennaisuudesta ja vertailukelpoisuudesta vastasivat läpikäytyä teoreettista viitekehystä. Vertailukelpoisuuden osalta tutkimus kuitenkin osoitti, että kaikki kokeneetkaan asiantuntijat eivät välttämättä tukeudu konkreettisesti IFRS-puitteisiin, vaan saattavat käyttää esim. edellisen vuoden tilinpäätöstä vertailukohtana. Tästä on pääteltävissä, että tilinpäätöksen laadun takaamiseksi sääntelyä ja standardeja on saatava entistä läpinäkyvämmäksi ja helpommin saataville.

Yhteistyö sidosryhmien kanssa määriteltiin myös elintärkeäksi sille, miten tilinpäätöksen laatu laskentatoimen asiantuntijoiden parissa koetaan. Yksi havaintoja oleellisesti puoltava teoria on Freemanin (2010) sidosryhmäteoria, joka korostaa yhteyttä kaikkiin sidosryhmiin tilinpäätöksen laadun varmistamiseksi. Myös agenttiteorian ominaispiirteet olivat havaittavissa laskentatoimen asiantuntijoiden laadun kokemisessa (Eisenhardt, 1989; Jensen ja Meckling, 1976). Teorian mukaan keskeisin kriittinen piste on epätäydellinen tieto ja kommunikaatio toimielinten kesken. Laskentatoimen asiantuntijat kokivat asian samalla tavalla. Asiakasyrityksen ja laskentatoimen asiantuntijan välisen yhteistyön koettiin olevan yksi tärkeimmistä tilinpäätöksen laadun takaajista.

Useita erilaisia näkökulmia laadun kokemiseen tuottivat sääntelyyn liittyvät muutokset. Vastauksiset olivat osittain yhteydessä Brattenin ja muiden (2013) ja Bushmanin ja Smithin tutkimuksiin, joiden mukaan standardeihin ja sääntelyihin liitetyt erityiskysymykset aiheuttavat usein monimutkaisuutta tai epävarmuuden tunnetta. Kirjauksiin liittyvät painetilanteet olivat myös linjassa Brattenin ja muiden (2013) tutkimuksen kanssa. Laskentatoimen asiantuntijoiden mukaan ammattivastuuta on erittäin haastava käyttää vaikeissa kirjauksissa tilinpäätökseen liittyen. Näissä tilanteissa

useat asiantuntijat kuitenkin kokivat, että viime kädessä vastuu tilinpäätöksen oikeellisuudesta on asiakasyrityksen puolella. Tutkimuksen perusteella tulevaisuudessa sääntelyn kehittyessä on syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota työnjakoon laadun takaamiseksi. Kehittämisprosessin tulee liittyä erityisesti vastuunjakoon hankaliin kirjauksiin liittyen ja tästä pohjautuvaan dokumentointiin, mutta myös yleiseen vastuun jakamiseen. Tämä auttaa kehittämään niin asiakasyrityksen sisäistä kommunikaatiota kuin myös käytännön tekemisen laatua.

Osa asiantuntijoista koki tilinpäätöksen laadun parantuneen laadukkaamman tilintarkastuksen kautta, kun taas osa koki tilintarkastajan olevan jo palvelupolkuprosessissa keskeisessä asemassa neuvonnan kautta. Useat tutkimukset ja teoriat antavat ymmärtää, että tehdystä tilinpäätöksestä huolimatta ainoastaan tilintarkastuksen laatu pystytään määrittelemään (Knechel ja muut, 2013; Francis, 2011; DeAngelo, 1981). Asiantuntijoiden vastaukset antoivat kuitenkin kattavaa viitettä siitä, että tilinpäätöksen laatu koetaan subjektiivisesti erillisenä yksikkönä tilintarkastuksen laatuun verrattuna. Näin ollen myös tilinpäätöksen laatu pystytään määrittelemään laskentatoimen asiantuntijoiden oman kokemuksen pohjalta, ainakin osittain erillisenä yksikkönä.

Eettinen toiminta ja tätä kautta syntyvä päätöksenteko koettiin myös tärkeäksi. Laskentatoimen asiantuntijoiden vastausten keskuudessa niin rehellisyys, ammattitaito ja pätevyys, objektiivisuus, läpinäkyvyys kuin sosiaalinen vastuukin nostivat päätään. Nämä olivat myös Dunnin ja Saintyn (2020) tutkimuksen laskentatoimen eettiseen päätöksentekoon liittyviä ydinasioita. Eettinen toiminta ja päätöksenteko koettiin myös vahvasti yksilön oman toiminnan kautta. Muun muassa Duska ja muut (2018) korostavat, että tämä on eettisen päätöksenteon laadun kannalta erittäin kriittistä.

Eettisten periaatteiden ja tilinpäätöksen laadun välillä koettiin myös selkeä yhteys asiantuntijoiden keskuudessa. Eettisten periaatteiden yhdessä alaluvussa paljastui myös tutkimuksen kannalta oleellinen tulos. Laskentatoimen asiantuntijat ovat kohdanneet

asiakasorganisaatiolta painetta erinäisissä kirjaustilanteissa. Asiantuntijat ovat kuitenkin toimineet tilanteissa eettisesti ja moraalisesti oikein. Myös eettiset painetilanteet nostivat laskentatoimen asiantuntijoissa esille dokumentaation ja kirjausten tärkeyden merkityksen yhdessä asiakasorganisaation kommunikaation kanssa. Toisin sanoen etiikka vaikuttaa laskentatoimen asiantuntijoihin siten, että he toimivat painetilanteissa ammattimaisella tavalla. Tilinpäätöksen laadun kannalta asiantuntijat kokivat eettisessä kontekstissa, että tietyntyyllisissä kirjauksissa vastuunjako ja kommunikaatiomalleja on kehitettävä yhdessä asiakasyrityksen kanssa.

Myös työorganisaatiolla koettiin olevan keskeinen rooli eettisessä toiminnassa ja päätöksenteossa tilinpäätöksen laatuun liittyen. Havainto on siinä mielessä mielenkiintoinen, että pelkkä eettisen kulttuurin ylläpitäminen ei ole riittävä toimi kehittämään työntekijän omia eettisiä toimintamalleja (Musbah ja muut, 2016; Meymandi ja muut, 2015; Trevino ja muut, 2014). Vastausten pohjalta voidaan siis tulkita, että laskentatoimen asiantuntijat pitävät eettistä kulttuuria tärkeänä toiminnan ja päätöksenteon kannalta, mutta kehittymisen rooli on jäänyt kysymysmerkiksi. Muun muassa Victorin ja Cullenin (1998) eettisen ilmapiirin teoria avaa ongelmakohtia paikalleen pysähtyneelle eettiselle ilmapiirille.

Tutkimuksen tulokset olivat kokonaisuutena yhtenevät Edin ja Enzelin (2020) tutkimuksen kanssa. Laskentatoimen asiantuntijat kokivat, että tilinpäätöksen on paljastettava yrityksen todellinen taloudellinen asema. Todellisen aseman määrittelyn kulmakivinä koettiin olevan ymmärrettävyys, oleellisuus, vertailukelpoisuus ja selkeä sääntely. Ominaisuudet olivat yhteneväisiä myös sidosryhmien osalta asiakokonaisuuteen liittyen. Tietojen uskottavuuden ja luotettavuuden koettiin parantuvan kokonaisuutena näiden ominaisuuksien avulla.

Kokonaisuutena tutkimuksen oli tarkoitus tarjota laadukasta ja syvällistä näkemystä siitä, miten laskentatoimen asiantuntijat kokevat ja tulkitsevat tilinpäätöksen laadun ja eettisen päätöksenteon jokapäiväisessä työssään. Aikaisemmissa tutkimuksissa laatua ja

etiikkaa on useasti tarkasteltu ainoastaan erillisinä osatekijöinä, joten tässä tutkimuksessa yhdistetään nämä ulottuvuudet. Tutkimuksen on myös tarkoitus antaa julkinen ääni talousasiantuntijoiden näkemyksille alalla, jota usein hallitsevat normatiiviset tai kvantitatiiviset tutkimukset. Tämä jalostaa kirjallisuuden kontekstuaalista ymmärrystä niin eettisiin jännitteisiin kuin laadun subjektiiviseen kokemiseen liittyen.

Tämän tutkielman kontribuutiota eli sisällöllistä arvoa voidaan tarkastella sekä teoreettisella että käytännön tasolla. Teoreettisella tasolla tarkasteltuna tilinpäätöksen laadun käsite voidaan kokea sekä tehdyn työn että eettisen määritelmän kautta. Tutkimus osoitti, että ammattilaiset kokevat tilinpäätösten laadun sekoituksena omaa tekemistään, säännösten noudattamista ja eettistä käyttäytymistä. Vaikka niin säännöksissä kuin aikaisemmissa tutkimuksissa korostetaan enemmän tilinpäätöksen laatuun liitettäviä teknisiä ominaisuuksia, tämän tutkimuksen havainnot osoittavat, että eettinen rehellisyys ja ammatillinen harkinta ovat yhtä tärkeitä laadun saavuttamisessa ja havaitsemisessa.

Yksi merkittävä teoreettinen löydös oli päätöksentekoon vaikuttaa sisältö. Vaikka laskentatoimen asiantuntijat kokivat tuntevansa tilinpäätökseen liitetyt eettiset periaatteet kuten rehellisyyden, avoimuuden, objektiivisuuden osana tilinpäätöksen laatua, myös organisaatiokulttuuri ja sidosryhmien paine vaikuttivat asiantuntijan omaan eettiseen käyttäytymiseen. Tämä täydentää ja laajentaa puitteita, kuten Jonesin (1991) moraalisen intensiteetin teoriaa ja Kohlbergin moraalisen kehityksen vaiheita, jotka usein vähättelevät laskentatoimen etiikan institutionaalisia ja suhteellisia ulottuvuuksia.

Kolmantena teoreettisena havaintona esille nousi eettisen tietoisuuden ja organisaation eettisen kehityksen välinen hajonta. Asiantuntijoiden vastaukset antavat viitteitä siitä, että vaikka eettistä kulttuuria arvostetaan, sitä ei useinkaan edistetä tai kehitetä aktiivisesti organisaatiossa. Tämä korostaa eroa yksilöllisen etiikan ja institutionaalisen

etiikan välillä. Havainnot vastaavat Musbahin ja muiden (2016) kriittisiä näkemyksiä ja Treviñon ja muiden (2014) tuloksia yritysten eettisen ilmapiirin passiivisuudesta.

Viimeisenä teoreettisena havaintona tilintarkastajan rooli koettiin aikaisempaa monimutkaisemmaksi talousasiantuntijoiden keskuudessa. Muun muassa DeAngelo (1981) määrittelee tilintarkastuksen laadun erilliseksi kokonaisuudeksi tilinpäätöksen laatimiseen verrattaessa. Tutkimuksen havainnot kuitenkin osoittavat, että vaikka laskentatoimen asiantuntijat näkevät tilinpäätöksen laadun ja tilintarkastuksen osittain erillisinä yksikköinä, tilintarkastajan rooli koettiin myös yhteistyötahona ja epävirallisena eettisenä neuvonantajana erityisesti painetilanteissa. Tämä tuo lisäarvoa teoreettiseen erotteluun tilinpäätöksen laadun kokemisen ja tilintarkastuksen laadun kokemisen välille.

Yksi kriittinen ja keskeinen käytännön havainto tutkimuksen pohjalta liittyy asiakaskommunikaatioon. Yhteistyö asiakasyrityksen kanssa koettiin olevan avainasemassa tilinpäätöksen laadun varmistamisessa. Laskentatoimen asiantuntijat kokivat, että läpinäkyvä ja ennakoiva viestintä asiakasyritysten kanssa oli tehokkain tapa varmistaa tilinpäätöksen laatu. Tämä korostaa tarvetta entistä vahvemmille yhteistyömalleille jatkossa.

Tutkimus paljasti myös vertailukohtien käytön epä johdonmukaisuuden talousasiantuntijoiden keskuudessa. Vaikka muutama laskentatoimen asiantuntija käytti IFRS-standardeja vaatimusten mukaisesti vertailukohtana, useimmille nämä puitteet olivat käytännössä vieraita. Talousasiantuntijat luottavat laadun arvioinnissa usein edellisten vuosien tilinpäätöksiin tai alan yleisiin vertailukohtiin. Tulokset olivat siis erittäin hajanaisia. Vertaisarviointin käyttö koettiin laadun kannalta myös useita kertoja selvennystä vaativaksi asiaksi. Käytännön johtopäätöksenä tästä voidaan tulkita, että vertailukohtien käyttö tilinpäätöksessä koettuun laatuun liittyen edellyttää organisaatiolta selkeämpää ohjeistusta näiden periaatteiden johdonmukaiseen soveltamiseen.

Käytännön kontribuutiota tutkimus osoittaa myös tekoälyn tasolla. Tekoälyn käyttö koettiin vertailukohtien tavoin ristiriitaisena kokonaisuutena laskentatoimen asiantuntijoiden keskuudessa. Tekoäly on olemassa ja sitä käytetään, mutta sen koetaan soveltuvan ainoastaan rutiininomaisiin työtehtäviin. Laskentatoimen asiantuntijat käyttävät jo uusia järjestelmiä ja osittain automaatiota rutiinitehtävissä, mutta he eivät vielä koe luottavansa, että tekoäly pystyisi auttamaan laadukkaan tilinpäätöksen tuottamisessa. Tämä havainto on yksiselitteinen merkki siitä, että tekoälyn ei koeta olevan vielä valmis haastaviin tilinpäätöskirjauksiin.

6.2 Tutkielman rajoitukset

Tämän tutkimuksen tuloksia arvioitaessa on tärkeää ottaa huomioon useita rajoituksia, jotka vaikuttavat sekä tulosten tulkintaan että yleistettävyyteen. Tässä luvussa tarkastellaan kriittisesti tutkimusmenetelmää ja -aineistoa ja pohditaan niitä rajoitteita, joita ne asettavat tulosten luotettavuudelle ja sovellettavuudelle.

Tämän tutkimuksen empiirinen materiaali perustuu seitsemään laskentatoimen asiantuntijan kanssa tehtyyn teemahaastatteluun. Vaikka haastatteludata antoi erittäin paljon oivalluksia tutkimuskysymyksiin liittyen, rajallinen osallistujamäärä asetti rajoituksia sille, kuinka laajasti tuloksia voidaan yleistää. Suhteellisen pieni otoskoko tarkoittaa luonnollisesti sitä, että tulosten ei voida olettaa heijastavan kaikkien laskentatoimen asiantuntijoiden näkemyksiä tilinpäätöksen laatuun ja eettiseen toimintaan liittyen.

Haastateltavien valinnassa käytetyt valintakriteerit, eli lähes kymmenen vuoden työkokemus ulkoisen laskentatoimen alalta on saattanut myös vaikuttaa tuloksiin. Vaikka nämä kriteerit varmistivat, että kaikilla asiantuntijoilla oli riittävä ammatillinen kokemus aiheesta, ne ovat saattaneet myös pienentää tietoihin sisältyviä näkökulmia. Puolistrukturoitu temaattinen haastattelumuoto korostaa luontaisesti vastaajien subjektiivisia kokemuksia ja näkökulmia. Mahdollinen rajoitus on kuitenkin se, että haastateltavat ovat saattaneet esittää itsensä tai organisaationsa normaalia

suotuisammassa valossa. Lisäksi arkaluonteisia aiheita, eli tässä tapauksessa väärinkäyttöihin liittyviä toimia ei mahdollisesti voitu paljastaa kokonaan epämuikavuuden tai luottamuksellisuutta koskevien huolenaiheiden vuoksi. Tutkija on kuitenkin nimettömyydellä pyrkinyt varmistamaan ja rakentamaan luottamusta.

Tutkijan oma rooli on myös huomioitava rajoitteissa. Vaikka haastattelukysymykset suunniteltiin neutraaleiksi ja ne perustuivat etukäteen laadittuun haastattelurunkoon, jatkokysymykset ja haastattelijan ja haastateltavan välinen vuorovaikutus ovat saattaneet vaikuttaa hienovaraisesti keskusteluun. Tämä voi johtaa vaihteluun siinä, miten aiheita tutkittiin haastatteluissa. Tämä rajoite pyrittiin kuitenkin minimoimaan käyttämällä johdonmukaista haastattelurakennetta.

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tilinpäätöksen laadun tutkiminen laadullisella sisällönanalyysillä avaa useita ovia lukuisille jatkotutkimusmahdollisuuksille. Tämä tutkimus toteutettiin puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla laskentatoimen asiantuntijoille, mutta olisi mielenkiintoista toteuttaa toinen tutkimus myös asiakasyritysten näkökulmasta. Nousisivatko samat ydinalueet myös asiakasyrityksen tuloksissa esille, vai koettaisiinko tilinpäätöksen laatu ja eettinen toiminta eri tavalla kuin nykyisessä tutkimuksessa laskentatoimen asiantuntijoiden kohdalla?

Tutkimuksen pohjalta voisi olla hedelmällistä tutkia myös yksityiskohtaisemmin laskentatoimen asiantuntijoiden ja asiakasyrityksien välistä suhdetta. Aihe voisi olla esimerkiksi jokin yhteistyötä entisestään kehittävä kokonaisuus. Tutkimusta voisi myös supistaa tarvittaessa koskemaan jotain tiettyä toimialaa syvempien sisältöjen toivossa.

Yksi mahdollisista tutkittavista aihepiireistä voisi olla teknologian käytön eettisiin haasteisiin liittyvät kokonaisuudet. Nykyään tekoälyä on jo tutkittu jonkun verran automaatiotiliöinnin ja muun osalta, mutta kokonaisten tilinpäätöksiön tekemiseen tekoäly ei vielä tämän tutkimuksen pohjalta kykene. Tulevassa tutkimuksessa voitaisiin

selvittää voivatko tekoäly, koneoppiminen ja big data tahattomasti rohkaista asiantuntijoita epäeettiseen käyttäytymiseen tai ennakkoluuloihin tilinpäätöksiin liittyen. Löytyykö asiantuntijoilta minkäänlaisia käytännön keinoja rajoittaa tekoälyn vallankumousta oman ammattietiikan nimissä?

Tutkimus paljasti kokonaisuutena melko mittaviakin puutteita liittyen eettisiin painetilanteisiin ja kommunikaatioon asiakasyrityksen välillä. Näin ollen mielenkiintoinen tutkimuslinja voisi olla tutkimus yritysjohtamisen vaikutuksesta tilinpäätöksen luotettavuuteen. Suuntana tutkimuksessa voisi olla esimerkiksi se, miten tietyt omistajaohjausmallit Suomessa vaikuttavat eettiseen päätöksentekoon ja tätä kautta tilinpäätöksen laatuun. Myös tässä kokonaisuudessa tutkimus voitaisiin suunnata joko listaamattomiin tai listattuihin yhtiöihin erilaisilla omistuspohjilla.

Kolmas mahdollinen tutkimussuunta voisi liittyä kestävyysraportoinnin ja vastuullisuusperiaatteiden vaikutuksiin tilinpäätöksissä. Tämä tutkimus olisi kuitenkin vielä melko haastava toteuttaa suhteellisen tuoreen vastuullisuusraportointivelvollisuuden takia. Koska laki on tullut pakolliseksi vasta 1.1.2024 alkaen ja koskee yli 500 henkilöä työllistäviä, pörssilistattuja yrityksiä, teorettinen viitekehys saattaisi jäädä liian kapeaksi. Tutkimukset tähän aihepiiriin liittyen voisivat kuitenkin tuoda syvempää ymmärrystä niihin mahdollisiin epäkohtiin, joita tässä tutkimuksessa havaittiin, kuten vastuunjakoon ja kommunikaatioon.

Lähteet

- Abebe, A. A. (2022). The effect of IFRS on the financial ratios: Evidence from banking sector in the emerging economy. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), 1–15. <https://doi.org/10.1080/23322039.2022.2113495>
- Achim, A. M., & Chiş, A. O. (2014). Financial Accounting Quality and its Defining Characteristics. *SEA - Practical Application of Science*, 11(5), 93–98. Noudettu 7.11.2024 osoitteesta https://www.seaopenresearch.eu/Journals/articles/SPAS_5_13.pdf
- Alam, S. (2006). Stakeholder theory. In Z. Hoque (Ed.), *Methodological Issues in Accounting Research: Theories, Methods and Issues* (1st ed., 207–222). Spiramus Press. London, UK.
- Azzari, V., Mainardes, E. W., & Beiruth, A. X. (2024). ACCOUNTQUAL: A scale for measuring accounting service quality. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 20(1), 130–152. <https://doi.org/10.1108/JAOC-07-2022-0112>
- Beest, F. v., Braam, G., & Boelens, S. (2009). Quality of financial reporting: Measuring qualitative characteristics. *NiCE Working Paper 09-108*. Nijmegen Center for Economics (NiCE), Institute for Management Research, Radboud University. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1283195>
- Biddle, G., Gilles, H. & Verdi, R. (2009). How does financial reporting quality improve investment efficiency? *Journal of Accounting and Economics*, 48 (2–3):112–131. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2009.09.001>
- Bratten, B., Choudhary, P., & Schipper, K. (2013). Evidence on the use of unverifiable estimates in required goodwill impairment. *Review of Accounting Studies*, 18(3), 780–821. <https://doi.org/10.1007/s11142-013-9225-6>
- Bushman, R. M., & Smith, A. J. (2001). Financial accounting information and corporate governance. *Journal of Accounting and Economics*, 32(1–3), 237–333. [https://doi.org/10.1016/S0165-4101\(01\)00027-1](https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00027-1)
- Christensen, B. E., Glover, S. M., Omer, T. C., & Shelley, M. K. (2016). Understanding audit quality: Insights from audit professionals and investors. *Contemporary Accounting Research*, 33(4), 1648–1684. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12212>

- Clarkson, M. E. (1995). A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance. *Academy of Management Review*, 20(1), 65–91.
- Cowton, C. J. (2009). Accounting and the ethics challenge: Re-membering the professional body. *Accounting and Business Research*, 39(3), 177–189. <https://doi.org/10.1080/00014788.2009.9663359>
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183–199. [https://doi.org/10.1016/0165-4101\(81\)90002-1](https://doi.org/10.1016/0165-4101(81)90002-1)
- Dechow, P., Ge, W., & Schrand, C. (2010). Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2–3), 344–401. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2010.09.001>
- DeFond, M. L., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2–3), 275–326. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002>
- Dechow, P. M., & Dichev, I. D. (2002). The quality of accruals and earnings: The role of accrual estimation errors. *The Accounting Review*, 77(1), 35–59. <https://doi.org/10.2308/accr.2002.77.s-1.35>
- DeZoort, F. T. & Lord, A. T. (1997). Review and Synthesis of Pressure Effects Research in Accounting. *Journal of Accounting Literature*, 16, 28.
- Dichev, I. D., Graham, J. R., Harvey, C. R., & Rajgopal, S. (2013). Earnings quality: Evidence from the field. *Journal of Accounting and Economics*, 56(2–3), 1–33. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2013.05.001>
- Doyle, J. T., Ge, W., & McVay, S. (2007). Determinants of weaknesses in internal control over financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, 44(1–2), 193–223. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2006.10.003>
- Dunn, P., & Sainty, B. (2020). Professionalism in accounting: A five-factor model of ethical decision-making. *Social Responsibility Journal*, 16(2), 255–269. <https://doi.org/10.1108/SRJ-11-2017-0240>
- Duska, R. F., Duska, B. S., & Kury, K. W. (2018). *Accounting Ethics* (Third edition.). Wiley Blackwell.

- Edi, E., & Enzelin, I. (2022). Analyzing the Effect of Accounting Ethics Toward the Quality of Financial Report. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 8(2), 36–53. <https://doi.org/10.32602/jafas.2022.009>
- Eisenhardt, K. (1989). Agency Theory: An Assessment and Review [Article]. *The Academy of Management Review*, 14(1), 57–74. <https://doi.org/10.2307/258191>
- Elbannan, M. A. (2011). Accounting and stock market effects of international accounting standards adoption in an emerging economy. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 36(2), 207–245. <https://doi.org/10.1007/s11156-010-0176-1>
- Endenich, C., & Trapp, R. (2020-05-01). Ethical Implications of Management Accounting and Control: A Systematic Review of the Contributions. *Journal of Business Ethics*, 163(2), 309–328. <https://doi.org/10.1007/s10551-018-4034-8>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- European Parliament and Council. (2013). *Directive 2013/34/EU on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings*. Official Journal of the European Union. Noudettu 27.11.2024 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/34/oj/eng>
- European Parliament and Council. (2002). *Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002 on the application of international accounting standards*. Official Journal of the European Communities. Noudettu 28.11.2024 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32002R1606>
- Francis, J. R. (2011). A framework for understanding and researching audit quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(2), 125–152. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50006>
- Francis, J., LaFond, R., Olsson, P. M., & Schipper, K. (2005). The market pricing of accruals quality. *Journal of Accounting and Economics*, 39(2), 295–327. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2004.06.003>
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Cambridge University Press.

- Freeman, R. E. (1997). Stakeholder theory: The state of the art. *Business Ethics Quarterly*, 10(4), 123–143.
- Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C., Parmar, B. L., & De Colle, S. (2010). *Stakeholder Theory: The State of the Art*. Cambridge University Press.
- Gupta, C. M. & Kumar, D. (2020). Creative accounting a tool for financial crime: A review of the techniques and its effects. *Journal of Financial Crime*, 397–411. Noudettu 10.3.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1108/JFC-06-2019-0075>
- Heggenstaller, A., & Wagner, M. (2021). The concept and definition of the quality of financial statements. *Energies*, 17(1), Article 10. Noudettu 20.11.2024 osoitteesta https://mdpi-res.com/energies/energies-17-00010/article_deploy/energies-17-00010.pdf
- Heikkonen, J. (1995). *Moraali ja etiikka käytännössä: käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Higgins, D., Omer, T. C., & Phillips, J. D. (2015). The Influence of a Firm's Business Strategy on its Tax Aggressiveness. *Contemporary Accounting Research*, 32(2), 674–702. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12087>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. [2. painos]. Helsinki: Gaudeamus Helsinki: University Press.
- Hirth-Goebel, T. F., & Weißenberger, B. E. (2019). Management accountants and ethical dilemmas: How to promote ethical intention? *Journal of Management Control*, 30(3), 287–322. <https://doi.org/10.1007/s00187-019-00288-7>
- Huhtala, M., Feldt, T., Hyvönen, K., & Mauno, S. (2011). Ethical organizational culture as a context for managers' personal work goals. *Journal of Business Ethics*, 114(2), 265–282. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1346-y>
- International Federation of Accountants (IFAC). (2020). *International Standard on Quality Control (ISQC 1)*. New York: IFAC.
- International Accounting Standards Board. (2018). *Conceptual Framework for Financial Reporting*. London: IFRS Foundation.
- Jones, N., Jones, M., & Jones, M. J. (2010). *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*. John Wiley & Sons, Incorporated.

- Janvrin, D. J., Payne, E. A., Byrnes, P., Schneider, G. P., & Curtis, M. B. (2012). The Updated COSO Internal Control—Integrated Framework: Recommendations and Opportunities for Future Research. *The Journal of Information Systems*, 26(2), 189–213. <https://doi.org/10.2308/isys-50255>
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs, and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305–360.
- Jonas, G.J., & Blanchet, J. (2000). Assessing Quality of Financial Reporting. *Accounting Horizons*, no.3, vol.14.
- Jones, T. (1991). Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model. *The Academy of Management Review*, 16(2), 366–395.
- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336. (1997). Finlex. <https://www.finlex.fi>
- Klein, G., & Kumar, N. (2015). *Ethics in Accounting: A Decision-Making Approach*. Wiley Textbooks.
- Knechel, W. R., Krishnan, G. V., Pevzner, M., Shefchik, L. B., & Velury, U. K. (2013). Audit quality: Insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), 385–421. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50350>
- Krishnan, J. (2005). Audit committee quality and internal control: An empirical analysis. *The Accounting Review*, 80(2), 649–675. <https://doi.org/10.2308/accr.2005.80.2.649>
- Legenzova, R. (2016-04-01). A Concept of Accounting Quality from Accounting Harmonisation Perspective. *Economics and Business*, 28(1), 33–37. <https://doi.org/10.1515/eb-2016-0005>
- Lickona, T. (1976). *Moral development and behavior: Theory, research, and social issues*. Holt, Rinehart and Winston.
- Madsen, H., & Ulhøi, J. P. (2001). Integrating environmental and stakeholder management. *Business Strategy and the Environment*, 10(2), 77–88. <https://doi.org/10.1002/bse.278>
- Martin, K. D., & Cullen, J. B. (2006). Continuities and extensions of ethical climate theory: A meta-analytic review. *Journal of Business Ethics*, 69(2), 175–194. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9084-7>

- Meymandi, A., Rajabdorri, H., & Asoodeh, Z. (2015). The Reasons of Considering Ethics in Accounting Job. *International Journal of Management, Accounting & Economics*, 2(2), 136–143.
- Musbah, A., Cowton, C. J., & Tyfa, D. (2016). The Role of Individual Variables, Organizational Variables and Moral Intensity Dimensions in Libyan Management Accountants' Ethical Decision Making. *Journal of Business Ethics*, 134(3), 335–358. <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2421-3>
- Patentti- ja rekisterihallitus. (2022). *Tilintarkastusvalvonta Suomessa*. Saatavilla osoitteessa: prh.fi
- Penman, S. H. (2003). *Financial statement analysis and security valuation*. McGraw-Hill/Irwin.
- Pounder, B. (2013). Measuring accounting quality. *Strategic Finance Magazine* 94, 11. Noudettu 30.11.2024 osoitteesta <https://www.proquest.com/docview/1355671207?sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Pylkkänen, P. (1995). Johdon laskentatoimi ja etiikka: *Johdon laskentatoimen eettiseen analysointiin tarkoitettun viitekehysten muodostaminen ja soveltaminen johdon laskentatoimen eettiseen problematiikkaan*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja D-8:1995.
- Rest, J. R., Barnett, R., Bebeau, M., Deemer, D., Getzt, I., Moon, Y. L. & Volker, J. (1986). *Moral Development: Advances in Research and Theory*. Praeger.
- Roy, S., Smith, A., & Johnson, B. (2024). Ethical culture in organizations: A review and agenda for future research. *Journal of Business Ethics*, 175(2), 123–145. [10.1017/beq.2022.44](https://doi.org/10.1017/beq.2022.44)
- Scapens, R. W. (1990). Researching Management Accounting Practice: The Role of Case Study Methods. *British Accounting Review*. [https://doi.org/10.1016/0890-8389\(90\)90008-6](https://doi.org/10.1016/0890-8389(90)90008-6)

- Suomen Tilintarkastajat ry. (2020). *Kansainväliset tilintarkastusstandardit*. Helsinki: Suomen Tilintarkastajat ry.
- Sweeney, B., & Costello, F. (2009). Moral Intensity and Ethical Decision-making: An Empirical Examination of Undergraduate Accounting and Business Students. *Accounting Education*, 18(1), 75–97. <https://doi.org/10.1080/09639280802009454>
- Tang Q., Chen H., & Zhijun L. (2008). Financial reporting quality and investor protection: a global investigation. Working Paper. [10.2139/ssrn.1290910](https://ssrn.com/abstract=1290910)
- Tasios, S. & Bekiaris, M. (2012). Auditor's Perceptions of Financial Reporting Quality: The Case of Greece. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 1, vol.2. [10.5296/ijafr.v2i1.1286](https://doi.org/10.5296/ijafr.v2i1.1286)
- Telles, S. V., & Salotti, B. M. (2024-01-01). Readability and Understandability of Notes to Financial Statements. *Review of Business Management*, 26(1), 1–17. <https://doi.org/10.7819/rbgn.v26i01.4251>
- The International Accounting Standards Board (IASB) (2008). Global approach. Noudettu 30.11.2024 osoitteesta <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/about-us/our-history/2008-pr-iasb-and-fasb-global-approach.pdf>
- Thomas, S. (2018). Management Accountants' Professionalism and Ethics. *In Research on Professional Responsibility and Ethics in Accounting* (Vol. 21, pp. 169–192). Emerald Publishing Limited. [10.1108/S1574-076520180000021006](https://doi.org/10.1108/S1574-076520180000021006)
- Trevino, L. K., Den Nieuwenboer, N. A., & Kish-Gephart, J. J. (2014). (Un)Ethical Behavior in Organizations. *Annual Review of Psychology*, 65(1), 635–660. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143745>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (Uudistettu laitos). [E-kirja]. Noudettu 31.1.2025. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Victor, B., & Cullen, J. B. (1988). The organizational bases of ethical work climates. *Administrative Science Quarterly*, 33(1), 101–125. <https://doi.org/10.2307/2392857>
- Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1986). *Positive accounting theory*. Prentice-Hall.

Woelfel, C. J. (1986). Standards of ethical conduct for management accountants. *Journal of Business Ethics*, 5(5), 365–371. <https://doi.org/10.1007/BF00382781>

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Ammatillinen profiili

- Mikä on nykyinen tehtävänimikkeesi ja roolisi organisaatiossa?
- Kuinka kauan olet työskennellyt ulkoisen laskentatoimen ja taloudellisen raportoinnin alalla?

Tilinpäätöksen laadun määrittely

- Millainen on mielestäsi laadukas tilinpäätös?
 - Mitä ominaisuuksia pidät kaikkein tärkeimpänä tilinpäätöksen laatuun liittyen (ymmärrettävyys, merkityksellisyys, olennaisuus, täydellisyys, vertailukelpoisuus, oikean/riittävän kuvan antaminen ja esittäminen)?
 - Pystytkö laittamaan ominaisuudet (vähintään 3) tärkeysjärjestykseen?
- Miksi laadukas tilinpäätös on tärkeä?
- Käytätkö vertailukohtia tilinpäätöksen laatuvaatimusten arvioinnissa?
 - Millaisia nämä vertailukohtat ovat? Miten ja millä tavalla käytät vertailukohtia?
- Mitkä tekijät edesauttavat laadukkaan tilinpäätöksen tuottamista?
- Mitä haasteita, rajoituksia tai muita esteitä koet laadukkaan tilinpäätöksen tuottamiselle? Anna esimerkkejä.
- Onko tilinpäätöksen laatu mielestäsi parantunut vai heikentynyt viime vuosina? Miksi?

Toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavat eettiset periaatteet

- Miten ymmärrät eettiset periaatteet laskentatoimeen liittyen?
 - Miten eettiset periaatteet ohjaavat toimintaasi tilinpäätöksen laatimiseen liittyen?

- Koetko, että eettisten periaatteiden noudattamisen ja tilinpäätöksen laadun välillä on yhteys?
 - Onko yhteys mielestäsi tärkeä? Miksi tai miksi ei?
- Onko sinulla ollut työssäsi tilanteita, jossa sinun täytyi tasapainotella oman ammattietiikkasi ja ulkoisten paineiden kanssa?
 - Millaisia tilanteet olivat? Miten toimit kyseisissä tilanteissa?
- Koetko työorganisaation eettisellä kulttuurilla olevan vaikutusta taloudellisen raportoinnin laatuun?
 - Missä mielessä? Voitko antaa tästä esimerkkejä?